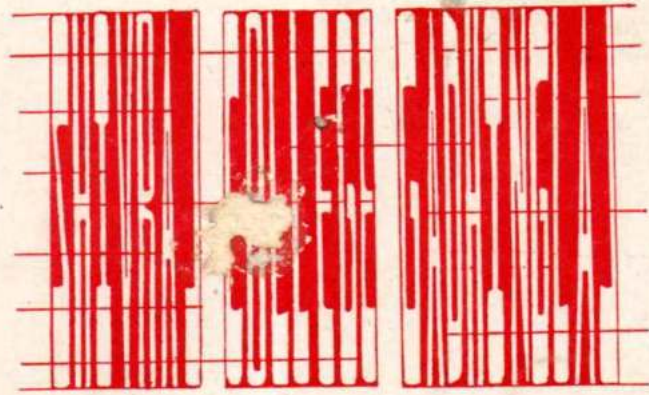


‘शिवराज’ ९३



शिवराजला हार्दिक शुभेच्छा !

गडहिंग्लज नगरपालिका, गडहिंग्लज

नागरिकांना जाहीर आवाहन

- ❖ खाजगी व सार्वजनिक नळाद्वारे पाणी वाया जावू नये ह्यासाठी नागरीकांनी पाण्याचा वापर संपल्यावर नळ बंद करून ठेवावेत.
- ❖ पाणी उकळून व गाळून पिण्याची खबरदारी घ्यावी.
- ❖ वेळच्यावेळी सर्व कर भरा व कटूता टाळा.
- ❖ कचरा कोंडाळ्यात टाकून शहर स्वच्छ व सुंदर ठेवण्यास सहकार्य करा.
- ❖ वृक्षासारखे मित्र नाहीत त्यांची जोपासना करावी.
- ❖ जन्म-मृत्यू नोंद विहित मुदतीत करा.
- ❖ विना परवाना बांधकाम व अतिक्रमण हा फौजदारी स्वरूपाचा गुन्हा आहे.
- ❖ एक अपत्य एक दांपत्य
- ❖ नगरपालिका मालमत्ता ही आपली मालमत्ता समजून तिचे संरक्षण करा.
- ❖ शहरात माल विना जकात आणू नका, आणण्यास मदत करू नका अथवा प्रोत्साहन देवू नका.

श्री. पी. डी. कोळेकर
मुख्याधिकारी

सौ. केसरकर एल. एस.
उप-नगराध्यक्ष

श्री. डी. एस. कदम
नगराध्यक्ष

सौ. कदम एम. के.
श्री. पेडणेकर आर. जे.
श्री. सय्यद एच. आय.
श्री. तराळ ए. एल.,
श्री. पाटील डी. एस.,
सौ. देशपांडे एस. एन.
श्री. चव्हाण एच. बी.

सौ. कांबळे एस. डी.
सौ. घुगरी पी. ए.,
सौ. भुसारी जे. ए.,
श्री. बरगे डी. एस.,
श्री. खन्ना सी. बी.
श्री. पाटील एम. ए.
श्री. बेडक्याळे आय. ए.,

श्री. शेटके व्ही. ए.,
श्री. म्हेत्री बी. एन.,
श्री. यमगेकर व्ही. आर.
श्री. नेवडे बी. एस.
सौ. देशपांडे जे. पी.,
श्री. चोथे व्ही. डी.,
श्री. मदिहाळी एस. एस.

श्री. सौदागर टी. एल.
श्री. हत्ती आर. एन.,
सौ. मोरे एल. बी.,
श्री. चव्हाण आर. आर.
श्री. नलवडे एस. ए.,
श्री. रणदिवे एस. बी.,

नगरसेवक गडहिंग्लज नगरपरिषद, गडहिंग्लज.



शिवराज

१९९२-९३

कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिंदे शिक्षण संस्था, गडहिंग्लजचे
शिवराज साहित्य - वाणिज्य व डी. एस. कदम विज्ञान
महाविद्यालय,
संभाजीराव माने कनिष्ठ महाविद्यालय, गडहिंग्लज.

अध्यक्ष - प्राचार्य डॉ. डी. व्ही. तोगले

प्रमुख संपादक - प्रा. सुधीर चिं. जोशी

सह-संपादक

प्रा. ए. बी. कुंभार

प्रा. डॉ. के. आर. पाटील

प्रा. एस. ए. सावेकर

प्रा. आर. बी. तेली

प्रा. व्ही. बां. कुरळे

प्रा. अनिल कुराडे (जाहिरात विभाग)

श्री. अरविंद हावळ (विद्यापीठ प्रतिनिधी)

रेखाचित्रे : प्रा. व्ही. एम्. सुरंगे

मुखपृष्ठ : मुखपृष्ठ थोडे वर उचला, जरा तिरके करा, एक डोळा बंद करा आणि पाहा. काय दिसते ?

संकल्पना : श्री. सुहास पोतदार, बी. एस्सी. भाग ३

गव्हर्निंग कौन्सिल

मा. खासदार रा. शं. तथा बाळासाहेब माने	चेअरमन
मा. डी. एस. कदम	सदस्य
मा. प्रा. भैरव कुंभार	सदस्य
मा. बाबा अडकूरकर	सदस्य
मा. धोंडिराम पताडे	सदस्य
मा. आमदार श्रीपतराव शिंदे	सदस्य
मा. के. जी. पाटील	सदस्य
मा. वायू. आर. मोहिते	सदस्य
मा. मुकुंदराव आपटे	सदस्य
मा. शिवाजीराव सावंत-भोसले	सदस्य
मा. बचाराम मोहिते	सदस्य
मा. नागापण्णा बटकडली	निमंत्रित
प्रा. एम्. पी. पाटील	प्राध्यापक प्रतिनिधी
प्रा. ए. एस्. नाळे	प्राध्यापक प्रतिनिधी
श्री. जयंत सबनीस	प्रशासकीय प्रतिनिधी

इमारत बांधकाम समिती

मा. डी. एस. कदम	अध्यक्ष
मा. प्राचार्य डॉ. डी. व्ही. तोगले	सेक्रेटरी
मा. के. जी. पाटील	सदस्य
मा. शं. ना. चव्हाण	सदस्य
मा. रामभाऊ चव्हाण	सदस्य
डे. इंजिनिअर बी. अँड सी. गड.	सदस्य
आर्किटेक्ट बाबासाहेब पाटील	सदस्य
श्री. बी. एस. मोहिते	सदस्य

फॉर्म क्र. ४ / नियम ८ प्रमाणे

नियतकालिकेचे नाव -	शिवराज
प्रकाशनाचे स्थळ -	शिवराज महाविद्यालय, गडहिंगलज (जि. कोल्हापूर)
प्रकाशन काल -	वार्षिक
मुद्रक -	व्ही. प्रिंटींग प्रेस, कोल्हापूर.
राष्ट्रीयत्व -	भारतीय
प्रकाशक -	प्राचार्य डॉ. डी. व्ही. तोगले
राष्ट्रीयत्व -	भारतीय
पत्ता -	शिवराज महाविद्यालय, गडहिंगलज, जि. कोल्हापूर
संपादक -	प्रा. सुधीर चिं. जोशी
राष्ट्रीयत्व -	भारतीय
पत्ता -	शिवराज महाविद्यालय, गडहिंगलज, जि. कोल्हापूर.

वर दिलेला तपशील आमच्या माहिती व विश्वासाप्रमाणे
खरा आहे.

प्रा. सुधीर जोशी डॉ. डी. व्ही. तोगले
संपादक प्राचार्य

(या अंकातील मतांशी प्रकाशक व संपादक सहमत
असतीलच असे नाही)

दि. ३१-३-९३

कल्चरल युनियन १९९२-९३

चेअरमन-
सेक्रेटरी -

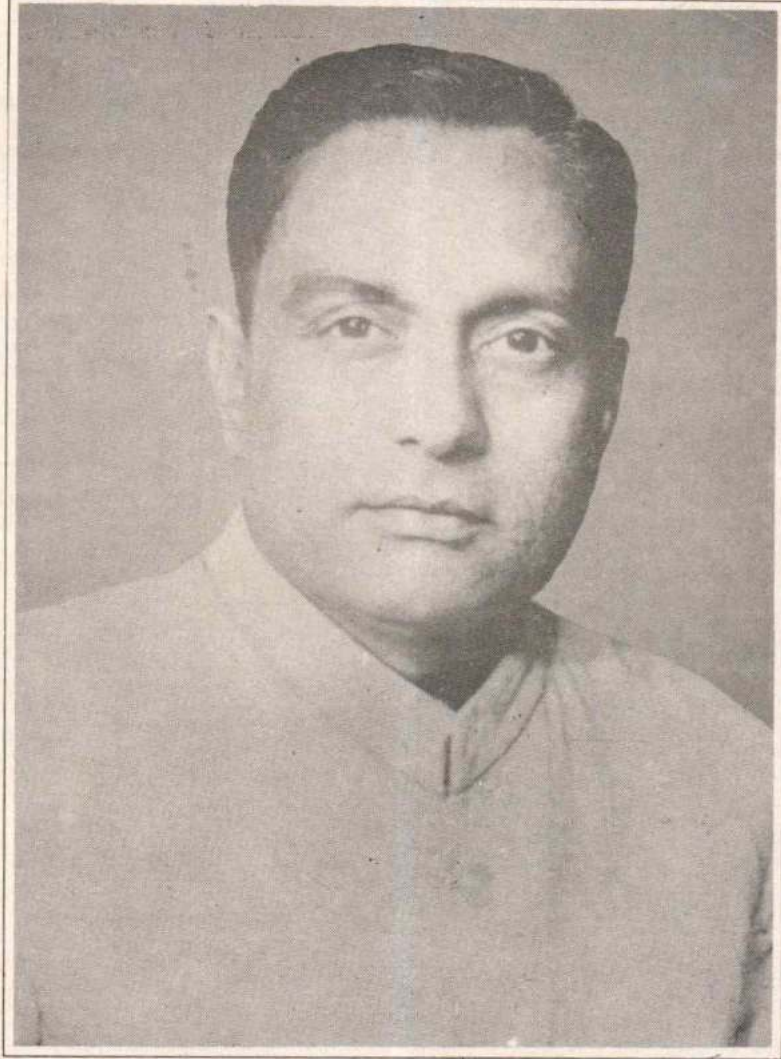
श्री. अरविंद हावळ, बी.एस्सी-३, (विद्यापीठ प्रतिनिधि)
श्री. बसवराज खणगावे, बी.कॉम-३

सदस्य

श्री. पांडुरंग पाटील बी. एस्सी - ३
श्री. सुखदेव दळवी बी.कॉम - ३
श्री. दयानंद रायकर बी. एस्सी - ३
कु. संगीता हंजी बी.एस्सी.-२

श्री. दिलावर शमनजी बी.ए-२
श्री. धनाजी कांबळे बी. ए - २
श्री. देवानंद पाटील बी. एस्सी - ३
कु. मनिषा अल्लूर बी. एस्सी. - ३

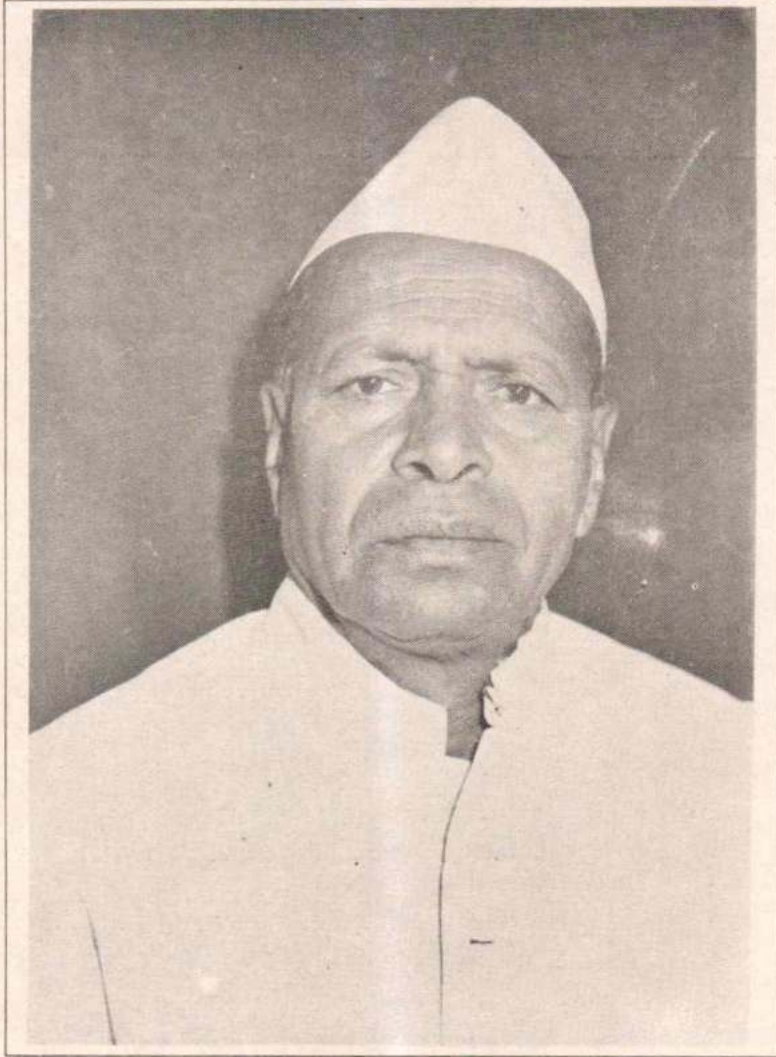
संस्थापक अध्यक्ष



मान. खासदार बाळासाहेब माने

शिवराज

संस्थेचे उपाध्यक्ष व गडहिंग्लजचे नगराध्यक्ष



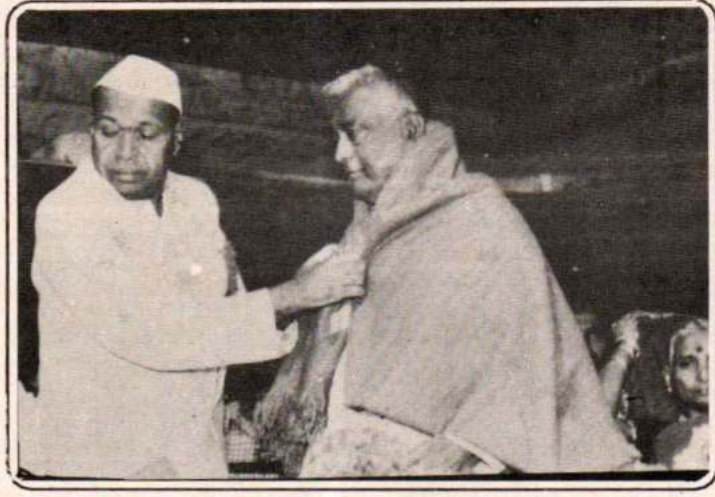
मान. डी. एस्. कदम

प्राचार्य



मान. डॉ. डी. व्ही. तोगले

सत्कार समारंभ - क्षणचित्रे



(१)



(२)



(३)

- १) खासदार बाळासाहेब माने यांचा सत्कार
- २) आमदार श्रीपतराव शिंदे यांचा सत्कार
- ३) रजिस्ट्रार जयंत सबनीस यांचा सत्कार
- ४) श्रीमती निवेदिता संभाजीराव माने यांचे मनोगत

(४)



संपादकीय

'शिवराज ९३' हा वार्षिकांक विद्यार्थी मित्रांच्या हाती सोपवत असताना मला अतिशय आनंद होत आहे.

'शिवराज ९३' साठी अत्यंत अल्पावधीतच भरपूर साहित्य जमा झाले. शेकडो कथा, कविता, लेख आणि पानपूरके यंचा अक्षरशः पाऊस पडत होता. आलेल्या साहित्यात तुलनेने कविता भरपूर आहेत. सगळी तरुणाई जणू काव्याद्वारे ओसंडताना दिसते. एकीकडे मुक्तपणे प्रेमगान गात असताना आपल्या सामाजिक, सांस्कृतिक जाणीवा प्रगट करणाऱ्या कविताही लक्षणीय आहेत. राष्ट्रप्रेम व्यक्त करणाऱ्या कवितांतून सध्या भारतात राष्ट्रीय-अराष्ट्रीय प्रवृत्तीतील संघर्षाची नोंद आपापल्यापरीने घेतली गेल्याचे दिसते. अत्यंत गरीबीतून आलेल्या शिक्षणाच्या ओढीने महाविद्यालयात प्रविष्ट झालेल्या काही विद्यार्थ्यांनी अतिसंवेदनशील मनाने टिपलेले अवतीभवतीचे चित्र त्यांची निरिक्षण शक्ती आणि त्यांच्या विचारांची दिशा आणि झेप स्पष्ट करणारी आहे.

वार्षिकांकासाठी येणाऱ्या कथांचे रूप वेगाने बदलत असल्याचे जाणवत आहे. भावनेला हत धालणारे लेखन करण्यापेक्षा विचारांना चालना देणारे कथा साहित्य आता अधिक संख्येने दिसू लागले आहे. लेखनाची जबरदस्त ओढ आहे पण लेखनाचा सराव नाही अशा अवस्थेतील हे कथालेखन अनुभवातील प्रामाणिकपणाचा दुर्मीळ गुण घेऊन समोर येताना दिसते.

वैचारिक लेख तुलनेने खूपच कमी आले. ज्या वयोगटातील विद्यार्थी येथे आहेत त्यांच्याकडे पाहता वैचारिक लेखनाची ही क्षीणसंख्या क्षम्य आहे, असेच म्हणावे लागेल. असे असले तरी, स्त्रीमुक्ती, हुंडाबळी पर्यावरण, अर्थकारण, राजकारण इ. विषयांवरील लेख आले. देशातील सर्वस्तरावरील घडामोडींचा आमचा विद्यार्थी जागरूकतेने कानोसा घेतो आहे हे दृष्य सुखावह आहे. काही वात्रटिका, विनोद, किस्से यांचाही आवक दखल घेण्यासारखी आहे. आलेल्या साहित्याची समीक्षा करण्याचे हे स्थान नाही. आलेल्या साहित्यातील फक्त त्रैबिध्याची नोंद इथे घेत आहे. या वार्षिक अंकाच्या मर्यादित पृष्ठ संख्येमुळे चंगल्या असलेल्या सगळ्याच साहित्याला इच्छा असूनही जागा देता आली नाही. वार्षिकांकाचेही काही अर्थकरण असते ते सांभाळत असताना संपादक मंडळाची होत असणारी तारेवरची कसरत विद्यार्थीमित्रांनी लक्षात घ्यावी ही अपेक्षा आहे.

या वार्षिकांकात १९९२-९३ या शैक्षणिक वर्षातील महाविद्यालयीन परिसरातील बहुतेक सर्व घडामोडींची नोंद घेण्याचा प्रयत्न केला आहे. या वर्षाची वाटचाल करित असताना काही दुःखकारक घटनांची नोंद इथे घ्यावी लागणार आहे. महाविद्यालयाचे हितचिंतक आणि गडहिंग्लजचे माजी नगराध्यक्ष डॉ. आर. एस. संकपाळ यांचे दुःखद निधन झाले. आमच्या महाविद्यालयातील विज्ञान शाखेचा विद्यार्थी अजित खोराटे याचे हृदयविकाराने दुःखद निधन झाले. प्रा. जी. जी. गुळवणी यांचे मातृछत्र हरपले, प्रा. डी. आर. खटके, प्रा. ए. एस. नाळे, महाविद्यालयाचे लिपिक श्री. बी. एस. सावंत, प्यून श्री. पि. के. जाधव यांचे पितृछत्र हरपले. या घटना साऱ्या शिवराज परिवारालाच दुःख देणाऱ्या ठरल्या. शिवराज परिवारातर्फे या सर्व दिवंगताना विनम्र श्रद्धांजली वाहतो. या वार्षिकांकाची निर्मिती होत असताना अनेकांचे सहकार्य लाभले. सर्व प्राध्यापक व प्रशासकीय कर्मचारी, संपादक मंडळाचे सदस्य, गतवर्षीचे संपादक, जाहिरात विभाग, महाविद्यालयाचे रजिस्ट्रार, अर्काउंटन्ट, ग्रंथपाल, विद्यापीठ प्रतिनिधी, सर्व वर्ग प्रतिनिधी, विद्यार्थीनी प्रतिनिधी आणि प्राचार्य डॉ. डी. व्ही. तोगले यांच्या सहकार्यामुळे आणि मार्गदर्शनामुळेच 'शिवराज ९३' चे संपादन करणे सुलभ झाले आहे.

अत्यंत अल्पावधीत व्ही. प्रिंटींग प्रेस, कोल्हापूर आणि अक्षय प्रिंटस् (टाईपसेटिंग), यांनी या वार्षिकांकाची छपाई करून दिली याबद्दल धन्यवाद !

या वार्षिकांकाचे विद्यार्थ्यांकडून स्वागत होईल अशी अपेक्षा बाळगतो आणि हे संपादकीय पूर्ण करतो.

- प्रा. सुधीर चिंतामण जोशी

मनोगत - प्राचार्य : डॉ. डी. व्ही. तोगले

महाविद्यालयीन जीवनात वार्षिक स्नेहसंमेलन ही विविध उपक्रमांची उत्तरसीमा समजली जाते. हा कार्यक्रम पार पडला की, सत्र समाप्तीचे वेध लागतात आणि मग 'शिवराज' साठी मनोगत लिहावे लागते. गेली नऊ वर्षे हे असेच सुरू आहे. मात्र ही सारी हवीहवीशी वाटणारी वर्षे त्यामुळे कधी निघून गेली हे कळले देखील नाही. या ठिकाणी 'मनोगत' च्या रुपाने संकल्प आणि सिद्धी यांचे सिंहावलोकन करण्याची संधी मी घेत आहे.

यावर्षी आमच्या संस्थेचे अध्यक्ष मा. खा. बाळासाहेब माने अगदी अवघड अशा शस्त्रक्रियेतून बरे झाले. नव्या उमेदीने राजकारणात, समाजकारणात सक्रीय झाले. आणि आम्हा सर्वांचा ऊर आनंदाने भरून आला. खासदारसाहेबांच्या मार्गदर्शनाखाली आमची वाटचाल आणखी उमेदीने सुरू झाली आहे.

गडहिंगलज सहकारी साखर कारखान्याचे चेअरमन म्हणून कारखान्याच्या वतीने एक लाख रु. व तालुक्याचे आमदार म्हणून मुख्यमंत्री निधीतून एक लाख रु. अशी एकूण दोन लाखाची मदत मिळवून देणारे आमदार श्रीपतराव शिंदेसाहेब आमच्या गव्हर्निंग कौन्सिलचे सदस्य आहेत. या देणगीमुळे आता ग्रंथालय पूर्ण होईलच त्यात आणखी भर म्हणून जिमखाना इमातीचा प्लॅन आम्ही तयार करित आहोत. आमदारसाहेबांच्या उदार मदतीतूनच हे साकार होणार असल्याने त्यांच्याप्रती मी कृतज्ञता व्यक्त करतो.

'सेवा परमो धर्मः' हे आमच्या संस्थेचे ब्रीदवाक्य ! विद्यादान ही देखील एक सेवाच आणि म्हणूनच अध्यापन हा एक आदर्श धर्म ही आमची स्वतःची धारणा आहे. याच वृत्तीने काम करणारे प्राध्यापक व प्रशासकीय कर्मचारी मला लाभले ही माझ्या दृष्टीने अगदी अभिमानाची गोष्ट आहे.

ज्ञानदानाचे व्रत अंगिकारल्यावर त्यात सातत्याने नाविन्य आणि अद्ययावत रूप येत राहावे हा दृष्टीकोन बाळगून आमच्या प्राध्यापक सहकाऱ्यांनी देशातील विविध विद्यापीठांत जाऊन रिक्रेशर कोर्स पूर्ण केले आहेत. महाविद्यालयीन शिक्षणाबरोबरच विद्यार्थी संस्कारक्षम होणे ही काळाची गरज आहे. हे भान सदैव आम्ही सर्वांनी ठेवले आहे. आमचा विद्यार्थी शैक्षणिक पातळीवर अव्वल होईलच त्याचबरोबर तो समाजाचा देशाचा आदर्श जबाबदार नागरिकही होईल. सामाजिक, बांधीलकीचे बाळकडू घेतलेले आमचे विद्यार्थी आज साहित्यापासून सहकारापर्यंत आणि तालूका पातळीपासून राष्ट्रीय पातळीपर्यंत विविध क्षेत्रात कार्य करताना दिसतो आहे. इथून पुढची आमची वाटचाल बांधिलकीचीच असणार आहे.

वर्षे जातात, नवीन येतात. त्यांचे प्रश्नही नवे असतात. हुंडाबंदी, पर्यावरण, साहित्य, एन.सी.सी., एन. एस. एस., वाणिज्य आणि विज्ञानविषयक उपक्रम यांच्या आधारे नवे या स्पर्धेच्या जगात टिकून राहाण्यासाठी आणि पुढे येण्यासाठी विद्यार्थ्यांच्या मनामध्ये स्पर्धात्मकवृत्ती तयार करण्याचे कार्य काळजीपूर्वक आम्ही करित आहोत. मैदानापासून स्पर्धापरिक्षांपर्यंत सर्व क्षेत्रात आव्हान स्विकारणारे व भान हरपून कार्य करणारे आमचे विद्यार्थी हा आमचा अमूल्य असा खजिनाच आहे. याचवर्षी आमचे तीन विद्यार्थी एकाचवेळी पोलिस उपनिरीक्षक झाले आणि दोन विद्यार्थी नगरपरिषद मुख्याधिकारी म्हणून ट्रेनिंग घेत आहेत. यातून एक वेगळी परंपरा निर्माण झाली. पुढच्या काळासाठी विद्यार्थ्यांना प्रेरणाही मिळाली आहे.

या सान्या गोष्टींमागे एकमेव 'सूत्र' आम्ही स्विकारले आहे. 'जुने जाऊद्या मरणालागुनि' किंवा 'जुने ते सोने' अशा परंपरेत न आडकता 'घोडे जुने धोडे नवे' दोन्हीही काळाच्या कसोटीवर योग्य असे निवडून आमचे सारे नियोजन चाललेले आहे.

हे सारे लिहिताना म्हणूनच आगदी संक्षेपाने आम्ही सारेच सान्या यशाचे भागीदार आहोत. सर्वजण सारख्याच जिद्दीने 'भविष्याचा प्रवास' करण्यास सिद्ध झालो आहोत. कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन' चा कृतिशील अर्थ यापेक्षा वेगळा असणार नाही !

'शिवराज ९३' च्या निमित्ताने लिहिते झालेल्या सर्व विद्यार्थी विद्यार्थिनींना पुढील वाटचालीसाठी शुभेच्छा !

आमचा प्राध्यापक वर्ग सन १९९२-९३

इंग्रजी विभाग

प्राचार्य डॉ. डी. व्ही. तोगले,	एम.ए., पी.एच. डी.
प्रा. के. बी. केसरकर,	एम. ए., बी. एड.
प्रा. जी. जी. गुळवणी,	एम. ए., डी. एच. इ.
प्रा. एन. आर. सावंत,	एम. ए. डी. एम. ई., एम्.फिल.
प्रा. सौ. एस. ए. मुजुमदार,	एम. ए.
प्रा. आर. बी. कांबळे,	एम. ए. डी. एच. ई.
प्रा. के. ए. सावेकर,	एम. ए., डी. एच. ई.

मराठी विभाग

प्रा. बी. बी. देशमुख,	एम. ए.
प्रा. व्ही. एस. बत्रे,	एम. ए.
प्रा. एस. सी. जोशी,	एम. ए., डी. एच. ई., डी. ए. ई.
प्रा. ए. बी. कुंभार,	एम. ए. (NET)
प्रा. व्ही. एम्. सुरंगे,	एम. ए. बी. एड.
प्रा. व्ही. एस्. मुसाई	एम. ए. एम्. फिल. बी.एड.

हिंदी विभाग

प्रा. डॉ. एस. जी. गोकाककर,	एम. ए., पी. एच. डी., बी. एड.
प्रा. डॉ. के. आर. पाटील,	एम. ए., पी. एच. डी.
प्रा. एम्. व्ही. केसरकर,	एम.ए., एम. फिल.
प्रा. एम्. बी. महाजन	एम.ए.(मराठी)एम.ए.(हिंदी), डी.एच.ई.

अर्थशास्त्र विभाग

प्रा. ए. ए. पवार,	एम.ए., एम. फिल.
प्रा. डी. आर. खटके,	एम. ए., एम्. फिल.
प्रा. एम्. बी. जाधव,	एम. ए. एम्. फिल.
प्रा. सौ. एस. वाय. कोले,	एम. ए. डी. एच. ई., एम. फिल.
प्रा. एस. एस. येळेकर,	एम.ए., बी. एड.

समाजशास्त्र विभाग

प्रा. व्ही. एन. गजेंद्रगड,	एम. ए. एम्. फिल.
प्रा. के. व्ही. कुराडे, (दीर्घमुदतीच्या रजेवर)	एम. ए. एम्. फिल.
प्रा. एम्. आर. धनगर,	एम. ए. एम्. एस. डब्ल्यु.
प्रा. ए. व्ही. कुराडे,	एम. ए.
प्रा. एम्. बी. पाटील,	एम. ए. बी. एड.

राज्यशास्त्र विभाग

प्रा. एस. बी. भोळे,	एम. ए. एम्. फिल.
प्रा. एन्. आर. कोल्हापुरे,	एम. ए.
प्रा. सी. ई. धुमाळ,	एम. ए. डी. टी. ई. बी. एड. एल.एल. बी.

मानसशास्त्र

प्रा. आर. व्ही. गुंडे	एम. ए.
प्रा. एस. ए. क्षीरसागर,	एम. ए. बी. एड.
प्रा. बी. बी. पाटील,	एम. ए. बी. एड.

शारीरिक शिक्षण विभाग

प्रा. ए. एस्. नाळे,	एम. ए. एम्. पी.एड.
प्रा. एस. एस. सावंत,	एम. ए. एम्. पी. एड.

वाणिज्य विभाग

प्रा. सी. एस. गवसणे,	एम. कॉम.
प्रा. एन. डी. खिचडी,	एम. कॉम. एम्. फिल.
प्रा. आर. बी. तेली,	एम. कॉम. एम्. फिल.
प्रा. आर. अन्. हारगुडे,	बी. कॉम. एफ्. सी. ए.
प्रा. एम्. ए. बामणे,	एम. ए. एल.एल. बी.
प्रा. वाय. पी. कोले,	एम. कॉम. डी. एच. ई.
प्रा. एस. बी. कडुकर,	एम. कॉम. डी. एच. ई., एम. फिल.

रसायन शास्त्र विभाग

प्रा. टी. एन्. पाटील,	एम. एस्सी. डी. एच. ई.
प्रा. डॉ. पी. जी. मोरे,	एम. एस्सी. पी. एच. डी.
प्रा. टी. एन्. पवार,	एम. एस्सी. डी. एच. ई.
प्रा. बी. जे. देसाई,	एम. एस्सी.
प्रा. व्ही. बी. कुरळे,	एम. एस्सी.
प्रा. एस. डी. पाटील,	एम. एस्सी.
प्रा. ए. एम्. हसुरे,	एम. एस्सी.
प्रा. बी. डी. अजळकर,	एम. एस्सी.
प्रा. पी. एम्. भोईटे,	एम. एस्सी. डी. एच. ई.
प्रा. एस. एच. रावण,	एम. एस्सी. बी. एड.
प्रा. ए. एन. भिंगारे,	एम. एस्सी.

गणित विभाग

प्रा. डी. जी. वाठारे,	एम. एस्सी.
प्रा. एन. एम्. गरुड,	एम. एस्सी. डी. एच. ई.

भौतिकशास्त्र विभाग

प्रा. एस. ए. जोडगुद्री,	एम्. एस्सी.
प्रा. डॉ. बी. डी. मुरगी,	एम्. एस्सी. पी. एच. डी.
प्रा. एम्. पी. पाटील,	एम्. एस्सी. डी. एच. ई.
प्रा. बी. एम्. कुलकर्णी,	एम्. एस्सी.
प्रा. एस. एम्. कदम,	एम्. एस्सी. पी. एच. डी.
प्रा. पी. ए. चिगरे,	एम्. एस्सी.
प्रा. व्ही. आर. पाटील,	एम्. एस्सी. बी. एड.
प्रा. बी. डी. पाटील,	एम्. एस्सी. डी. एच. ई.
प्रा. बी. एस. नाईक	एम्. एस्सी.

जीवशास्त्र विभाग

प्रा. पी. टी. कट्टी,	एम्. एस्सी. डी. एच. ई.
----------------------	------------------------

प्राणीशास्त्र विभाग

प्रा. सौ. यु. आर. कणसे,	एम्. एस्सी. एम्. एड.
प्रा. आर. एस. कणसे,	एम्. एस्सी.
प्रा. कु. ए. ए. कदम, (रजा मुदत)	एम्. एस्सी.

वनस्पती विभाग

प्रा. डॉ. एस्. वायू. कोतमिरे,	एम्. एस्सी., पी. एच. डी.
प्रा. डॉ. एस. के. नेलें,	एम्. एस्सी. पी. एच. डी.
प्रा. जे. व्ही. सरतापे,	एम्. एस्सी.

संख्याशास्त्र विभाग

प्रा. डी. एम्. म्हेतर,	एम्. एस्सी. एम्. फिल.
प्रा. आर. के. देशपांडे,	एम्. एस्सी.

आमचा प्रशासकीय कर्मचारी वर्ग

रजिस्ट्रार

श्री. जे. ए. सबनीस,	एम्. ए. (समाजशास्त्र),
	एम्. ए. (राज्यशास्त्र)

ग्रंथपाल

श्री. टी. ए. पाटील,	बी. एस्सी., एम्. ए. बी. लिब.
---------------------	------------------------------

अकाउंटंट

बी. एस. मोहिते,	बी. कॉम.
-----------------	----------

मुख्य लिपिक

श्री व्ही. एम्. गवळी,	बी. ए.
-----------------------	--------

वरिष्ठ लिपिक,

सौ. पी. बी. सावंत,	बी. कॉम.
--------------------	----------

स्टेनो

आर. एस. काकडे,	एम्. कॉम.
----------------	-----------

सहाय्यक ग्रंथपाल,

श्री. आर. जाधव,	बी. ए. बी. लिब.
-----------------	-----------------

लिपिक

श्री. बी. डी. रेगडे,	बी. ए.
श्री. वाय. डी. पाटील,	बी. ए.
श्री. बी. एस. सावंत,	बी. ए.
श्री. डी. एस. मोरे,	बी. कॉम.
श्री. ए. जी. कदम,	बी. कॉम.
श्री. पी. डी. पाटील,	बी. कॉम.
श्री. एम्. बी. माने,	बी. ए.

प्रयोगशाळा मदतनीस

श्री. डी. जी. रेंदाळे	
श्री. आर. बी. आयरनाईक,	एम्. ए.
श्री. पी. जी. पोवार,	बी. ए.
श्री. एस. व्ही. शिंदे,	बी. एस्सी.

शिपाई

श्री. बी. आय. रामपुरे,	(प्रमुख शिपाई)
श्री. एस. एस. गवळी,	श्री. पी. के. जाधव
श्री. ए. एस. सावंत,	एस. एस. कांबळे
एम्. व्ही. शिंदे,	एन्. बी. आसोदे
श्री. एस. एस. कांबळे	

लायब्ररी अटेंडंट

श्री. एम. एच. देसाई,	श्री. एन्. एस. कांबळे
श्री. व्ही. आर. टेंबरे,	श्री. के. टी. कुंभार
श्री. पी. बी. नडगेरी	

लॅब अटेंडंट

श्री. बी. डी. मोरे,	श्री. एम्. जी. खोत,
श्री. एस. डी. पाटील,	श्री. टी. आर. देवडकर
श्री. एस. एस. हजारे,	श्री. एस. एस. मोरबाळे
श्री. व्ही. बी. पाटील,	श्री. ए. एम्. पवार
श्री. व्ही. व्ही. कोंडूसकर,	श्री. टी. बी. कांबळे
श्री. एस. बी. खोत,	श्री. आर. के. वडार
के. आर. कांबळे,	एच. एस. नाईक,
आर. एन. नाईक	डी. जी. हुंदळेकर

अभिनंदन !

- मा. श्री. विद्याधर गोखले, ६६ व्या अखिल भारतीय मराठी साहित्य
सम्मेलनाचे अध्यक्ष
- मा. श्री. नरेश मेहता, ज्ञानपीठ पुरस्कार प्राप्त. प्रख्यात हिंदी साहित्यिक.
- मा. श्री. विश्वास पाटील, साहित्य अकादमी पुरस्कार प्राप्त.
- मा श्री. विन्दा करंदीकर, कबीर पुरस्कार प्राप्त
- मा. प्रा. विठ्ठल बन्ने, समाज परिवर्तन कार्यासाठी डॉ. शेंबडे प्रतिष्ठान पुरस्कार(बारामती)
- प्रा. डॉ. पी. जी. मोरे, इंडियन केमिकल सोसायटीचे रेफरी म्हणून निवड
- मा. प्रा. डॉ. एस. वाय. कोतमिरे, बायोग्राफी इंटरनॅशनल १९९३ मध्ये
शोधकार्याची नोंद (साऊथ अशीया पब्लीकेशन)
- मा. प्रा. डॉ. के. आर. पाटील, एम. फील्. चे मार्गदर्शक म्हणून मान्यता.
- मा. प्रा. एन्. बी. जाधव, शिवाजी विद्यापीठ इकॉनॉमिक्स असो. कार्यकारिणीवर निवड
- मा. श्री. जयंत सबनीस, रजिस्ट्रार, गडहिंग्लज ता. पत्रकार संघाचे अध्यक्ष
- मा. श्री. सुभाष धुमे (माजी विद्यार्थी), कै. नानासाहेब परुळेकर पत्रकारिता पुरस्कार
- श्री. प्रशांत कलगोंडा, बी. कॉम. पदवी परीक्षा, सहकार विषयात विद्यापीठात सर्वप्रथम.
- श्री. गुरूनाथ पाटोळे बी. कॉम. पदवी परीक्षा, सहकार विषयात विद्यापीठात सर्वप्रथम.
कै. वसंतदादा पारितोषिक (विभागून)
- कु. छाया पाटणे, पदवी परीक्षा, मराठी विषयाचे लाटकर पारितोषिक प्राप्त.
- श्री. अनिल मांगले, पोलिस उपनिरीक्षक म्हणून निवड झालेले
- श्री. विजय पताडे, महाविद्यालयाचे विद्यार्थी.
- श्री. सदानंद राणे
- श्री. राजेंद्र तेली, नगरपरिषद मुख्याधिकारी म्हणून प्रशिक्षणासाठी
- श्री. प्रकाश पाटील, निवड झालेले महाविद्यालयाचे विद्यार्थी

काही विशेष नोंदी

- ♣ मा. प्रा. सुधाकर गोकाककर यांचे 'शोध विज्ञान कोश' हे अनुवादित पुस्तक. या शैक्षणिक वर्षाच्या अखेरीस दिल्लीतून प्रकाशित होत आहे.
- ♣ मा. प्रा. व्ही. एन्. गजेंद्रगड यांचे 'समकालीन सामाजशास्त्रीय सिद्धांत' हे एम्. फिल. साठी उपयुक्त पुस्तक या शैक्षणिक वर्षाच्या अखेरीस प्रकाशित होत आहे.
- ♣ प्रा. एस. डी. पाटील (रसायनशास्त्र विभाग) यांची महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगामार्फत वित्त व लेखा अधिकारी म्हणून निवड झालेली होती. अध्यापनकार्याची ओढ असल्याने त्यांनी शासकीयसेवेमध्ये सहभागी होण्याचे नाकारले.
- ♣ प्रा. एन्. डी. खिचडी (वाणिज्य विभाग) यांनी कलेक्टर ऑफिसमधील कर्मचाऱ्यांच्यासाठी मानसशास्त्रदृष्ट्या मार्गदर्शनपर व्याख्यान दिली.
- ♣ प्रा. आर. बी. तेली यांची 'पगारधारकांना मिळणाऱ्या आयकर सवलती', 'आयुर्विम्याच्या विविध योजना आणि आयकर बचत' या विषयांवरील व्याख्याने सांगली आकाशवाणीने ध्वनीक्षेपित केली. तसेच आयुर्विमा व आयकर या विषयावर बॅच मॅनेजर क्लब एजंटस् कन्व्हेशन मध्ये व्याख्यान दिले.
- ♣ प्रा. एम. पी. पाटील यांनी कराईकोडी (तामिळनाडू) येथे झालेल्या एनव्हायरमेन्ट एनर्जी अँड इलेक्ट्रोकेमिस्ट्री इंटरनॅशनल कॉन्फरन्समध्ये स्टडीज ऑन सेफ्टम् सेल (सोलर सेल) या विषयावरील आपला पेपर सादर केला.
- ♣ प्रा. टी. एन्. पोवार यांचा लेख जर्नल ऑफ इंडियन केमिकल सोसायटीमध्ये प्रकाशित झाला.
- ♣ प्रा. बी. जे. देसाई यांचा लेख जर्नल ऑफ इंडिया केमिकल सोसायटीमध्ये प्रकाशित झाला.

परिसर वृत्त

आमच्या महाविद्यालयाचे शैक्षणिक वर्ष नेहमीच सांस्कृतिक, सामाजिक, शैक्षणिक उपक्रमांनी भरलेले असते. विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक प्रगतीकडे लक्ष देत असतानाच त्यांच्या कला आणि क्रीडा क्षेत्रातील प्रगतीकडे जाणीवपूर्वक लक्ष दिले जाते. शिवराज महाविद्यालयात येणारा विद्यार्थी हा ग्रामीण भागातून येत असतो आणि बहुतांश विद्यार्थीवर्ग हा आर्थिक दृष्ट्या कमकुवत असणाऱ्या स्तरातून येत असतो. असा विद्यार्थीवर्ग महाविद्यालयाचे शिक्षण संपवून प्रत्यक्ष जीवनाच्या संघर्षात उतरेल त्यावेळी त्याची सर्वांगीण जडणघडण झालेली असली पाहिजे हे लक्षात घेऊन महाविद्यालयात विविध उपक्रम राबविले जातात. याची झलक या ठिकाणी वाचकाना दिसेल.

यावर्षीच्या महाविद्यालयीन निवडणुका अगदी सुरळीतपणे पार पडल्या. विद्यापीठ प्रतिनिधी म्हणून श्री. अरविंद हावळ यांची निवड झाली. ज्युनि. जी. एस. म्हणून श्री. ए. के. पाटील यांची निवड झाली तर कु. एस. वाय. हिरेमठ, कु. जि. ए. चव्हाण यांची सिनि. एल. आर. आणि कु. चौगुले एस. एस. व कु. कापसे ए. जी. यांची ज्युनि. एल. आर. म्हणून निवड झाली. विशेष उल्लेखनीय गोष्ट म्हणजे महाविद्यालयाच्या वाटचालीत प्रथमच आमचे विद्यापीठ प्रथिनिधी श्री. अरविंद हावळ यांची स्टुडन्ट्स कौन्सिलचे सदस्य म्हणून निवड झाली.

वाङ्मय चर्चामंडळाच्या वतीने श्री. अनंत कामत यांचे 'शिवकल्याण राजा' या प्रकाशनाच्या मार्गावर असलेल्या त्यांच्या महाकादंबरीवर आधारित व्याख्यान आयोजित केले होते. श्री. अनंत कामत हे या शिवराज महाविद्यालयाचे माजी विद्यार्थी. सुमारे पंधरा वर्षांच्या दीर्घ परिश्रमातून 'शिवकल्याण राजा' ही दोनहजार पृष्ठांची कादंबरी त्यांनी निर्माण केली आहे. महागांवसारख्या ग्रामीण भागात राहूनही ही झेप घेणाऱ्या साहित्यिकाचा परिचय विद्यार्थ्यांना व्हावा यासाठी हा कार्यक्रम आयोजित केला होता.

सांस्कृतिक विभागातर्फे प्रा. आनंद कुंभार यांच्या प्रमुखत्वाखाली विविध कार्यक्रम आयोजित करण्यात आले होते. शिरोळचे श्री. कांबळे यांचा एकपात्री प्रयोग विद्यार्थ्यांची उत्स्फूर्त दाद घेणारा ठरला. 'ग म भ न' ही प्रौढ साक्षरता प्रसारावर आधारित एकांकिका विद्यार्थ्यांकडून सरुड येथील युवक महोत्सवात सादर करण्यात आली.

'शिवायन' हे भितीपत्रक या वर्षी आपल्या वेगळेपणाने उदून दिसले. कथा विशेषांक, चित्रकला विशेषांक, कविता विशेषांक, असे तीन विशेषांक काढून प्रा. व्ही. एस. मुसाई यांनी संपादन कौशल्य प्रकट केले. विद्यार्थ्यांच्याकडून प्रतिसादही उत्तम मिळाला.

चर्चासत्र विभागातर्फे महाविद्यालयातील प्राध्यापकांच्यापुरतामर्यादित असा, 'भाषा, संस्कृती व समाज'च्या विषयावर एक परिसंवाद आयोजित केला होता. प्रा. विठ्ठल बत्रे, प्रा. एन्. डी. खिचडी, प्रा. व्ही. एन्. गजेंद्रगड, प्रा. जी. जी. गुळवणी, प्रा. बी. बी. देशमुख, प्राचार्य डॉ. तोगलेसर या मान्यवरांच्या सहभागाने हे चर्चासत्र गाजले. प्राध्यापक वर्गात वैचारिक देवाणघेवाण व्हावी या उद्देशाने प्रा. के. बी. केसरकर यांनी ही चर्चासत्रे आयोजित केली होती.

समाजशास्त्र मंडळातर्फे श्रीमती सिंधुताई सपकाळ यांचे व्याख्यान झाले. आधुनिक बहिणाबाई म्हणून गौरविल्या जात असलेल्या सिंधुताईंनी हृदयाला भिडेल अशा भाषेत आपले कुटुंब आणि समाजा विषयी अनुभव सांगितले. रुढांन अशिक्षित असलेली एक स्त्री सुशिक्षितांना लाजवेल आशी जिद्ध आणि कल्पकता दाखविते आणि अनाथ बालकाश्रमाचे काम उभे करते हे पाहून आणि ऐकून आमच्या विद्यार्थी वर्गाने अगदी स्वयंप्रेरणेने त्यांच्या कार्याला आर्थिक मदत दिली आहे. 'मी वनवासी' या त्यांच्या आत्मनिवेदनाच्या प्रती खरेदीकरून प्राध्यापक वर्गानेही त्यांच्या कार्याला आल्प प्रमाणात हातभार लावलेला आहे. प्रा. एस. बी. भोळे यांनी या कार्यक्रमाचे आयोजन केले होते.

वाणिज्यमंडळाची या वर्षी नव्याने स्थापना करण्यात आली. उद्योग, व्यवसायास विद्यार्थ्यांना प्रवृत्त करण्याच्या उद्देशाने प्रा. एन्. डी. खिचडी यांनी वर्षभरात विविध व्याख्याने आयोजित केली. कोल्हापूर जिल्हा उद्योग केंद्राचे निरीक्षक श्री. टी. एन. पाटील यांचे उद्योजकता या विषयावर व्याख्यान झाले. श्री. वाघ यांचे 'विद्य्याचे महत्त्व' या विषयावर तर प्रा. पोवार यांचे 'पर्यावरण' या विषयावर मार्गदर्शनपर व्याख्याने झाली. प्रत्यक्ष अनुभवासाठी बी. काम. भाग १ मधील विद्यार्थी

विद्यार्थीनींनी कॅलेंडर्स विक्रीचा प्रोजेक्ट घेतला होता. स्नेहसंमेलनात रक्तगट तपासणी शिबीर आयोजित करण्यात आले होते.

विज्ञान मंडळातर्फे या वर्षी लक्षात रहाण्यासारखे कार्यक्रम झाले. मंडळाच्या उदघाटनाच्या निमित्ताने 'अवकाश संशोधन' या विषयावर प्रा. वसंत काळे यांचे व्याख्यान झाले. विज्ञान विविधा हे भिक्तीपत्रक या मंडळातर्फे प्रकाशीत केले गेले. त्यानिमित्ताने डॉ. काशीद यांचे प्राण्यांमधील अपत्य प्रेम या विषयावर मौलिक व्याख्यान झाले. विद्यार्थ्यांच्यासाठी एक स्लाईड शो आयोजित करण्यात आला होता. प्रा. टी. एन्. पोवार यांच्या संयोजनाखाली हे कार्यक्रम यशस्वीपणे पार पडले.

नियोजन मंडळाचे कार्य प्रा. आप्पासाहेब पवार यांच्या नेतृत्वाखाली सुरू झाले. प्रा. डॉ. नेलें यांच्या सहकार्याने यावर्षी पर्यावरणाचे महत्त्व पटवणारे काही कार्यक्रम सादर झाले. प्रा. एन्. डी. खिचडी यांचे व्यक्तिमत्त्व विकास या विषयावर व्याख्यान झाले. २१ मार्च हा जागतिक वनदिन म्हणून साजरा केला जातो. या निमित्ताने वनविकास अधिकारी श्री. नेसरीकर यांचे व्याख्यान आयोजित करण्यात आले.

पदव्युत्तर विभाग महाविद्यालयातील ज्येष्ठ प्राध्यापक प्रा. बी. बी. देशमुख यांच्या प्रमुखत्वाखाली या विभागाचे कामकाज चालू आहे. महाराष्ट्र आणि कर्नाटक या सीमाभागातील विद्यार्थ्यांना पदव्युत्तर शिक्षणाची संधी उपलब्ध करून देण्याबरोबरच जास्तीत जास्त शैक्षणिक सुविधा त्यांना प्राप्त व्हाव्यात अशा योजना या विभागामार्फत राबविल्या जातात.

स्पर्धापरीक्षा व मार्गदर्शन विभागामार्फत केंद्रीय लोकसेवा आयोग, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, बँकिंग क्षेत्रे इ. मार्फत ज्या स्पर्धा परीक्षा घेतात त्यांची तयारी करून घेतली जाते. स्पर्धापरीक्षांची तयारी करून घेण्यासाठी नियमीत मार्गदर्शनवर्ग घेतले जातात. त्याच बरोबर 'लेखी समान्यज्ञान परीक्षा' आणि 'तोंडी सामान्यअध्ययन परीक्षा' घेतली गेली. द्वितीय आणि तृतीय वर्षाचे साहित्य, वाणिज्य, विज्ञान शाखेचे विद्यार्थी यात सहभागी झाले होते. महाविद्यालयाच्या अभिमानाची बाब इथे मुद्दाम नमूद करावीशी वाटते ती म्हणजे, श्री. ए. एस. मांगले, श्री. व्ही. डी. पताडे, श्री. एस. जे. राणे हे महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगामार्फत घेतलेल्या स्पर्धापरीक्षेत उत्तीर्ण होऊन त्यांची निवड पोलिस उपनिरीक्षक या पदावर झाली आहे. तर राजेंद्र तेली आणि प्रकाश पाटील यांची नगरपरिषद मुख्याधिकारी म्हणून निवड झाली आहे. प्रा. एन्. आर. सावंत यांच्या नेतृत्वाखाली संपादन केलेले हे घवघवीत यश अभिनंदनीय आहे.

स्नेहसंमेलन महाविद्यालयाचे जीवनात स्नेहसंमेलन हा एक महत्त्वाचा व इतरवेळीची सारी नातीगोती बाजूला ठेवून आनंदाने दोन दिवस करमणुक, कलागुणांची जोपासणी, निखळ आनंद या करिता निर्माण केलेला एक समारंभ ! पण आज दुर्दैवाने महाविद्यालयाची स्नेहसंमेलने ही बहुतांशी सार्वत्रिक टिकेची व यांत्रिक कृतीचा विषय बनली आहेत. टीव्ही, सिनेमा, शहरातून दररोज निर्माण होणारी फॅशन, करमणुकीची व चैनीची विविध साधने, कॉलेज जीवन अनुभवणे म्हणजे काहीतरी थरारक करणे अशा अवास्तव कल्पना इत्यदींचे अंधानुकरण करून स्नेहसंमेलन पार पाडणे हा शैक्षणिक क्षेत्रात एक उपचार ठरू पाहात आहे. महाविद्यालयीन स्तरावर तर स्नेहसंमेलन ही डोकेदुखी ठरत असते व नवीन प्रश्नाचे उगमस्थान ठरते. उसळता उत्साह असणारी सळसळती तरूण पिढी ही एक बाजू आणि मावळता उत्साह असणारा प्राचार्य, प्राध्यापक, कर्मचारी वर्ग यांची दुसरी बाजू यांचा समन्वय घालून कोणताही गोंधळ न घालता स्नेहसंमेलन यशस्वी करणे ही जणू किमया वाटावी अशीच एकंदरीत परिस्थिती असताना आमचे शिवराज महाविद्यालयातील विद्यार्थी-विद्यार्थीनी प्राचार्य, प्राध्यापक, कर्मचारी आणि संस्था याला अपवाद ठरावेत. येथे या सर्वांचा एक सुरेख संगम झाला असून एकमेकाला संपूर्ण सहकार्य व त्यामधून शैक्षणिक, सांस्कृतिक आणि सामाजिक विकास हे ध्येय गाठण्यात आम्ही यशस्वी होत आलो आहोत. महाविद्यालयाच्या स्नेहसंमेलनाची सुरुवात ही पाहुणे निवडीपासून सुरू होते. आणि करमणुक कार्यक्रमाने सांगता होते. या वर्षाच्या स्नेहसंमेलनात साहित्यिक श्री. मधू मंगेश कर्णिक आणि चित्रतपस्वी श्री. अनंत माने यांना आम्ही आमंत्रित केले होते. स्नेहसंमेलनाचे प्रमुख पाहुणे मराठी साहित्य संमेलनाचे माजी अध्यक्ष, विख्यात कादंबरीकार मधू मंगेश कर्णिक आणि सिनेतपस्वी मराठी सिने जगताचे भौष्माचार्य अनंत माने यांचे उपस्थितीत मोठ्या उत्साहाने पार पडलेले स्नेहसंमेलनाचे पारितोषिक वितरण व प्रमुख पाहुण्यांच्य भाषणाचा कार्यक्रम आमच्या जीवनात एक सुखद स्मृती ठेवून गेला. केवळ भाषणे आणि पारितोषिक वितरण यांचे साचेबद्ध स्नेहसंमेलन करणे ही आमची परंपरा नाही. त्यामुळे

विद्यार्थी, विद्यार्थी प्रतिनिधी व प्राध्यापक, कर्मचारी या सर्वांच्या सहकाऱ्याने आजवरच्या परंपरेला शोभेल अशा प्रकारे स्नेह संमेलनाच्या निमित्ताने रांगोळी प्रदर्शन, वक्तृत्व स्पर्धा, कवि संमेलन, क्रिडा स्पर्धा, फनी गेम्स, फॅन्सी ड्रेस, शेला पागोटे, चित्रप्रदर्शन आणि रिफ्रेशमेंट असे विविध कार्यक्रम उत्तम प्रकारे पार पाडून आम्ही महाविद्यालयाच्या सांस्कृतिक वातावरणात एक आनंदी असा मोलाचा वाटा सिद्ध केला. महाविद्यालयाच्या स्नेहसंमेलनाच्या विविध समित्यांचे प्रमुख प्रा. सुधीर जोशी, श्री. के. आर. पाटील, प्रा. एस. डी. पाटील, प्रा. वाय. पी. कोले, के. ए. सावेकर, प्रा. अनिल कुराडे, प्रा. एस. ए. जोडगुद्री आणि प्रा. निवास जाधव इत्यादींनी आपल्या नेतृत्वाखाली स्थापन केलेल्या विविध समित्यांचे सहकाऱ्याने सर्वच कार्यक्रम पार पाडीत असताना उत्कृष्ट समन्वयाची भूमिका घेतली. महाविद्यालयाच्या विद्यार्थी जीवनाशी महाविद्यालयाच्या आवारातच संबंधी असणाऱ्या बाबींचाच केवळ विचार आम्ही करून थांबलो नाही. तर समाजजीवनाचा एक महत्त्वाचा घटक असणाऱ्या स्त्रियांचेसाठी आमच्या विद्यार्थ्यांची पहिली शिक्षिका असणाऱ्या त्यांच्या माता भगिनीसाठी आम्ही हळदीकुंकू कार्यक्रम करून परंपरेचे जतन केले. प्राध्यापिका सौ. मुजुमदार, प्रा. सौ. कोले, प्रा. सौ. कणसे व प्रा. कु. कदम, विद्यार्थिनी प्रतिनिधी कु. शैलाजा हिरेमठ, गीता चव्हाण आणि विद्यार्थिनी स्वयंसेविका यांचे सहकाऱ्याने हळदीकुंकू समारंभ पार पाडून सामाजिक जाण दाखविली. तर परंपरा जोपासता जोपासता नवे काहीतरी करणे हे आमच्या प्रत्येक वर्षाच्या स्नेहसंमेलनाचे एक वैशिष्ट्य आहे. त्यानुसार यावर्षी प्रा. निरंजन खिचडी यांच्या कल्पक मार्गदर्शनाखाली सापशिडी हा नविन्यपूर्ण अभिनव असा कार्यक्रम यशस्वीरित्या पार पाडून आम्ही केवळ परंपरा जोपासत नाही हे दाखवून दिले.

स्नेहसंमेलनातील प्रमुख भाग म्हणजे विविध गुणदर्शन ! यावर्षी केवळ चारच दिवसांत स्नेहसंमेलनाचे प्रमुख आकर्षण असे हे विविध गुणदर्शन सादर करण्याची व दर्जेदार करमणूक करण्याची जबाबदारी प्रा. शिवराम कडुकर यांचेकडे देण्यात आली. आमच्या स्नेहसंमेलनातील करमणूक कार्यक्रमाकडे सान्या शहराचे लक्ष लागून असते. तब्बल सहा तास चाललेला विविध गुणदर्शनाचा कार्यक्रम म्हणजे प्रयत्नपूर्वक, मनापासून केलेल्या सांघिक प्रयत्नांचे व कल्पक संयोजनाचे यशस्वी गमक आहे हे प्रा. कडुकर यांनी आपले इतर सहकारी विद्यार्थी यांच्या मदतीने सिद्ध केले.

या वर्षी स्नेहसंमेलनाचा एक भाग म्हणून स्नेहसंमेलन संपताच एका सत्कार समारंभाचे आयोजन करण्यात आले होते. दैवाची साथ लाभलेले आमच्या संस्थेचे मृत्युंजय अध्यक्ष खा. बाळासाहेब माने. त्यांच्यावरील यशस्वी शस्त्रक्रियेनंतर महाविद्यालयातर्फे झालेला त्यांचा हृद्यसत्कार, गडहिंग्लज साखर कारखान्यातर्फे प्रथमच महाविद्यालयाला इमारतीसाठी एक लाखाची देणगी देणारे संस्थेचे संचालक व कारखान्याचे चेअरमन आ. श्रीपततराव शिंदे यांचा सत्कार आमच्या अध्यक्षीय पत्नी सौ. शिलप्रभादेवी माने यांचा सत्कार आणि आमच्या कनिष्ठ महाविद्यालयाला जांचे नाव दिले आहे त्या कै. संभाजीराव माने यांच्या पत्नी श्रीमती निवेदिता माने यांचा सत्कार असा एक अपूर्व सत्काराचा योगायोग आम्ही साधला. आम्हा सर्वांचे जीवनात ही एक आनंदाची व अभिमानाची पर्वणी ठरली. या सत्कार समारंभाचा योग साधून आमचे माजी विद्यार्थी ना. भी. परुळेकर पत्रकारिता पारितोषिक विजेते, पत्रकार सुभाष धुमे आणि महाविद्यालयाचे रजिस्ट्रार जयंत सबनीस यांची गडहिंग्लज पत्रकार संघाचे अध्यक्षपदी निवड झाली. या बदल या दोघांचा खा. बाळासाहेब माने यांच्या हस्ते शाल श्रीफळ देऊन सत्कार करण्यात आला. याच आनंद सोहळ्यात महाविद्यालयाच्या शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांनी महाविद्यालयाच्या इमारतीला २५ हजाराची रोख देणगी देऊन व सर्वच प्रमुख पाहुण्यांना शाल श्रीफळ देऊन सत्कार करून सर्वांना चकित तर केलेच पण आमचा आनंद द्विगुणीत केला.

'आनंदाचे डोही आनंद तरंग' अशा वातावरणात स्नेहसंमेलनाचे चार दिवस कसे संपले ते कळलेच नाही. पण आमच्या स्मृतीत यावर्षीचे स्नेहसंमेलन एक आगळेवेगळे यशस्वी समारंभ म्हणून नोंदले गेले. स्नेहसंमेलनाचे प्रमुख प्रा. सुखदेव धोळे यांनी आणि प्राध्यापक, प्रशासकीय कर्मचारी, प्राचार्य यांनी घेतलेल्या अविरत कष्टाचे हे गोमटे फळ आहे असेच म्हणावे लागेल.

राष्ट्रीय सेवा योजना आमच्या महाविद्यालयात राष्ट्रीय सेवा योजनेत (युनिट १ व २ मध्ये मिळून) २०० विद्यार्थी-विद्यार्थिनी १९९२-९३ या वर्षासाठी सहभागी झाले. राष्ट्रीय सेवा योजनेमार्फत 'ऐनापूर' (ता गडहिंग्लज) हे खेडे दत्तक म्हणून निवडले. नियमित कार्यक्रमांमध्ये २५०० निलगिरी रोपे एन्. एस. एस्. विद्यार्थ्यांनी लावली. तसेच कॉलेजच्या निलगिरी प्लॉटमधील गवत काढणे, झाडांना आळी करून पाणी घालणे, कॉलेजचे खेळाचे मैदान दुरूस्त करणे इत्यादी

कामे केली. एन. एस. एस. मार्फत विविध राष्ट्रीय दिन साजरे केले. १५ ऑगस्ट, राष्ट्रीय वन्यजीव सप्ताह, ऐनापूर येथे गावातील गाळ काढणे, रस्ता दुरूस्ती, हायस्कूल व मराठी शाळेचे खेळाचे मैदान सफाई इत्यादी कामे श्रमदानाने पूर्ण केली. या दत्तक खेड्यात दि. ३०-१२-९२ ते ८-१-९३ अखेर विशेष श्रमसंस्कार शिबीर आयोजित करण्यात आले. यामध्ये 'जनसाक्षरतेसाठी युवक व पाणलोट क्षेत्र विकास' हा प्रमुख प्रकल्प होता. या योजनेत जनसाक्षरता दिंडी, संघटकाना मार्गदर्शन व निरक्षर प्रौढाना शिकण्यासाठी प्रोत्साहन इत्यादी कामे केली. गावतळ्यातला गाळ काढून तळ्याची पाणी साठवण्याची क्षमता वाढवून दिली व पाणलोट क्षेत्र विकास या विषयावर व्याख्यान व मार्गदर्शन आयोजित केले होते. तसेच आरोग्य चिकित्सा शिबीर गट चर्चा, बौद्धिक व्याख्यान, अंधश्रद्धा निर्मूलन, व्यसनमुक्ती व्याख्यान व स्लाईड शो, रांगोळी प्रदर्शन, टाकाऊ वस्तूपासून टिकावू वस्तू बनविणे इ. ३० कार्यक्रम घेण्यात आले. एन. एस. एस. विद्यार्थी-विद्यार्थिनींनी विविध गुणदर्शन कार्यक्रमाद्वारे लोकशिक्षणाचे कार्य केले. या सर्व कार्यक्रमात एन. एस. एस. समिती सदस्य प्रा. तेली, प्रा. अनिल कुराडे, प्रा. सौ. कणसे व इतर स्टाफ यांचे बहुमोल सहकार्य लाभले.

एन. एस. एस. कार्यक्रम नियोजन व अंमलबजावणीसाठी प्राचार्य डॉ. डी. व्ही. तोगले यांनी वेळोवेळी मार्गदर्शन केले. तसेच ऑफीस स्टाफनेही सहकार्य केले. एन. एस. एस. चे प्रोग्राम ऑफिसर म्हणून स्विकारलेली जबाबदारी प्रा. डॉ. एस. के. नेलें व प्रा. डी. आर. खटके यांनी उत्साहाने पार पाडली.

राष्ट्रीय छात्र सेनेचे कार्य कॅ. एस्. ए. जोडगुडी यांच्या नेतृत्वाखाली सुरू आहे. आमच्या महाविद्यालयातील एन. सी. सी. युनिटमध्ये सन १९९२-९३ सालाकरीता एकूण ५२ विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यात आला. ५६ महाराष्ट्र बटालियनचे कमांडिंग ऑफिसर कर्नल गायकवाड यांच्या मार्गदर्शनाखाली कॅडेटसना विविध प्रकारचे प्रशिक्षण देण्यात आले. व त्यांना 'बी' व 'सी' सर्टिफिकेट परिक्षेस बसण्यास पात्र करण्यात आले. एन. सी. सी. प्रशिक्षणाव्यतिरिक्त वृक्षारोपण, रक्तदान, प्रौढशिक्षण व हुंडाबंदी या सारखे उपक्रम राबविण्यात आले. कोल्हापूर येथे झालेल्या वार्षिक प्रशिक्षण शिबीरामध्ये १५ कॅडेट्स सहभागी झाले होते. या कॅम्पमध्ये सार्जंट नितीन चौथे यांनी कॅम्प अंडर ऑफिसर म्हणून काम पाहिले. तसेच कॉर्टर गार्डमध्ये विशेष प्राविण्य, मिळविले. कॅडेट अंडर ऑफिसर म्हणून श्री. किल्लेदार, श्री. पाटील डी. के. यांनी जबाबदारी पार पाडली.

जिमखाना (सिनिअर)

शिवाजी विद्यापीठ कायद्यानुसार यावर्षी १४ सप्टेंबर १९९२ रोजी महाविद्यालयाच्या निवडणुका खेळीमेळीच्या व अत्यंत उत्साही वातावरणात शांततेने पार पडल्या.

चालू वर्षाच्या जिमखाना विभागाचे उदघाटन आमच्या महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. डी. व्ही. तोगलेसाहेब यांचे शुभहस्ते करण्यात आले.

कोल्हापूर जिल्ह्यातील ग्रामीण विभागामध्ये क्रीडा क्षेत्रामध्ये उत्तम कामगिरी करणारे कॉलेज म्हणून आमचा फार मोठा लौकिक आहे. अॅथलेटिक्स या खेळाचा मानबिंदू असे आमचे महाविद्यालय आहे. यावर्षाच्या कोल्हापूर जिल्हा आंतरमहाविद्यालयीन मैदानी स्पर्धेमध्ये आमच्या कॉलेजने सर्वाधिक गुण मिळवून सर्वसाधारण विजेतेपद मिळविले आणि या स्पर्धेसाठी ठेवलेली अॅंड पी. बी. पाटील (कुर्लीकर) ढाल मिळविली. या स्पर्धेतील यशस्वी खेळाडू-

- १) बेल्लद के. बी., बी.एस्सी.-१, १०० मी. व २०० मी. धावणे दुसरा
- २) चौगले एच. बी. बी.एस्सी.-२, ५००० मी. धावणे पहिला, १०००० मी. धावणे दुसरा
- ३) तारळेकर एस. जे. बी. ए. १, ५००० मी. दुसरा, १००० मी. धावणे तिसरा
- ४) चव्हाण एस. पी. बी.एस्सी.-२, ४०० मी. हर्डल्स तिसरा
- ५) ४ X १०० रिले (पहिला) - १) बेल्लद के. बी. २) पताडे पी. डी. ३) सावंत एस. पी.
- ४) चव्हाण एस. पी. ५) बागवान डी. बी.
- ६) ४०० मी. धावणे- दुसरा - श्री. पताडे पी. डी. बी.ए.-२,
- ७) ४ X ४०० मी. रिले (दुसरा) - १) सावंत एस. पी. २) पताडे पी. डी. ३) किल्लेदार (पाटील) डी. के.
- ४) चव्हाण एस. पी. ५) अस्वले आर. के.

- मुली १) कु. पाटील व्ही. एस, बी.ए-३ ८०० व ३००० मी. धावणे पहिला १५०० मी. धावणे तिसरा
 २) कु. शिंदे एस. के., बी. एस्सी-२, उंच उडी - पहिला
 ३) कु. डिक्रुझ एम. आय, बी. एस्सी-१, उंच उडी, तिसरा, धाळी फेक - तिसरा
 ४) कु. पालकर एल. जे., बी. ए-१, ८०० मी. धावणे तिसरा
 ५) कु. पोवार व्ही. ए., बी. एस्सी-१ २०० मी. धावणे तिसरा
 ६) ४ X १०० मी. रिले (दुसरा) - १) कु. पोवार व्ही. ए. २) कु. डिक्रुझ एम. आय. ३) कु. पाटील व्ही. एस्.
 ४) कु. सावरतकर एस. व्ही. ५) कु. पुजारी एस. के.

- ७) ४ X ४०० मी. रिले (दुसरा) - १) कु. पालकर एल. जे. २) कु. कुलकर्णी एस. आर.
 ३) कु. पाटील व्ही. एस. ४) कु. सावरतकर एस. व्ही. ५) कु. शहा एस. एस.

आंतर विभागीय स्पर्धा - अकलूज येथे शिवाजी विद्यापीठाच्या आंतर विभागीय (कोल्हापूर, सांगली, सातारा, सोलापूर) मैदानी स्पर्धा दि. २५, २६ नोव्हेंबर १९९२ ला पार पडल्या या स्पर्धेतील आमच्या कॉलेजचे यशस्वी खेळाडू.

- १) श्री. बेल्सद के. बी., बी.एस्सी-१, २०० मीटर धावणे - तिसरा
 २) श्री. पताडे पी. डी., बी.ए-२ ४०० मीटर धावणे- तिसरा
 ३) कु. पाटील व्ही. एस. बी.ए-३ १५०० व ३००० मी. धावणे - तिसरा
 ४) कु. शिंदे एस. के. बी.एस्सी. -२, उंच उडी - तिसरा
 ५) ४ X १०० मी. रिले (मुले) प्रथम क्रमांक - १) श्री. सावंत एस. पी. २) श्री. पताडे पी. डी.
 ३) श्री. चव्हाण एस. पी. ४) श्री. बेल्सद के. बी. ५) श्री. बागवान डी. बी.

- ६) ४ X ४०० मी. रिले मुले (दुसरा) - १) श्री. सावंत एस. पी. २) श्री. पताडे पी. डी. ३) श्री. चव्हाण एस. पी. ४) श्री. किल्लेदार (पाटील) डी. के. ५) श्री. अस्वले आर. के.

- ७) ४ X ४०० मी. रिले मुली (तिसरा) - १) कु. पोवार व्ही. ए. २) कु. सावरतकर एस. व्ही. ३) कु. डिक्रुझ एम्. आय. ४) कु. पालकर एल. जे. ५) कु. कुलकर्णी एस. आर.

खुल्या मैदानी स्पर्धा - आमच्या महाविद्यालयाच्या खालील खेळाडूंनी महाराष्ट्र राज्य खुल्या मैदानी स्पर्धेसाठी कोल्हापूर जिल्ह्यातर्फे प्रतिनिधीत्व केले. या स्पर्धा जानेवारी ९३ मध्ये पूना येथे पार पडल्या यातील यशस्वी खेळाडू

- १) श्री. के. बी. बेल्सद, बी.एस्सी-१ १०० मी. धावणे - दुसरा, १००X४ रिले - तिसरा
 २) श्री. एस. जे. तारळेकर, बी.ए-१ स्टीपल चेंस - तिसरा
 ३) श्री. पी. डी. पताडे, बी.ए-२, १००X४ रिले- तिसरा
 ४) कु. व्ही. एस. पाटील बी.ए-३, ८०० मी. धावणे- दुसरा, ४०० X ४० मी. रिले - दुसरा
 कोल्हापूर जिल्हा विभागीय स्पर्धेत आमच्या महाविद्यालयाच्या ज्या विद्यार्थी-विद्यार्थीनींनी भाग घेतला त्याची माहिती
 १) क्रॉस कंट्री : या स्पर्धा एकदमच आंतर विभागीय अशा सरुड कॉलेजवर पार पडल्या. या मध्ये
 १) कु. पाटील. व्ही. एस. २) श्री. तारळेकर एस. जे. ३) श्री. चौगले एस. बी. ४) श्री. अस्वले आर. के. यांनी भाग घेतला. सर्वांनीच स्पर्धेमध्ये उत्कृष्ट धावणे केले.

- २) हॅन्डबॉल (मुले) : यामधील खेळाडू १) श्री. पताडे पी. डी. २) भांडवलकर आर. वाय. ३) अस्वले आर. के. ४) चव्हाण. एस. पी. ५) देसाई एस. बी. ६) वेल्सद के. बी. ७) गड्डी एस. बी. ८) भावे बी. एस. ९) पाटील ए. एस. १०) शेटके एस. एन. ११) नेली एम्. बी. यामध्ये श्री. पताडे पी. डी. या खेळाडूचा खेळ फारच चांगला झाला.

- ३) हॅन्डबॉल (मुली) : १) कु. शिंदे एस. के. २) कु. जरळीकर एस. आर. ३) कु. फडणीस पी. व्ही. ४) कु. साह एस. एस. ५) कु. फडकुर व्ही. आय. ६) कु. हंजी एस. एस. ७) कु. धुमाळ एस. टी. ८) कु. पाटील ए. व्ही. ९) कु. हिरमठ एस. वाय. १०) कु. उतुरे ए. एम. ११) कु. महाडीक के. टी. १२) कु. मसरगुप्पी एस. जी. या खेळाच्या स्पर्धा एक झोन पद्धतीने मिरज येथे पार पडल्या. आमच्या मुलींच्या संघाचा खेळ चांगला झाला. याचवेळी शिवाजी विद्यापीठाच्या मुलींचा

हॅन्डबॉल संघ निवडण्यात आला. यामध्ये उत्कृष्ट गोलकीपर म्हणून कु. धुमाळ एस. टी., बी.एस्सी-१, या आमच्या विद्यार्थीनीची या संघात निवड झाली. या स्पर्धा वारंगळ (आंध्रप्रदेश) येथे पार पडल्या.

४) कबड्डी (मुले) : या स्पर्धा कोल्हापूर येथे पार पडल्या. या खेळामधील खेळाडू १) श्री. देसाई जे. जी. २) श्री. भोगुलकर एम्. आर. ३) श्री. पाटील एन्. एम्. ४) श्री. सावंत एस. पी. ५) श्री. पाटील एस्. डी. ६) श्री. किल्लेदार के. आर. ७) श्री. पोटे एस्. टी. श्री. सुरंगे ए. टी. ९) श्री. मोरे आर. ए. १०) श्री. तुर्केवाडकर एम्. डी. ११) श्री. हिशेबकर एन्. वाय. १२) श्री. आमरुसकर ८) व्ही. पी. आमच्या या संघाने चार संघाना जिंकून उपान्त्य फेरीत प्रवेश केला. यामध्ये श्री. जगसिंग देसाई, श्री. दादा भोगुलकर श्री. नरसू पाटील, श्री. संपत सावंत यांचा खेळ उत्कृष्ट झाला.

५) कुस्ती : १) श्री. पाटील एन्. एम्. २) श्री. बेनके सी. एल्. ३) श्री. मारन्होळकर एस्. बी. ४) श्री. पाटील एस्. के. ५) श्री. पाटील एस्. जे. यामध्ये श्री. पाटील नरसू याने उत्कृष्ट पांच कुस्त्या निकाली केल्या. ५२ किलो गटात याने साखळी फेरीमध्ये प्रवेश केला. श्री. चंद्रकांत बेनके याने ७४ किलो गटात तीन कुस्त्या चितपटीने जिंकून दुसरा क्रमांक पटकाविला.

कोल्हापूर येथे शाहू कॉलेजतर्फे पार पडलेल्या आंतरविभागीय कुस्ती स्पर्धेत श्री. चंद्रकांत बेनके याने उत्कृष्ट चार कुस्त्या जिंकून ७४ किलो गटात दुसरा क्रमांक मिळविला. कुस्तीमध्ये हे यश मिळवून देणारा हा पहिला कुस्तीगीर आहे.

फुटबॉल : या वर्षी कोल्हापूर झोनलच्या फुटबॉलच्या स्पर्धा आमच्या महाविद्यालयाने फारच चांगल्या पार पाडल्या. गडहिंग्लज म्हणजे फुटबॉल असे समीकरण कोल्हापूर जिल्ह्यात आहे. येथे मोठमोठ्या फुटबॉल स्पर्धा खेतल्या जातात. त्यापैकी एक आमच्या झोनलच्या स्पर्धा झाल्या. या स्पर्धेचे उद्घाटन गडहिंग्लज तालुक्याचे आमदार मा. श्रीपतराव शिंदे यानी केले. स्पर्धेचा बक्षिस वितरण समारंभ गडहिंग्लजचे नगराध्यक्ष मा. डी. एन्. कदम यांच्या शुभहस्ते पार पडला. या स्पर्धेसाठी कोल्हापूर जिल्ह्यातील एकवीस कॉलेजोसनी भाग घेतला. यापैकी आमचे एक १) श्री. शेटके डी. एस्. २) श्री. अस्वले जे. एस्. ३) श्री. मुसाई वाय. व्ही. ४) श्री. खांडेकर डी. आय. ५) श्री. थोरात एस्. एस्. ६) श्री. यलगच्ची एस्. के. ७) श्री. येसरे आर. एस्. ८) श्री. शेटके एस्. एन्. ९) श्री. मोळदी एस्. एस. १०) श्री. खोत जे. बी. ११) श्री. बोरगावे आर. एम्. १२) श्री. कैकाडे एस्. पी. १३) श्री. भावे बी. एस्. १४) श्री. मोर्ती एम्. डी. १५) श्री. बेल्लद पी. बी. १६) श्री. पाटली ए. एस्. १७) श्री. पोटे एस्. टी. १८) श्री. मोरे आर. ए. आमच्या महाविद्यालयाच्या या फुटबॉल संघाने तीन संघाना जिंकून उपान्त्यपूर्वफेरीत प्रवेश केला. न्यू कॉलेजबरोबर आमच्या सेमी फायनलचा सामना अत्यंत प्रेक्षणीय झाला. श्री. धनाजी शेटके, श्री. जयवंत अस्वले, संजय कैकाडे व सत्यजीत मोळदी यांचा खेळ उत्कृष्ट झाला.

७) खो-खो (मुले) : विभागीय स्पर्धेत आमच्या खो-खो च्या संघाचा खेळ चांगला झाला. यातील खेळाडू १) श्री. खोराटे एस्. आर. २) श्री. किल्लेदार (पाटील) डी. के. ३) श्री. पाटील बी. के. ४) जाधव एस्. आर. ५) श्री. मोरे आर. एन्. ६) कांबळे डी. बी. ७) मोटे एस्. एस्. ८) उमाप आर. बी. ९) पाटील आर. जी. १०) पाटील ए. एस्. ११) कुराडे एस्. आर. १२) दळवी एस्. आर.

८) ज्युडो (मुले) : एक झोन पद्धतीवर या स्पर्धा सातारा येथे पार पडल्या. आमच्या महाविद्यालयातील भाग घेतलेले खेळाडू १) श्री. मुळे ए. वाय. २) बेळगांवकर व्ही. एन्. ३) श्री. देसाई एस्. सी. ४) देसाई एस्. आर. ५) शिंदे पी. व्ही. यापैकी मुळे याने पांच फेऱ्या जिंकून त्याच्या ५० किलो गटात त्याने दुसरा क्रमांक मिळविला. बाकीच्या सर्वच विद्यार्थ्यांनी आपल्या अंगचे कौशल्य या खेळामध्ये दाखविले.

अशाप्रकारे झोन व इंटर झोनच्या स्पर्धा यावर्षी आमच्या खेळाडूंनी गाजविल्या. याचबरोबर आंतर विद्यापीठाच्या स्पर्धाही खालील खेळाडूंनी गाजविल्या.

१) कु. धुमाळ एस्. टी. B. Sc. I या विद्यार्थीनीची विद्यापीठ हॅन्डबॉल संघात निवड झाली. तिने वारंगळ (आंध्र प्रदेश) येथील आंतर विद्यापीठ स्पर्धा पूर्ण केल्या.

२) श्री. बेल्लद के. बी. - एस्सी. भाग १ या विद्यार्थ्याने यावर्षी विभागीय, आंतर विभागीय, महाराष्ट्र राज्य व आंतर विद्यापीठ स्पर्धा गाजविली. हा आमच्या महाविद्यालयाचा कमी अंतर धावणारा धावपटू. याची यावर्षी शिवाजी विद्यापीठ संघातून ग्वाल्हेर (मध्य प्रदेश) येथे पार पडलेल्या आंतर विद्यापीठ स्पर्धेसाठी निवड झाली. हा प्रतिनिधीत्व करीत असलेला १००X४ रिले संघ पश्चिम विभाग आंतर विद्यापीठ स्पर्धेत पहिला आला. या संघाने ४४.४ सेकंद उत्कृष्ट वेळ नोंदविला.

१) स्नेहसम्मेलन स्पर्धा : वार्षिक क्रीडा स्पर्धा या विद्यार्थ्यांच्याकडूनच तक्रार न येता या स्पर्धा व्यवस्थित पूर्ण होतात. या वर्षाच्या वार्षिक क्रीडा स्पर्धेचे उद्घाटन गडहिंग्लजचे तहसीलदार मा. कदमसो यांच्या हस्ते पार पडले व बक्षिस वितरण समारंभ प्रसिद्ध साहित्यिक मा. मंधु मंगेश कर्णिक यांच्या हस्ते पार पडला.

१) वैयक्तिक चॅम्पीयन (मुले) : श्री. पताडे पी. डी. बी. ए. भाग दोन

२) वैयक्तिक चॅम्पीयन (मुली) : कु. पालकर एल्. चे. बी. ए. भाग एक

३) जनरल चॅम्पीयन वर्ग : बारावी आर्टस्.

अशा प्रकारे या वर्षाचा खेळाचा सहभाग आहे. या वर्षाचे वैशिष्ट्य म्हणजे श्री. बेल्लूद के. बी. याची ग्वाल्हेर येथे झालेल्या आंतर विद्यापीठ अॅथलेटिक्स स्पर्धेसाठी शिवाजी विद्यापीठ संघातून निवड. तसेच कु. एस्. टी. धुमाळ या विद्यार्थीनीची वारंगल (आंध्र प्रदेश) येथे झालेल्या आंतर विद्यापीठ हॅन्डबॉल संघात शिवाजी विद्यापीठ तर्फे निवड. बऱ्याच वर्षांपासून आम्ही शिवराजला कुस्तीमध्ये नंबर मिळावा या प्रतिक्षेत होतो. श्री. बेनके सी. एल्. याने ७४ किलो वजन गटात शिवाजी विद्यापीठात दुसरा नंबर पटकावून आमच्या कॉलेजला कुस्तीमध्ये यश मिळवून दिले. श्री. मुळे ए. वाय. याने ज्युडोमध्ये आंतर विभागीय स्पर्धेत ५० किलो गटात दुसरा नंबर मिळवून दिला. सर्वात वैशिष्ट्य म्हणजे सर्वाधिक गुण मिळवून या वर्षाची झोनल अॅथलेटिक्सची जनरल चॅम्पीयनशिप मिळविली.

प्रा. ए. एस. नाळे, जिमखाना चेअरमन.

वार्षिक क्रीडा स्पर्धा (संभाजीराव माने ज्युनिअर कॉलेज)

चालू वर्षी संभाजीराव माने ज्युनियर कॉलेजने कबड्डी, खो-खो, अॅथलेटिक्स, या स्पर्धेमध्ये विजय संपादन करून गत वर्षाप्रमाणे गडहिंग्लज तालुक्यापासून ते राष्ट्रीय पातळीपर्यंत आमच्या कॉलेजचे खेळाडू चमकले राज्य पातळीवर ६ खेळाडू यशस्वी झाले. आमच्या अॅथलेटिक्समध्ये दरवर्षी प्रमाणे आमची खेळाडू कुमारी सखुताई गणपती रेडेकर या ११ वी आर्टस् च्या खेळाडूने दोन वेळा राष्ट्रीय धावण्याच्या स्पर्धेमध्ये निवड झाली. तसेच तिने अनेक खुल्या धावण्याच्या स्पर्धेमध्ये बक्षिसे अनेक संपादन केली. चालू वर्षाचे यशस्वी खेळाडू खालीलप्रमाणे

१) कबड्डी - दि. ११ व १२ ऑगस्ट रोजी आयोजित केलेल्या पावसाळी क्रीडा स्पर्धेत व गडहिंग्लज तालुका स्पर्धामध्ये फायनल सामन्यात जागृती ज्युनियर कॉलेजला ४० गुणानी पराभूत करून विजय संपादन केला व कोल्हापूर जिल्ह्यात सेमी फायनल पर्यंत मजल मारली. या खेळातील यशस्वी खेळाडू खालीलप्रमाणे

१) श्री. पाटील व्ही. एस्. २) श्री. विचारे पी. एस्. ३) श्री. किल्लेदार डी. एस्. ४) श्री. भोईटे एस्. व्ही. ५) श्री. जावळे के. पी. ६) श्री. रक्ताडे टी. आय. ७) श्री. खांडेकर बी. एस्. ८) श्री. भदरगे एस्. जी. ९) श्री. मोरे एस्. आर. १०) श्री. पोटे डी. एम्. ११) श्री. हजारे डी. बी. १२) कु. होड ए. जे.

२) खो. खो. : दि. ११ व १२ ऑगस्ट रोजी आयोजित केलेल्या जिल्हा परिषद गडहिंग्लज मतदार संघामध्ये आमच्या संभाजीराव माने ज्युनियर कॉलेजने पावसाळी क्रीडा स्पर्धेत मुलांच्या खो. खो. संघाने फायनल सामन्यात जागृति ज्युनियर संघाला १ डाव ४ गूण राखून दणदणीत विजय संपादन केला व कुरूंदवाड येथे झालेल्या जिल्हा पातळीवर सेमिफायनल सामन्यापर्यंत मजल मारली व विभागीय सामन्यासाठी श्री. मोरे एस. बी. व भोईटे एस. व्ही. या खेळाडूंची निवड झाली. या स्पर्धेत सहभागी झालेले खेळाडू

१) श्री. मोटे एस. बी. २) श्री. भोईटे एस. व्ही. ३) श्री. कांबळे जी. बी. ४) श्री. जावळे के. पी. ५) श्री. मस्कर एम्. टी. ६) श्री. शिवणे यु. जी. ७) श्री. चौगुले एस. एस्. ८) श्री. केसरकर एम्. व्ही. ९) श्री. पोवार टी. एन्. १०) श्री. डोंगळे टी. आर. ११) श्री. पाटील जी. आर. १२) श्री. रावण ए. ए.

३) अॅथलेटिक्स : अॅथलेटिक्स म्हटले की संभाजीराव माने ज्युनियर कॉलेजचे खेळाडू गडहिंग्लज तालुका, कोल्हापूर जिल्हा. विभागीय स्तर, महाराष्ट्र राज्य स्तर व राष्ट्रीय पातळीपर्यंत आमच्या कॉलेजच्या खेळाडूंची घोडदौड सातत्याने चालू असते चालू वर्षी महाराष्ट्र राज्य पर्यंत सहा खेळाडूंची निवड झाली व राष्ट्रीय स्तरावर कु. सखुताई गणपती

रेडेकर हिची दोन वेळा निवड झाली. या स्पर्धेमध्ये तीची घोडदौड कायम चालूच आहे. यात सहभागी झालेले खेळाडू गडहिंग्लज येथे दि. १५ व १६ सप्टेंबर १९९२ रोजी झालेल्या मतदार संघामध्ये आमच्या संभाजीराव माने ज्युनियर कॉलेजने अॅथलेटिक्स स्पर्धेमध्ये खालीलप्रमाणे घवघवीत सुयश संपादन केले या सुयशाबद्दल कॉलेज तर्फे खालील खेळाडूंनी वीशेष कामगिरी केली.

- १) श्री. संभाजी शिवाजी चौगुले १२ वी आर्टस्, १०० मी. धावणे २०० मी. धावणे ४०० मी. धावणे प्रथम क्र.
- २) श्री. विनोदकुमार एस. पाटील १२ वी कॉमर्स - १) गोळा फेक, २) थाळी फेक, ३) भाला फेक प्रथम क्रमांक.
- ३) श्री. आप्पासाहेब मा. साळोखे, १२ वी आर्टस् - १) १५०० मी. धावणे, २) ५००० मी. धावणे, द्वितीय क्र. ३) ८०० मी. धावणे तृतीय क्रमांक.

- ४) श्री. शिवाजी मा. मगदूम १२ वी आर्टस् - १) ८०० मी. धावणे द्वितीय क्र. २) १५०० मी. धावणे तृतीय क्र.
- ६) श्री. केशव घोंडिबा पोवार १२ वी आर्टस् - १) गोळा फेक द्वितीय क्रमांक, २) थाळी फेक द्वितीय क्रमांक
- ७) श्री. महादेव गणपती पोवार ११ वी आर्टस्, १००, २०० मी. धावणे तृतीय क्रमांक.
- ८) श्री. कोकितकर श्रावण सखाराम १२ वी आर्टस् ४०० मी. धावणे तृतीय क्रमांक.

- ९) कु. सखूताई गणपती रेडेकर ११ वी आर्टस् १५००, ३००० मी. धावणे प्रथम क्रमांक लांब उडी प्रथम क्रमांक.
- १०) कु. संपदा शि. चौगुले ११ वी कॉमर्स - १) २०० मी. धावणे प्रथम क्र, २) ४०० मी. धावणे द्वितीय क्र.
- ११) कु. एस. ए. पटेल १२ वी आर्टस् - भाला फेक प्रथम क्रमांक.

- १२) कु. रेखाताई सं. पाटील ११ वी आर्टस्- १०० मी. धावणे द्वितीय क्रमांक, २०० मी. धावणे तृतीय क्रमांक.
- १३) कु. विद्या विश्वनाथ कांबळे ११ वी आर्टस् - गोळा फेक, थाळी फेक, द्वितीय क्रमांक.

१४) ४ X ४०० मी. रिले मुले प्रथम क्रमांक, ४ X ४०० मी. रिले मुले द्वितीय क्रमांक.

१५) ४ X ४०० मी. रिले मुली द्वितीय क्रमांक, ४ X १०० मी. रिले मुली द्वितीय क्रमांक.

गडहिंग्लज येथे दि. २१ व २२ सप्टेंबर रोजी शासकीय शाळेत अॅथलेटिक्स क्रिडा स्पर्धेमध्ये तालुका पातळीवर आमच्या संभाजीराव माने ज्युनियर कॉलेजने खालील प्रमाणे घवघवीत सुयश संपादन केले व १९ वर्षा खालील सर्वाधिक ७८ गुण संपादन करून गडहिंग्लज तालुक्याची जनरल चॅम्पियनशिप संपादन केली या स्पर्धेमध्ये तालुका पातळीवर

- १) श्री. संभाजी शिवाजी चौगुले १२ वी आर्टस्, १००, २००, ४०० मी. धावणे प्रथम क्रमांक.
- २) श्री. विनोदकुमार एस. पाटील ११ वी कॉमर्स, गोळा फेक, थाळी फेक, प्रथम क्रमांक.
- ३) कु. सखूताई गणपती रेडेकर ११ वी आर्टस्, १५००, ३००० मी. धावणे प्रथम क्रमांक, लांबउडी प्रथम.
- ४) श्री. शिवाजी मारुती मगदूम १२ वी आर्टस् ३०० मी. हार्ड प्रथम क्रमांक.
- ५) श्री. आप्पासाहेब मारुती साळोखे १२ वी आर्टस्- १५००, ५०० मी. धावणे द्वितीय क्रमांक.
- ६) कु. एस. ए. पटेल १२ वी आर्टस, भाला फेक तृतीय क्रमांक.

७) ४ X ४०० मी. धावणे रिले रेस मुले प्रथम क्रमांक - १) श्री. चौगुले एस. एस. २) श्री. कोळीतकर एस. एस. ३) श्री. मगदूम एस. एम्. ४) श्री. पोवार एम्. जी.

- ८) श्री. केशव घोंडिबा पोवार १२ वी आर्टस् - १) गोळा फेक द्वितीय क्रमांक, २) थाळी फेक द्वितीय क्रमांक.

जिल्हास्तर, विभागीय स्तर व महाराष्ट्र राज्याने आयोजित केलेल्या स्पर्धेमध्ये खालील खेळाडूंनी यशस्वी कामगिरी

- १) कु. सखूताई ग. रेडेकर ११ वी आर्टस्- १५०० मी. धावणे द्वितीय क्रमांक, ३००० मी. धावणे द्वितीय क्र.
- २) श्री. शिवाजी मारुती मगदूम- ४०० मी. हार्डल्स प्रथम क्रमांक, ८०० मी. धावणे द्वितीय क्रमांक.
- ३) श्री. आप्पासाहेब मारुती साळोखे - क्रॉस कंट्री तृतीय क्रमांक.
- ४) श्री. संभाजी शिवाजी चौगुले- २००, ४०० मी. धावणे तृतीय क्रमांक.

वार्षिक स्नेहसम्मेलन क्रिडा स्पर्धेमध्ये मुलांच्या गटामध्ये सर्वाधिक गुण मिळवून वैयक्तिक जनरल चॅम्पियनशीप श्री. संभाजी शिवाजी चौगुले याने संपादन केली व मुलींच्या गटामध्ये कु. संपदा शिवराम चौगुले हिने संपादन केली.

प्रा. एस. एस. सावंत

आमचे ग्रंथालय

केवळ खूप मोठी ग्रंथसंख्या म्हणजे ग्रंथालयाचे मोठेपण नव्हे. तर त्या ग्रंथालयात असणाऱ्या ग्रंथाचे स्वरूप व दर्जा यावरच त्या ग्रंथालयाचा दर्जा ठरत असतो. क्रमिक पुस्तके, हलक्या फुलक्या कथा कार्दबऱ्या म्हणजेच ग्रंथालय नव्हे. विविध विषयाचा सखोल अभ्यास करण्यासाठी सदासर्वदा उपयुक्त ठरणारा संदर्भ ग्रंथ संग्रह असावा लागतो. तर ज्ञानशाखांतील अद्यावत ज्ञानासाठी विविध विषयासाठी असणारी नियतकालिके ग्रंथालयात असावी लागतात. यावरच ग्रंथालयाचा दर्जा ठरत असतो.

आमच्या ग्रंथालयात उपलब्ध असणारे संदर्भ ग्रंथ व येणारी नियतकालिके यातील कांही महत्त्वाच्या ग्रंथांची व नियतकालिकांची नावे येथे दिल्यास वाचकांच्या दृष्टीने हे उपयुक्त ठरेल आणि यावरून आमच्या ग्रंथालयाचा दर्जाही वाचकांच्या लक्षात येतील.

संदर्भ ग्रंथ :

१) कोश वाङ्मय : १) एन्सायक्लोपेडिया ब्रिटानिका २३ खंड, ५ पुरवण्या. २) एन् सायक्लोपेडिया सोशल सायन्स् १७ खंड ३) कोलरिज एन् सायक्लोपेडिया २४ खंड ४) चिल्ड्रन्स् एन्सायक्लोपेडिया २० खंड ५) महाराष्ट्रीय ज्ञानकोश - केतकर २३ खंड ६) अभिनव मराठी ज्ञानकोश - भिडे ४ खंड ७) सुलभ विश्वकोश - दाते/कर्वे ६ खंड ८) भारतीय संस्कृती कोश - महादेवशास्त्री जोशी १० खंड ९) मुलांचा संस्कृती कोश - महादेवशास्त्री जोशी, ४ खंड १०) मराठी विश्वकोश - लक्ष्मणशास्त्री जोशी १४ खंड, ११. देवीकोश - प्रभुदेसाई ३ खंड

२) शब्दकोश : १) दि ऑक्सफोर्ड इंग्रजी डिक्सनरी १२ खंड, २) वेबस्टर युनिव्हर्सल डिक्सनरी, ३) रँडम हाऊस डिक्सनरी ऑफ इंग्लिश लॅंग्वेज ४) मोल्सवर्थ मराठी - इंग्रजी डिक्सनरी ५) बृहत् हिंदी कोश - सहाय / श्रीवास्तव ६) संस्कृत - हिंदी कोश - आपटे. ७) महाराष्ट्र वाक् संप्रदाय कोश - दाते / कर्वे. ८) महाराष्ट्र शब्दकोश - दाते/कर्वे खंड ८. ९) एन् सायक्लोपेडिक डीक्सनरी ऑफ मॅनेजमेंट खंड १० १०) रोजेट्स् थिसॉर्स. ११) मराठी व्युत्पत्ति कोश - कृ. पा. कुलकर्णी.

३) जनरल : १) मराठी नियतकालिकांची सूची - दाते/काळे/बर्वे - ४ खंड, २) मराठी ग्रंथसूची - दाते. ३) महाराष्ट्र परिचय - कर्वे/जोशी/जोगळेकर. ४) इंपेरिअल गॅझेटिअर ऑफ इंडीया ८ खंड ५) वर्ल्ड हुज् हु. ६) इंडिया हुज् हु. ७) ऑल इंडीया एज्युकेशनल डीरेक्टरी.

वरील संग्रहा खेरीज विविध विषयांस उपयुक्त असे छोटे मोठे शब्दकोश, कोश व संदर्भ ग्रंथ उपलब्ध आहेत.

या वर्षी विद्यापीठ अनुदान आयोगाकडून ग्रंथ खरेदीसाठी २,००,००० रु. चे अनुदान मिळाले असून यातूनही विविध ज्ञान शाखेतील कोशवाङ्मय, शब्दकोश इत्यादि संदर्भ ग्रंथ खरेदी करण्याचा मानस आहे. तसेच या समृद्ध संदर्भ ग्रंथालयाचा वापर परिसरातील सर्व अभ्यासू वाचकाना करून देण्याचा मानस संस्थेचे अध्यक्ष मा. खा. बाळासाहेब माने व प्राचार्य डॉ. तोगले, यानी व्यक्त केला आहे. त्यासाठी ग्रंथालयास लागणारी इमारत झपाट्याने आकार घेत आहे. नजिकच्या कांही महिन्यांतच आमचे ग्रंथालय नव्या वास्तूत जाईल. वाचकांच्या सोयीसाठी, ग्रंथालयात झेरॉक्स मशीन व संगणकाच्या सेवा उपलब्ध करून देण्याचा मानसही संस्था करत आहे.

ग्रंथालयास २ लाख रुपयेची ग्रँट मिळविण्यासाठी खा. मानेसो व रजिस्टार जयंत सबनीस यांचे प्रयत्न तर ग्रंथालयाची इमारत आकाराला यावी म्हणून घडपडणारे मा. डी. एस्. कदम व बांधकाम समिती या सर्वांचेच आभार. प्राध्यापक, कर्मचारी व विद्यार्थी यांच्या सुयोग्य सहकार्यावरच ग्रंथालयीन सेवेचा प्रवाह वाहतो आहे. या सर्वांचेही आभार.

दृष्टीक्षेपात आजचे ग्रंथालय : * एकूण ग्रंथ संख्या २७११६ किंमत रु. ७,७५,०००/-, * एकूण नियतकालिके-६० वार्षिक वर्गणी रु. १५ हजार, * संदर्भ ग्रंथ संख्या - ४५० ग्रंथ, * नियतकालिकाचे बाऊंड व्हॉल्यूम - ६२ खंड, * बुक बँकेतून पुस्तके घेतलेले विद्यार्थी - २३३,

पुस्तक देवघेव वेळा सकाळी ८-३० ते १२-०० दुपारी ४ ते ६. अभ्यासिका सकाळी ८ ते रात्री १२ पर्यंत

- श्री. टी. ए. पाटील, ग्रंथपाल.

' शिवराज' ला हार्दिक शुभेच्छा !

विजयकॉन सिलेक्शन

मॉडर्न फॅशनचे रेडीमेड कपडे

मिळण्याचे एकमेव ठिकाण

आजरा रोड, गडहिंग्लज

श्री महालक्ष्मी स्वीट मार्ट

मेन रोड, गडहिंग्लज

चक्का, बासुंदी, खवा मिळणेचे
एकमेव ठिकाण.

मॉडर्न फुटवेअर

दसरा चौक, मेनरोड गडहिंग्लज

नामांकित कंपन्यांचे शूज, सँडल्स,
चप्पल, मिळतील.

ब्रह्मनाथ ट्रेडिंग कापेरिशन

आजरा रोड, जुने बस स्टँड,
गडहिंग्लज

ए-वन टेलर्स

लक्ष्मीरोड, गडहिंग्लज

जेन्टस् स्पेशालिस्ट

प्रोग्रा. - सुभेदार ब्रदर्स

आमचे वैशिष्ट्य मॉडर्न फॅशन

पद्मश्री गारमेन्ट्स

टिळकपथ, गडहिंग्लज

झूम इलेक्ट्रॉनिक्स

व्हिडिओ- ऑडिओ कॅसेट्स् करिता

खणगावे कॉम्प्लेक्स

गडहिंग्लज

विविध उपक्रम



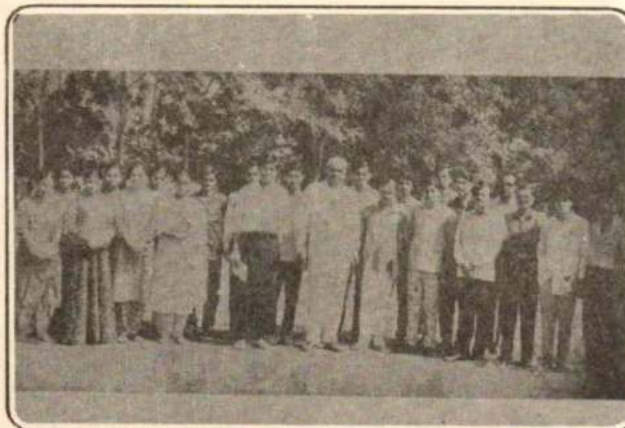
साहित्य



दिग्दर्शन



उद्घाटन

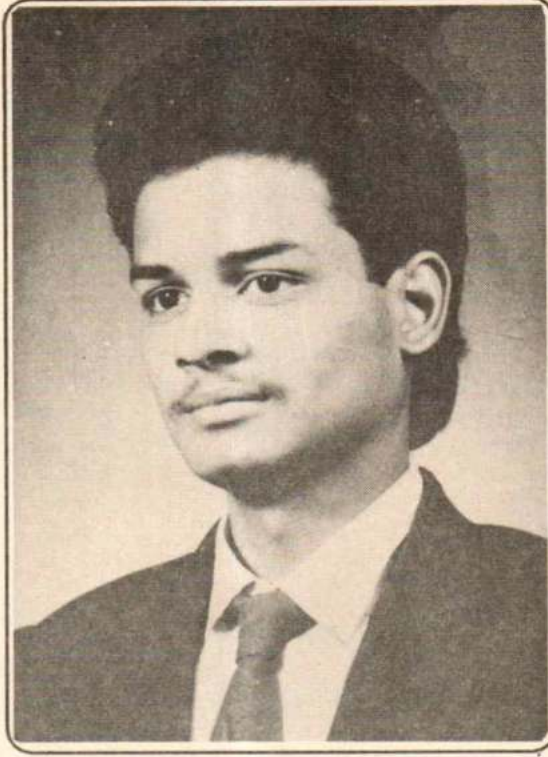


वाङ्मयचर्चा मंडळ



वक्तृत्व स्पर्धा

युवा नेतृत्व



श्री. अरविंद हावळ

विद्यापीठ प्रतिनिधी आणि स्टुडन्ट्स कौन्सिल सदस्य



कु. शैलजा हिरिमठ
सिनि. एल. आर.



कु. गीता चव्हाण
सिनि. एल. आर.



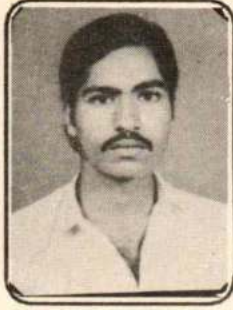
अशोक पाटील
ज्युनि. जी. एस.



कु. संपदा चौगुले
ज्युनि. एल. आर.



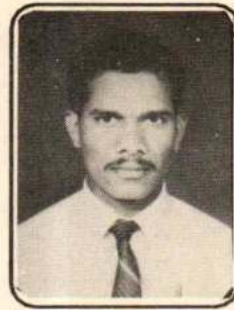
कु. आशा कापसे
ज्युनि. एल. आर.



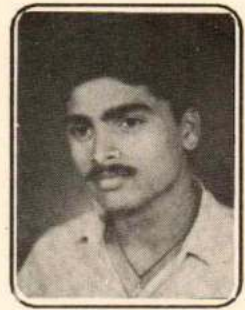
श्री. दिलीप भोसले
एम्. ए. भाग - २



श्री. प्रल्हाद भोसले
एम्. ए. भाग - १



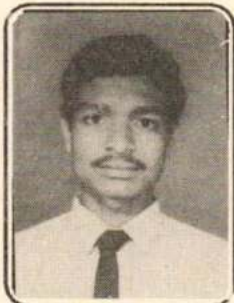
श्री. अशोक जोशी
बी. ए. भाग - ३



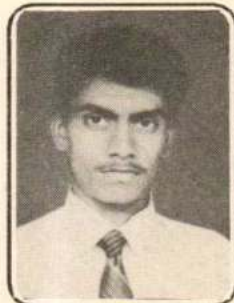
श्री. राजू चव्हाण
बी. ए. भाग - ३



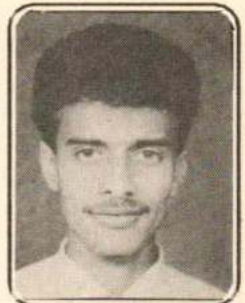
श्री. बी. एस. खणगावे
बी. कॉम. भाग - ३



श्री. एस. वी. पाटील
बी. एस्सी. भाग - ३



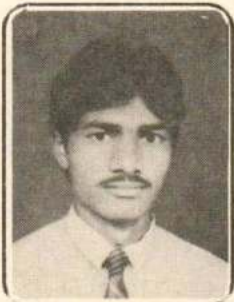
श्री. संभाजी भांबुर
बी. ए. भाग २



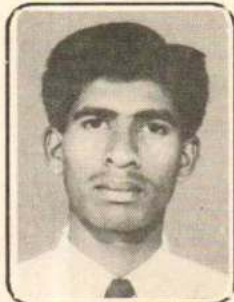
श्री. खंडेराव देसाई
बी. ए. भाग २



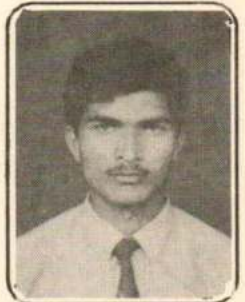
श्री. जी. एस. चव्हाण
बी. कॉम. भाग - २



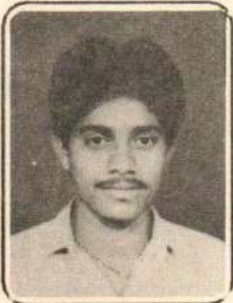
श्री. विश्वास तारळेकर
बी. एस्सी. भाग - २



श्री. - विनय कोचरी
बी. एस्सी. भाग - २



श्री. संजय पाटील
बी. ए. भाग - १



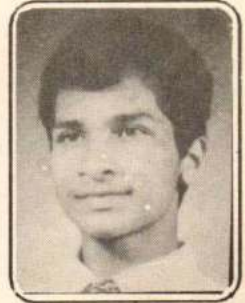
श्री. दिलीपसिंह देसाई
बी. ए. भाग - १



श्री. प्रबोध पाटील
बी. ए. भाग - १



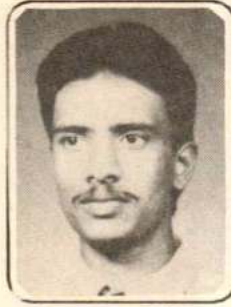
श्री. पूष्ठीराज देसाई
बी. कॉम. भाग - १



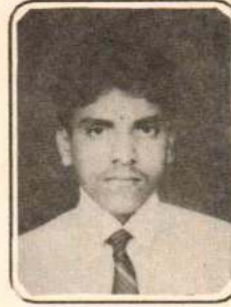
श्री. रणजित पाटील
बी. कॉम. भाग - १



श्री. एस्. ए. पाटील
बी. एस्सी. भाग - १



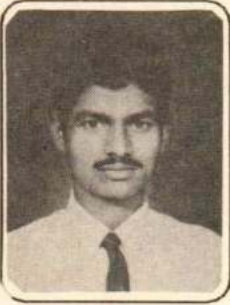
श्री. अरुण ढवळे
बी. एस्सी. भाग - १



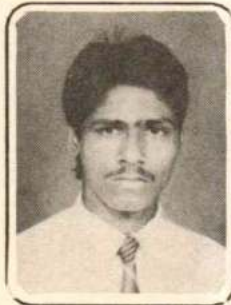
श्री. दत्तात्रय पाटील
१२ वी आर्टस्



श्री. आर. एस. चव्हाण
१२ वी आर्टस्



श्री. सुनील कांबळे
१२ वी कॉमर्स



श्री. के. इ. गिजवणे
१२ वी सायन्स



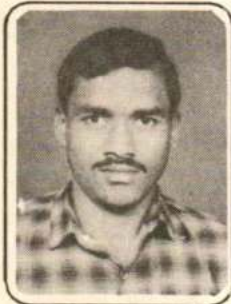
श्री. व्ही. एल. वाळवे
१२ वी आर्टस्



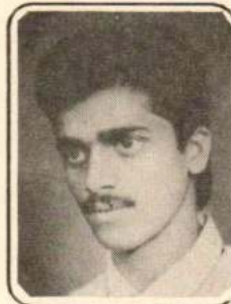
श्री. प्रमोद तेरदाळे
१२ वी कॉमर्स



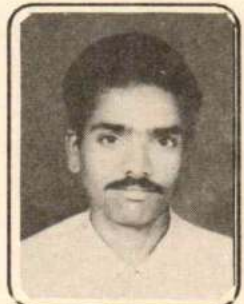
श्री. एम. आर. पाटील
११ वी सायन्स



श्री. एस. टी. ढवळी
एन्. एस्. एस्. समनवयक विद्यार्थी



श्री. शिवकुमार जंगम
एन्. एस्. एस्. मुपलिडर



श्री. पी. एम. जाधव
एन्. एस्. एस्. मुपलिडर

विशेष प्राविण्य



श्री. गुरुनाथ पाटोळे
बी. कॉम. पदवीपरीक्षेत सहकार विषयात
विद्यापीठात सर्वप्रथम (समान गुण)



श्री. प्रशांत कालगौडा



कु. माया पाटणे
मराठी पदवी परीक्षेत
लाटकर पुरस्कार प्राप्त.

स्नेहसम्मेलन क्षणचित्रे



मराठी विभाग

विभागीय संपादक - प्रा. ए. बी. कुंभार

'धिक् तुमचे स्वर्गाहि साती
चुंबीन मी इथली माती
या मातीचे कण लोहाचे, तृणपात्यांना खडगकळा
कृष्णोतुनि अजूनि वाहतो लाव्हा सगळा'
- कवी वसंत बापट



अनुक्रमणिका

खेड्यातील संध्याकाळ	१
युपोतील राजकारण	३
आहो, मला सिनेमाला जायचंय	४
सोनपाखरू	५
सपान	७
प्रेमाचे बदलते स्वरूप	९
वृक्षशेती आणि आपण	१०
संगीत	११
प्रियेस	१२
केमिस्टची हुशारी	१३
रुपयाचे पूर्ण परिवर्तन	१४
इतर	१५
स्पंदन (कविता)	१६ ते २३

खेड्यातील संध्याकाळ

— मनमोहन तेऊरवाडकर

एम ए भाग - १

व्याच दिवसांनी अजोळला गेलो. उन्हाळ्याचे दिवस. दिवसभर रखरखीत उन असायचं, अगदी संध्याकाळी पाचपर्यंत उन्हाची तीव्रता कमी होत नव्हती. सकाळचा आणि संध्याकाळचा थोडा वेळ सोडला तर बाकीचा दिवस रखरखीत जायचा.

अजून इथं शेतीची कामं सुरू झाली नव्हती. मिरगाचा पहिला पाऊस पडल्याशिवाय सुरूही होणार नव्हती. काजूबागा उलागल्या होत्या. मिरग तोंडावर आला होता, त्यामुळे वर्षभरच्या जळणासाठी लाकडं तोडणे, झापं शिवणे ही कामं जोरात सुरू होती. एकदा का मिरग सुरू झाला की मग उसंत मिळणार नव्हती. बऱ्यापैकी पाऊस झाल्यावर तरवा टाकणे, चिखल करून रोपे लावणे या कामांना गती येणार होती. अशा वेळी गडी मिळण कठीण. ज्याची त्याची घाई चाललेली असते.

दुपारचं जेवण झालं होतं. मला करता येण्यासारखं कांहीच नव्हतं, परड्यातल्या फणसाच्या झाडाखाली संध्याकाळची वाट बघत लोळत पडण्याशिवाय पर्याय नव्हता. उगीचच रिकामटेकडं वाटायला नको म्हणून गॉर्कीची " आई " कादंबरी वाचत पडलो होतो. आज शेवटची पानं वाचत होतो. एखादा चवदार पदार्थ खावा अशाप्रकारे हळूहळू वाचत होतो.

कादंबरी वाचून संपली तेव्हा संध्याकाळचे साडेचारपाच झाले होते. दिवसभर पडून राहिल्यामुळे अंग जडावलं होतं.

चहा घेतला. एकटाच फिरायला बाहेर पडलो. कादंबरी संपली तरी कादंबरीची धुंदी अजून उतरली नव्हती. मनात आई, पावेल, अंठूशा, रीबिन ही पात्रं; त्यांचं जीवन जसंच्या तसं रेंगाळत होतं. — तंद्रीत मळवापर्यंत केव्हा आलो ते समजलच नाही !

एकटाच असल्यामुळं मनातल्या मनात मूकसंवाद सुरू होता. सभोवतालची आठवणीतली झाडं शोधत रमतगमत निघालो, — सूर्याची शांत तांबूस किरणं आमराईच्या

‘झाडकणीतून’ खाली उतरत मळवाच्या तांबड्या मातीत पळून गेली होती. — आठवणीची एकेक खूप पाठीमागे पडत होती.

सततच्या रहदारीमुळे रस्त्यावरची माती पांढरट लालसर झाली होती. वीत दीडवीत उंचीचा मातीचा थर रस्त्यावर साचला होता, दिवसभर अनेकांनी त्यावरून ये जा केली होती. त्यांच्या पायांचे ठसे धुळीत उमटलेले होते. लहानपणापासून या ठशांबद्दल मला आकर्षण वाटत आलं आहे, आताही कुतुहलान मी ठसे न्याहळीत होतो.

माणसांच्या पायांच्या ठशांबरोबर जनावरांच्या खुरांचे ठसे, तशाच परंतु लहान आकाराचे शेरडांच्या खुरांचे ठसे दिसत होते. त्यातच बैलगाडीच्या चाकाचा मागे दिसत होता. अधिक बारकाईनं बघितल्यावर पक्षांचे चिमुकले पायही उमटलेले होते. मध्येच एके ठिकाणी तर सापाच्या मागाचा आडवा पट्टा दिसला, रस्ता ओलांडून पलिकडच्या घळीत कुठंतरी तो गडप झाला होता.

इतके सगळे ठसे पण एकमेकाशी सलगी केल्याप्रमाणे एकमेकांत मिसळून गेले होते !

उद्या सकाळपर्यंत वाऱ्याच्या एखाद्या जोरदार झोतानं पुसले जाणार होते. जुने पुसले गेले तरी दुसऱ्या दिवसाच्या हालचालीनं नवीन उमटणार होते !

सृष्टीची रीतच तशी आहे ! सृष्टीत सतत बदल होत राहातात, जुन्याच्या ठिकाणी नवेपण येतं. आलेलं नवेपण काही काळपर्यंत आपलं अस्तित्व टिकवण्यासाठी धडपडत राहतं ! कालांतरानं आणि नवेपण येतं; हे चक्र अखंडपणे सुरू आहे !

विचारांच्या तंद्रीत सावरीच्या झाडाजवळ आलो. जवळचं कुणीतरी भेटल्यासारखं वाटलं कारण लहानपणातल्या आठवणी त्याच्याशी निगडित आहेत. लहानपणी या झाडाचा मी बागुलबोवा करून घेतला होता. मला त्याची खूप भिती वाटायची. पांटीच्या वाटेवर दोन्ही वाजूंनी उंच वाढलेलं कुंपण. एका बाजूला उंच टेकडी आणि दुसऱ्या बाजूला खोलगट भाग. त्यामुळे खिंडीतून गेल्यासारखं वाटायचं. त्यातच त्याचा राक्षसासारखा अजब आकार ! पण मला भीती वाटायची त्याचं कारण वेगळच होतं.

लहानपणी मी फार उनाड होतो. एकसारखा इकडं तिकडं भटकत असायचो. भीती घालण्यासाठी बाईनं सांगितलं होतं.

“ गाभोट्या तिकडी जाशील बघ हं !” मी आडमुठेपणं म्हणायचो.

“ काय व्हाय ?”

‘ बाय ’ वस्सकन अंगावर यायची, आणि मग सांगायाची,

“ नास हाय तिथे. ”

नास म्हटलं की भीतीन पोटात गोळा यायचा.

कधी कधी नाईलाजच व्हायचा. या झाडाजवळून एकटं जायची पाळी यायची. बाईनं सांगितलेल्या धुताखेतांच्या - नासाच्या गोष्टी आठवायच्या झाड जसं जवळ येईल तसे छातीचे ठोके वाढायचे. माझे मला ऐकू यायचे, मग मी नामी युक्ती योजायचो. झाड लांब असतानाच पळायला सुरुवात करायचो; झाड ओलांडून लांब जाईपर्यंत थांबायचो नाही. झाडाकडं अजिबात बघत नव्हतो. लांब गेल्यावर सुटल्यासारखं वाटायचं. त्या सगळ्या लहानपणातल्या गोष्टी आठवल्या की माझं मलाच हसायला येतं. “ बाईची आठवण ताजी होते,” “ बाय ” हा शब्द मनातल्या गाभान्यात घुमत राहतो — घंटानाद घुमल्यासारखा ! आठवणीचा एकेक पदर उलगडत जातो. अलगदपणे !

“ बाय ” माझ्या आईची आजी, म्हणजे माझी पणजी. आईसकट सगळेजण तिला “ बाय ” म्हणायचे. म्हणून मीही “ बाय ” म्हणायचो.

माझ्यावर तिच भारी प्रेम, माझे लाड करायची. रागावली की “ गाभोट्या ” ही पेटंट शिवी घायची. खूप वर्षे ती जगली. मी सातवीत असताना ती चारली.

मामाच्या घरात ती स्वतंत्र एकटी स्वयंपाक करून खायची. मी गेलो की तिच्याजवळ जेवायला असायचो. बांगड्याचं सांबार झक्कास करायची.

तिच्या हातच्या सांबान्याची आई अजूनही कधी कधी आठवण काढते.

“ आमची बाय गाडग्यास तेलाची बाटलीबी दाखवी नसे, खर सांबार लई रुचकर करी !”

लहानपणातल्या बहुतेक सुट्टीत मी इथं येईं. मे महिन्यात तर हटकून यायचो. आंबा, फणस, काजू, करवंदांचा फडशा पाडता यायचा. अभ्यासाची दगदग नसायची. मस्तपैकी काजूच्या बागेतून भटकत राहायचं, या दिवसांतल्या कितीतरी आठवणी आहेत.

बाय मला पसापसाभर ओल्या काजवा ‘ पेंदून ’ घायची. पायाच्या अंगट्यात धरून काठीनं काजू “ पेंदण्याच ” तंत्र मला अजब वाटायचं. बाईचा डोळा चुकवून हळूच मी काजू तोडायचो आणि प्रयत्न करायचो. बाईनं बघितलं की शिव्या घालायची.

“ गाभोट्या, हात चीडवून घेशील की ” आज या सगळ्या आठवणी ताज्या झाल्या. बाय गेली तेव्ही मी पब्लिक स्कूलमध्ये होतो. मला कळवणं कुणालाच आवश्यक वाटल नाही.

सुट्टीत घरी आल्यावर मला समजलं, खूप काहीतरी हरवल्यासारखं वाटलं.

विचारांच्या तंद्रीत खळ्यावर आलो. खळ्यावरच्या बसक्या काजूच्या फांधा जळणासाठी तोडलेल्या दिसल्या. तोडणं अपरिहार्य आहे याची जाणीव होती. तरीही वाईट वाटल. मन बचैन झालं.

एव्हाना अंधारून आलं होतं. गार वारा अंगाला झोंबत होता.

वाटलं- परिवर्तन हा निसर्गाचा नियम; त्याला कोण काय करणार. विनाश - मृत्यू हा अटळ आहे. — बाय गेली. तिच्या आठवणी तेवढ्या उरल्या. — तिच्या आठवणीशी निगडीत असणारी झाडं आणि तिच्या आठवणी जपणारा मीही कधीतरी उन्मळून पडेन !

नवं जुन होईल — जुन्याच्या ठिकाणी नव येईल — सृष्टीचं चक्र सातत्यान गतीमान राहील !

* * *

“ कॉलेज परिसरातील काही व्याख्या ”

- ♥ विद्यार्थी - स्वतःचा वेळ व पालकांचा पैसा तुच्छ समजणारा प्राणी.
- ♥ विद्यार्थिनी- अभ्यासाखेरीज काही करत नाही असे भासवणाऱ्या ललना.
- ♥ हुशार विद्यार्थी - ज्याच्याशी एकादी दुसरी मुलगी बोलते तो.
- ♥ इलेक्शन - वाटेल त्या मुलीशी बोलण्याची एकमेव संधी.
- ♥ गॅदरींग - पद्धतशीरपणे भांडणे उत्पन्न करणारा वार्षिक समारंभ.
- ♥ परिक्षा - आपुले मरण पाहिले म्या डोळा संजीव पट्टणशेट्टी, बी. एस्सी. भाग - २.

युपोतील राजकारण

श्री. सुधाकर गणपत दळवी

बी. एस्. सी. भाग - ३

[यु] पोच्या जनरल असेंब्लीत तातडीची बैठक भरली होती. जागतिक सरकार हतबुद्ध झाले होते. युनायटेड प्लॅनेट्स ऑर्गनायझेशनच्या इतिहासात असं कधी घडलं नव्हतं.

पृथ्वीवरील युपोच्या इमारतीत नेहमीप्रमाणे गर्दी होती, पण उत्साह मात्र नव्हता. सर्व शिष्टमंडळांतून सावधगिरीचा सूर दिसत होता. थोडसं संशयाचं वातावरणही जाणवत होतं. आवाज दबके येत होते. बातमीदारही जरा जपूनच हिंडत होते. त्यांनाही प्रसंगाचं गांभीर्य कळलं असाव. अकराला पाच कमी असताना जो तो आपापल्या जागी स्थानापन्न झाला. आशियाचे पाच प्रतिनिधी बराच वेळ चंद्र व मंगळाच्या प्रतिनिधी मंडळाबरोबर कसली तरी चर्चा करीत होते. त्यातल्या कुणाचे तरी घड्याळाकडे लक्ष गेलं, रात्री भेटायचे असे ठरवून ते आपापल्या जागी वळले.

दक्षिण अमेरिकेच्या ऑस्ट्रेलियाच्या प्रतिनिधींनी सर्वांची भेट घेतली होती. वातावरणातील ताण कमी करण्याचा प्रयत्न केला होता पण हा ताण इतक्या सहज कमी होणार नव्हता.

युपोचे अध्यक्ष अकराला एक मिनीट कमी असताना सभागृहात आले. श्री अल्बर्ट खिस्त्रो हे चंद्रावरील युपोच्या अध्यक्षपदी निवडून आल्यामुळे, गेली ५० वर्षे युपोसिटीच्या वास्तव्यात होते. आता सुद्धा त्यांनी आपल्या कारकिर्दीतल्या वक्तशीर पणात खंड पडू दिला नव्हता. पुढच्या वर्षी आपण युपोची सूत्रं खाली ठेवणार असल्याचं त्यांनी जाहीर केलं होतं — पण.

ते उभ्याउभ्याच चष्मा सावरत थबकले, एकदा पुराणवस्तू संग्रहालयात त्यांनी जुन्या फिल्मस बघीतल्या होत्या. तेव्हापासून त्यांनी पूर्वजांसारखा चष्मा बनवून घेतला होता. त्यामुळे 'करेक्टिव्ह मायक्रो सर्जरी फॉर आय' चे तज्ज्ञ त्यांच्यावर नाराज होते.

त्यांनी सुरूवात केली " चंद्रावर मानव पोचला त्याला

जवळजवळ दोनशे वर्षे होत आली. त्यानंतर एक जागतिक युद्ध झालं पृथ्वीवरच्या जुन्या राष्ट्रसीमा पुसल्या गेल्या. पृथ्वीचे काही भाग आप्तिक चाचण्यात वाया गेले होते म्हणजेच ते निरुपयोगी ठरले होते. नंतर आपल्या तंत्रज्ञांनी या संकटावर मात करून सर्व पृथ्वी पुन्हा मानवी व्यवहारास उपयुक्त केली, पण आपण चंद्र, मंगळ शुक्रावर वसाहती केल्या. आज आपले बांधव तिथे सुखाने नांदत आहेत. या शिवाय 'जयंत' व 'गोवारीकर' या दोन कृत्रिम वसाहतीवरही सुमारे पन्नास हजारांवर मानव सुखाने कालक्रमणा करीत आहेत. 'होमी भाभा' व 'रामन' या दोन कृत्रिम वसाहती लौकरच आकाशात फिरू लागतील. आपण एकाच युद्धात शहाणे होऊन विसावे शतक ओलांडताना युद्ध होऊ नये यासाठी युनायटेड प्लॅनेट्स ऑर्गनायझेशन आंतरग्रहीय संघराज्य स्थापन केलं. माझ्या आधी हे पद भूषविणाऱ्यांनी या संघ राज्यांच्या सीमा अवकाशात वाढविल्या. मी माझ्या परीने माझी जबाबदारी पूर्ण करण्याचा प्रयत्न केला आहे.

ते पुढे म्हणाले मी माझ्या निवृत्तीची घोषणा केल्यावर आता तरी आपल्या सूर्यमालेत काही गंधीर प्रसंग घडू नयेत असं मला मनापासून वाटतं. गेल्या वर्षात 'बाहे टायको' वसाहतीवर उल्कापात झाला तेव्हा आपण सर्व मिळून झटलो नि ते संकट पार केलं. हे संकट अस्मानी होतं मानवी नव्हतं. जेव्हा युरेनसवर आपले शास्त्रज्ञ आता पुढील संशोधनाकरीता जात असतानाच आपण आता अल्फा सेंटॉरीकडेही यान पाठवलं आहे.

गेल्या तीन वर्षांत पृथ्वीवर एकूण सहा ठिकाणी अण्वस्त्रांचे स्फोट झाले. सुदैवाने त्यात प्राणहानी झाली नाही. कारण विसाव्या शतकात झालेल्या युद्धातच न्यूयॉर्क, लंडन, मास्को ही व अशीच अनेक शहरे नामशेष झाली होती पण आज ना उद्या ही स्फोटक अस्त्रे धोक्याची आहेत. या सूर्यमालेत कोणत्याही ग्रहावर सरकारी किंवा खाजगी पातळीवर अण्वस्त्र निर्मिती केली जात नाही. जर एखाद्या सुधारीत संस्कृतीची व आपली गाठ पडलीच तर त्यांच्याशी मैत्रीचे संबंध जोडायचे. तरीही स्वसंरक्षणार्थ असावीत म्हणून आपली अण्वस्त्रे शनीभोवती कड्यात फिरती ठेवण्यात आली आहेत व पुढील घातपाती कृत्यावर ताबा ठेवण्यासाठी म्हणून मी स्वतः गृहमंत्रालयाला व सुरक्षादलप्रमुखांना भेटून योग्य ती पावले उचलण्याची विनंती केली आहे.

त्यानंतर त्यांनी कांही नविन विभागांच्या निर्मितीचा प्रस्ताव सभागृहात मांडला त्यावर बहुमताने ठराव मंजूर झाले

व त्यातील महत्त्वाच्या अशा 'स्पेस कमीटीवर' आपले सहकारी कॅप्टन यांग पिच यांची नियुक्ती करून निवृत्तीची घोषणा जाहीर केली व कधी नाही ते अचानक बोलावलेल्या या सभेचा शेवटच केला.

शेवट झाला पण अचानक नवा नेता कोण यावर सर्वत्र गदारोळ उडाला जो तो आपले नाव सूचवू लागला पण निर्णय हा अवघडच होता. तेव्हा स्टॅनिलवॉ यांच्या नेतृत्वाखाली एक शिष्टमंडळ मंगळावरून पृथ्वीवर आले व सर्व युपोसिटी सदस्यांच्या मुलाखती घेण्यात आल्या. पण

स्टॅनिलवॉ यांच्या निर्णयानुसार श्रेष्ठींच्या मतानुसारच नवा नेता निवडला जाणार होता. सर्व सदस्यांना मात्र श्रेष्ठींचा अजिबात कानोसा नव्हता. ते कोठे रहातात वगैरे काहीच माहित नव्हते.

पण शेवटी श्रेष्ठींनी शुक्रावरून निवडलेले, पूर्वी स्पेस कमिटीचे प्रेसिडेंट असलेले, विरोधी नेते द्रविड यांना पृथ्वीवर पाचारण केले व युपोसिटीतली एक दिवसाची तारांबळ संपुष्टात आली.

* * *

आहो, मला सिनेमाला जायचंय !

सुरेश हरी देसाई

बी. एस्सो. भाग - ३

आ गबाई ! किती वाजले ? साडे सहा ? बापरे ! अहो मला सिनेमाला जायचंय !

अरे मिलिंद — ए मिल्याऽ — काय करतोऽयस रे ? लगेरी खेळतोस ? — डोळ्याला लागलं म्हणजे समजेल.

गाढवा, किंवडा झालास की काय ? —

काय म्हणतोस ? — भूक लागली ?

आता काऽही मिळणार नाही —

कायरे शुभा कुठं आहे ? काय म्हणतोस ? मातीत खेळतोय ? — शुभे, ए शुभेऽऽ — गघडे आता सिनेमाला जाण्यासाठी फ्रॉकं घातला आणि मळवून आलीस ! काटें पैशाची किंमतच नाही तुम्हाला ! आणि 'हे' ? 'हे' कुठं गेलेत ? काय म्हणालास मिल्या ?

" पार्टीला जाणार होते विसरलिस वाटतं मंमडी ? " मिल्या गाढवा लहान नाही, मोठं नाही ! अगदीच 'हे' आहेस की मुर्ख कुठला ! हलकट !

दररोज साडेपाच च्या आत येतात आणि आज

साडेसहा वाजून गेले तरी उगवले नाहीत सुर्यनारायण ! काय म्हणालीस शुभे — बाबा आले ? — येवू देत ! चांगलीच पूजा करते त्यांची.

अहो परस्पर पार्टीला जाऊन आलात वाटतं ! — आणि बूट कशाला काढताय ! — काय म्हणालात — खाऊन घेतो ? जळलं मसणात गेलं तुमचं खाणं ! पार्टीला जाऊन आलात आणि पुन्हा खातो म्हणता ? नशीबच फुटकं माझं ! म्हणूनच असल्या खादाड माणसाशी गाठ पडली माझी !

कोण रडतय तिकडं ? शुभडी ? काय झालं शुभे ? पडलीस ? बरं झालं काटें, पायच तुटायला पाहिजे तुझा ! अंगबाई सात वाजले की ! बरोबर याचवेळी सगळ्यांना खादाडायला आणि पडायला सुचतंय मेलंऽऽ — काय म्हणता — आता कशाला जातेस सिनेमाला ! मेलंऽ ! जे करावं त्यात तुम्ही अडथळा आणता ! वाट्टेल तितके वाजू देत मी सिनेमाला जाणारंय ! त्या घड्याळाचे काय जातंय ! आणि कोण भांडतय ! मेलंऽऽ यांची सवयंच ती !

अहो मला सिनेमाला जायचंय ! — काय म्हणालात ? कुकर लाऊन जा — तुम्ही लावा की ! हे नवरे असलेच मेले ! सदानकदा यांचा हेका आहेच, मी मुळीच लावणार नाही, लावा कुकर नाही तर बसा उपाशी ! काय म्हणतात नव्हे 'नकटीच्या लग्नाला सतसाशे विघ्नं'.

अरे बापरे ७ ! झाले. वाट्टेल तेवढे वाजू देत हो — पण मला सिनेमाला जायचंय ! —

* * *

सोनपाखरु

वसंत मुसळे

बी. ए. भाग - १

प हाटे सकाळी कोल्हापूर एस.टी. स्टँड आलं तेंव्हा मरगळ आली होती. मुंबईपासूनचा रात्रभरचा प्रवास. शरीर थकलं होतं, त्याहून जास्त मन. रिझर्व्हेशन नव्हतं. त्यामुळं सर्वांगाची जुडी करून रात्रभर प्रवास करावा लागला होता. प्रवास सुखकर नव्हता त्याचं कारणही, व्यसनापायी ऐन वयात मेव्हण्यानं मृत्यू जवळ केला होता. कच्ची-बच्ची असलेली, लहान वयात विधवा झालेली बहीण रात्रभर डोळ्यापुढून हलली नव्हती. तिची विझलेली हताश नजर माझा पाठलाग करीत होती. पण ते झटकून कसंबसं स्वतःला सावरत उठले आणि सामान घेऊन अडकूरला जाण्यासाठी चंदगडला जाणाऱ्या गाडीत जागा मिळविण्यासाठी बायकांच्या दिशेला धावत सुटले

गर्दी होतीच तरीपण खिडकीशेजारी कोपऱ्यात जागा मिळाली. खीडकीतून येणाऱ्या गार वाऱ्यानं डूलकी यायला लागली, शरीर थकलं होतं, आडवं व्हावसं वाटत होतं. पण जिथं बसायला जागा मिळाली हेच अहोभाग्य. तिथं झोपायला जागा कुढली?

गडहिंगलज आलं आणि खडबडून जाग आली, भाजीच्या दहा-बारा मोठमोठ्या टोपल्या आणि त्यांच्या तसल्याच दणकट मालकीनीनं गाडीवर हल्ला चढवला होता. कानडीतून चाललेल्या कलकलाटानं गाडी भरून गेली. माझ्या मनात आणि कपाळावरही नापसंतीची लकेर उमटली. वाटलं, 'देवा, देवा या बायका आता सुखानं बसू देणार नाहीत.' आणि त्यानी नाहीचं तसं बसू दिलं. गाडीच रणमैदान झालं. प्रत्येकजणी आगदी इंच इंच जागा लढवत होत्या पण हल्ले-खोरही काही कमी नव्हत्या. त्यानी लवकरच सगळा प्रतिकार मोडून काढला. एक एक बुरूज ढासळायला लागला. रेटारेटी करून त्यानी प्रत्येक बाकावर स्वतःसाठी स्थान निर्माण केलं. आधीच ओर्थंबलेलं शरीर आणखीनच आखडून घ्याव लागलं. या बायांच्या तोंडी लागणं आपल्या कुवतीबाहेरच आहे हे जाणून मी मुकाटपणे खिडकीतून बाहेर डोकं काढलं.

नवागत बायकांनी आपल्या चंच्या सोडल्या. आधीच भाजीच्या, घामाच्या वासानं भरलेल्या गाडीत आता तंबाखुच्या

वासाची भर पडली. मळमळायला लागलं. नापसंतीची जागा आता तिरस्कारानं घेतली. पण त्या बायांना जशी माझ्या नापसंतीची पर्वा नव्हती, तशीच तिरस्काराचीही. त्या आपल्याच नादात कलकलाट करत होत्या, भांडत होत्या. हिशेब करत होत्या.

पण आता आणखी एक नवंच संकट उभं राहिलं पिक टाकण्यासाठी प्रत्येक जणी उठून खिडकीपाशी यायच्या. माझ्या अंगावर ओणावून खिडकीतून बाहेर पिक टाकायच्या. तो नको असलेला घामट स्पर्श टाळण्यासाठी त्या एवढ्याशा जागेत मी आणखीनच अंग चोरायचा प्रयत्न करायची पण त्या निःशंक होत्या. संकोच वगैरे गोष्टी त्यांच्या गावीही नव्हत्या. खिडकीपासून उठावं, असं वाटलं. पण ते अशक्य होतं. दुसरीकेडे कुठे जागाच नव्हती. शिवाय त्या कोंदट वासापासून थोडी सुटका खिडकीमुळं मिळत होती. या सुखावर पाणी कसं सोडायचं? चरफडत मी जागीच बसले.

एवढं सगळं पुरे नव्हतं म्हणून की काय, खाली बसलेल्या एका म्हातारीनं कापऱ्या आवाजात कानडीत गायला सुरुवात केली. आगदी एकसुरी, हेल काढून, हळूहळू सगळ्याजणी त्यात सामील झाल्या. घोळून घोळून अक्कण कडवं म्हणायला लागल्या खड खड खड करत गाडीनं ठेका धरला होता त्या ठेक्याचा उपयोग करून समेवर यायला लागल्या. कसलं गाणं ते! ना सूर ना चाल. त्या फेकून म्हणत होत्या म्हणून याला गाणं म्हणायचं एवढंच, शिवाय ते होतं कानडीत शब्द कानावर पडत होते, काहींचे अर्थ कळत होते. काहींचे कळत नव्हते मी खीडकीबाहेर पहात, पळणाऱ्या झाडीत माझं उदास मन गुंतवायचा प्रयत्न करू लागले.

इच्छा नसतानाही कानांवर पडणाऱ्या या गाण्यानं मनात केंव्हा मूळ धरलं ते कळलंच नाही. हळूहळू रंग भरून चित्र प्रकट व्हाव तसं ते गाणं प्रकट व्हायला लागलं. पण पूर्ण कळना काही शब्द समजेनात उत्सुकता जागी झाली. खिडकीतून डोकं आत घेतलं आणि शेजारणीला गाण्याचा अर्थ विचारला. तिन कानडीतूनच तो समजावून सांगितला.

'ती सोळा वर्षाची होती. अतिशय सुंदर होती. शेतात काम करत असताना एके दिवशी तिला भावानं पाहिलं. त्याच्या मनात ती भरली त्यान तिला आपल्याशी लग्न करायला सांगितलं. तिनं नकार दिला तेंव्हा तो रुसला आणि पलंगावर जाऊन झोपला.'

आई त्याच्या जवळ गेली आणि म्हणाली, 'बाळा

रुसू नको. हे फळ घे. अर्ध खा. जी तुझ्या मनात भरती आहे तिला अर्ध दे. ती कुणीही असली तरी तिच्याशी तुझं लग्न लावीनं.' त्यान अर्ध फळ खाल्लं आणि उरलेलं बहिणीच्या हाती दिलं.

बहिणीला फार दुःख झालं ते अर्ध फळ घेऊन ती बापाकडे गेली त्याला ते दाखवून तिनं विचारलं, 'तुम्ही माझे कोण?' बाप म्हणाला, 'मी तुझा सासरा' मुलगी म्हणाली, 'नाही तुम्ही माझे वडील'. बाप म्हणाला, 'नाही, मी सासराच.' मग मुलगी रडत रडत आईकडे गेली आणि तिनं विचारलं, 'तू माझी कोण?' आई म्हणाली, 'मी तुझी सासू.' मुलगी म्हणाली, 'नाही. तू माझी आई.' आई म्हणाली नाही मी सासूच. 'मग मुलगी भावाकडं गेली आणि तिनं विचारलं, 'तू माझा कोण?' भाऊ म्हणाला. 'मी तुझा मोठा दीर.' मुलगी म्हणाली, 'नाही, तू माझा भाऊ'. भाऊ म्हणाला, 'नाही मी तुझा दीरच.' मग मुलगी बहिणीकडे गेली आणि तिनं विचारलं, 'तू माझी कोण? तशी बहिण म्हणाली, 'मी तुझी नणंद' मुलगी म्हणाली, 'नाही, तू माझी बहिण'. बहिण म्हणाली, 'नाही. मी तुझी नणंदच.' तेंव्हा ती मुलगी पाखरू झाली आणि उडून गेली.

गोष्ट संपली. मी सुन्न झाले. ती मुलगी उडून गेली? म्हणजे तिन जीव दिला? कसा दिला? सतीप्रमाणे आगीत जळून? सीतेप्रमाणे भूमीत गाडून घेऊन? पण हे लोकगीत नष्ट होणाऱ्या शरीराबद्दल नाही सांगत काही. मुक्त होऊन उडून जाणाऱ्या आत्म्याबद्दल बोलतं. मी खिडकीबाहेर नजर टाकली. हिरवी, पोपटी शेतं सळसळत होती. अचानक त्या शेतात ती मुलगी दिसायला लागली. सोनसळी त्यावेळी भरगच्च अंबाड्यावर रानफुलं माळलेलं. सोनकेवड्याच्या रंगाची, गंधाची, शेतात हुंदडणाऱ्या वासराच्या मोठमोठ्या डोळ्यांची निरागस, निष्पाप. भावबहिणीनं खुद्द जन्मदात्या आईबापानं संरक्षण नाकारलेली. अगतीक, असहाय्य, स्त्रीत्वाचा अपराध असलेली आणि त्याबद्दल मृत्युदंड सोसणारी. काय आलं असेल तिच्या मनात हे जग सोडताना? अशा किती कोवळ्या कळ्या चुरडल्या गेल्या त्यांची नोंद या समाज पुरुषाकडे कुठे आहे? पुरुषप्रधान संस्कृतीवर यापेक्षा ज्वलंत भाष्य कुणी करू शकेल?

मी ज्यावेळी त्या बायकांच्याकडे पाहिले त्यावेळी त्या बाया चिडीचूप झाल्या होत्या. एकमेकींच्या खांद्यावर माना टाकून पेंगत होत्या. एकीनं चक्क माझ्या खांद्यावर आश्रय घेतला होता. पण आता माझ्या मनात या बायांबद्दल

तिरस्कार नव्हता. एक कणव होती. या बाया राबत होत्या, कण्हत होत्या, झगडत होत्या. काय असतील यांचे अनुभव? जे काही असतील ते सुखाचे नक्कीच नसतील. या उघड्या जगात त्यांचे किती तऱ्हांनी शोषण होत असेल पण त्या हारत नव्हत्या. शतकानुशतके होणारा अन्याय पचवंत होत्या. जिवनाचा सागर ढवळत होत्या. त्यातून हाती येणारं दुःखाचं हालहाल सूत्रबद्ध करून पुढच्या पिढीच्या हवाली करत होत्या. काय आहे त्यांच्यात आणि आपल्यात फरक? एकाच समाजव्यवस्थेच्या शिकार आहेत आपण एकच समान धागा आहे. आपल्यात पायदळी तुडवलं जाणारं स्त्रीत्व.

अडकूर आलं सगळ्या खडबडून उठल्या कलकला-टानं गाडी भरून गेली. पण मला आता राग नाही आला लहान मुलांच्या खोड्यांकडं पहावं तसं त्या गोंधळाकडे मी पाहीलं आणि खुदकनू हसले. जडशीळ टोपल्या डोक्यावर सावरत त्या स्टॉपच्या दाराकडं तुरुतुरु धावत होत्या. मी सावकाश उठल्ये नि गाडीच्या दाराकडं आले. एकटी बाई खाली उभी होती. तिची टोपली गाडीच्या दारांत होती ती उचलून कुणीतरी आपल्या डोक्यावर धावी म्हणून ती भिरीभिरी पाहात होती. माझ्या नकळत मी पुढं झाले आणि टोपलीला हात घातला. तिच्या नजरेत अविश्वासाची चमक दिसली. माझ्या पांढरपेशा पोशाखामुळं असेल पण तिला काय ठावून तिच्यासारखीच मीही जिवनाचं ओझं वाहतेय ते! ती पुढे आली. टोपली डोक्यावर घेतली. तिच्या चेहऱ्यावरचा गोंधळ संपला नव्हता. ती 'थॅक्यू' वगैरे काही नाही म्हणाली पण हसली. त्या ओबड-थोबड चेहऱ्यावरचं ते हसू विलक्षण मोहक वाटलं. सर्व अंतर पार करणारं. अस्पर्श्याला स्पर्श करणारं हसू. ती हसली आणि पाठ फिरवून आपल्या मैत्रिणीना गाठण्यासाठी धावली. मीही गाडीतून खाली उतरले. अबोल रस्त्यावरून चालू लागले.

* * *

चुटका

रामराव आपल्या वयात आलेल्या मुलाला समजावून सांगत होते की लग्न ही कशी वाईट गोष्ट आहे त्यामुळे माणसाला कसा त्रास सहन करावा लागतो वगैरे वगैरे बराच वेळ ते शांतपणे ऐकून घेतल्यानंतर मुलगा वडिलांना म्हणाला, 'बाबा तुमचं म्हणणं मला एकदम पटलं. आता मी तर लग्न करणारच नाही पण माझ्या मुलांना देखील करू देणार नाही.

एस. डी. निकम - बी. ए. भाग -

सपान

कु. स्मिता खुडे
बी कॉम भाग - २

दि वसभर दगडं फोडून माझ्या हाताला फ्वॉड यायचत पर त्यातनंच पोटाच्या खळग्यासाठी काम करायचो. मालक रोज पाच आनेच ठेवायचा त्यातनं दोघांचं प्वाँट बी भरायचं नाय. आपून तर बिनभीकार, हातावर प्वाँट, ना शात ना ढॉर, काम करावं तवा प्वाँट भरतया.'

वयाचं वीसावं वरिस सपलं नी बानं एका पोरीबरुबर लागीन लावून दिलं. ती पोरगीबी लय कष्टाळू. लागीनहून वरिस हुतय तवर बा मला सोडून गेला आणि पाठेपाठ आयबी सोडून गेली. मंजी नशीबानं माची पाठच धरली हुती. कसंतरी दिस काढत हुतो. आमच्या मालकीचं म्हटल्यावर याकच खोपाट हुतं. मग आमच्याजवल काय बी नव्हतं. मी दिसभर खाणीत कामाला जायचो. दिसभर दगडं फोडून माझ्या हाताला फ्वॉड यायचत पर त्यातनच पोटाच्या खळग्यासाठी काम करायचो. प्वाँट बी भरायचं नाय. एका येळलाच खायाचं नी एका येळला तांब्या तांब्याभर पाणी पिवून कशीतरी रात काढायची आसं आमच्या संसाराचं रहाटगाडगं सुरू हुतं, सारख वाटायचं कधी संपायचं हे आपल्या मागचं ?

दिसामागून दिस, वरसामागून वरसं जात हुती पर आमच्या संसाराची अवकळा काय सपली नाय. रोज उपाशीपोटी झोपायचं उपाशीपोटी काम करायचं, पर माझ्या बायकुनबी तोंडातनं कधी सबूद काढला नव्हता. ह्यातच तिला एक मुलगी झाली. वाटलं हुतं मुलगा झाला असता तर त्याला लई शिकवायचं, मोठा हाफिसर करायचं. म्हातारपणी तेवढाच आधार. पण पोरगा नी पोरगी काय कुणाच्या हातात असतंय ? देवानं आमच्या भरी लक्ष्मी दिली म्हणून तिचं नाव लक्ष्मी ठेवलं. लक्ष्मी मोठी होत होती पण तिला कधी पॉटभर दूध सुदिक मिळालं नाय. त्यातच पारबतीला परत दिस गेलं. आता तरी आपल्याला पोरगा व्हावा, आपल्या वंशाला दिवा मिळावा असं वाटत हुतं. त्यासाठी गावच्या देवापाशी जावून दोघांनी नवस बोलला की आम्हाला जर पोरगा झाला तर तुला खना नारळाची वटी भरीन.'

धड तीघांचं प्वाँट भरत नव्हतं नी आता चवथ्याचं प्वाँट कसं भरायचं, याची मला काळजी लागली हुती. परं

आनी बी इचार केला असू दे मला कितीबी कष्ट कराय लागू दे पर माझ्या पोराला लय शिकवायचं. आता आपल्याला रातनुदिस काम कराय पायजे केवळ एका इशेंपाय. रातीचं अकरा वाजलं हुतं मी जावून गावातल्या रकमा काकूला बलवून आणलं. यारबती लईच तळमळत हुती. सगळ्यास्नी वाटत हुतं की ती काय ह्यातनं जगणार नाय. लक्ष्मी ही हे सगळं पाहून घाबरू गेली ती मला म्हणाली बाबा आई अशी काय करतीया. त्या कोवळ्या लेकराला याची काय माहिती असणार. तीचं ते सबूद ऐकलं नी माझ्या डोळ्यातून पाणी यायला लागलं. देवानं माझं गान्हानं ऐकलं पारबती बी वाचली अन पोरगं सुदीक. ज्या येळला गणपा जलमला त्या येळला लक्ष्मीला काही कळत नव्हतं. नुकतच चार सबूद बोलत हुती, तीला आता जे दूध मिळत हुतं ते सुदीक मिळना झालं. पारबती बाजल्यावर झोपलेली मी यरवाळीच खाणीच्या कामावर जायचो. लक्ष्मी हिला म्हणायची माझ्या पोटात लई कावळं ओरडाय लागल्यात गं, तवा ही म्हणायची सांजच्या ह्यांचा पगार हुईल तवा आपून भाकरी करुया तोपतर ह्यो गुळ अन शेंगा खा. रातचं माझा पगार झाला की मी त्या पेशाचं जुंधळं आणायचो मग ही ते जात्यावर दळून त्याच्या भाकरी करायची. घरात दुसरं कुणबी नसल्यानं तशा स्थितीतही ती सगळं करायची. घरात जळण सुदीक नव्हतं अन जे हुतं ते सगळं वल्ल हुतं, त्याचा धूर लय व्हायचा. भाकरी नी करडूची भाजी खायचो अन घोटभर पाणी पिवून सर्वजन झोपायचो. पांघरायला एकच घोंगडं हुतं ते खाली हातरायचो. पारबती लक्ष्मी अन गणपाला आपल्या पदराने झापायची. ते लुगडं सुदीक धडधाकट नव्हतं त्याला लई जागी ठिगळं लावली हुती. वरसापरमान या वरसी सुदीक माही आली नवसाप्रमाणं आम्ही देवीला वटी भरली.

एकदा असच झालं मी येरवाळीच कामाला गेलो हुतो नी पारबती बाजल्यावर गणपतला निजवून काय तरी करत हुती. बाजल्यागतच गोव्ह्या रचल्या हुत्या त्या एकदम गणपाच्या अंगावर एक-एक करत सर्वच कोसळल्या. ती पार घाबरली तीनं लगेच गणपतला त्या दिगाऱ्यातून उचलला व आपल्या छातीशी कवटाळून ढसाढसा रडू लागली. तो काही केल्या रडना कि डोळं उघडना हीनं तोपतूर रडून बायका गोळा घातल्या हुत्या. धोड्या येळानं तो रडू लागला तीला हायसं वाटलं. लक्ष्मीला शेजारनीकडं ठिवून पारबती गणपाला घेवून तेलाच्या गिरनीवर कामाला जायची. गणपाला फक्त सदरा अडकवला हुता. गिरनीचा मालक लई वांड हुता.

रोजगारीनं काम न करता अंगावर काम घेऊन काम करत होती. दिसाला एक पोतंभर शेंगदानं भरल्यावर मालक पाच आने हातावर ठिवायचा. पोरबाळाची बाय म्हणून कामावरल्या बायका सूपसूपभर कमी पडत्यालं शेंगदानं परबतीच्या पोत्यात घालायच्या, कधी पैसे देनाऱ्याला बी पोतं भरलंय असं सांग अन मावशीला पाच आने दे म्हणून सांगायच्या.

गणपा नऊ महिन्याचा झाला होता, तो आता बसाय लागला होता, पारबतीने त्याला सदरा नी घोंची घातली होती. पावसाळ्याचे दिस होते. पारबती गणपाला कडंबर घेवून गिरनीत आली. दिस ढळत होता अन त्याचयेळी मुंबईसं तेलाले डबे नीयाला गाडी आली. कामावरल्या बायका म्हनाल्या मावशी आमी डबे ठेवतो तू तोवर पेंड टाक. पारबतीला न्हाई म्हनवना, कारण त्या बाया तर तिला मदत करत हुत्या, मग तिनं मदत करायला नगं का? पाऊस तर मुसळधार पडत हुता. तिनं एका खोपाटाच्या कडेला पोत्यावर गणपाला बसवलं. अन पेंड टाकू लागली. गिरणीपासूनच अन पेंड ज्या ठिकाणी टाकायचं ते अंतर लांब हुतं. एक पाटी टाकून येईपतर दुसरी भरलेली असायची. पावसाळ्याचे दिस आनी तेलाची गिरन त्यामुळे खोपाटापासो लई मुंग्या उठल्या हुत्या. त्या मुंग्या गणपाच्या अंगावर चढल्या व चावा घेऊ लागल्या तसं गणपा मोठमोठ्यांनं रडाय लागला. पारबतीला तिकडं पहायला येळ नव्हता. जास्तच रडाय लागल्यावर तिनं पेंड भरणाऱ्या मावशीला सांगितलं की, मावशी तोपतूर पाटीभर, मी पोरगं का रडतयं ते बघतो. जावून बघतोया तर काय गणपाच समद अंगनीअंग मुंग्यांनी भरलं हुतं. पारबतीने त्याला घेतलं तर तिच्याबी सर्व हातावर मुंग्या चढल्या व चावा घेऊ लागल्या. सदऱ्याची बटने बी काढता येईनात की घोंची पण काढता येईना. गाडीचा डायवर व कामावरचं गडी आलं नी त्यांनी त्याचा सदरा व घोंची काढली. तर गणपाचं सारं अंग रक्तावानी लालभडक झालं हुतं. त्याला मुंग्यांनी लई चावलं हुतं. सगळ्यांनी सांगितलं की मावशी आता त्या पोराला घेऊन तू घरी जा. गणपाला पदराने गुंडाळलं अन घरी निघालो. पाऊस तर धो म्हणून कोसळत हुता. घरला जाताना वाटत एका वडा लगत हुता. रस्त्यावर कुनीबी नव्हतं. पारबती त्या परिस्तितीतबी झपा झपा पावलं टाकत होती. पाठनं एक बापय येत हुता. त्याच्या-जवळ छत्री हुती, तो म्हणाला, 'मावशी इतका पाउस पडतुया तरी सुदिक तू भोजत चाललीयास. तुझं घर कुठं हाय, चल तुला तिथवर पोचवतो.' त्यानं पारबतीला घरापतूर पोचवलं. घरापतूर येईपर्यंत लुगडं ओलचिंब झालं हुतं. दुसरं नेसावं

तर दुसरं लुगडं सुदीक नाय. फाटकी चादर अंगाभोवत्यांनं गुंडाळून तीनं ते लुगडं सोकवलं अन नेसलं.

एखाद येळस थाबड्यात भाकर असली की लक्ष्मी म्हणायची, 'आय आज आमची मजा हाय, आज आमाला प्वाँटभर भाकर खायाला मिळणार.' ते ऐकून पारबतीच्या डोळ्यातनं पाणी पडायचं. लक्ष्मी व गणपा मोठी होऊ लागली. गणपाला तेवढं साळत घातलं. लक्ष्मीला ही चार घडं वाचाय शिकवावं असं वाटत हुतं पन दोघांचा खरच झेपत नव्हता. त्यातच भाऊबंधानी हुती ते खोपाटही काढून घेतलं. अन लक्ष्मीला कितबी शिकलं तर तिला शेवटी दादल्याच्या घरलाच जावं लागनार व धुनी भांडी करावी लागनार. तेच जर गणपाला शिकवलं तर आपल्याला तेवढाच आधार मिळल. लक्ष्मीला जलमातच अभ्यास करायचं, साळत जाऊन चार घडं गिरवावं असं वाटत नव्हतं. ती गावातील चार घरची धुनी-भांडी करून चार पैसें आणू लागली, तेवढाच आपल्याला हातभार व्हायचा. गणपाला साळत जाताना सुदीक चांगला सदरा मिळाला नाय. एकच सदरा हुता तो झोपताना धुवून घालायचा. आपून तर बीनभीकार, हातावर प्वाँट, ना घर ना दार, ना शात ना गुरंदोरं. काम कराव तवा प्वाँट भरतय. गणपाला काय बी कमी पडू दिलं नाय. एखाद येळस आम्ही घोटघोटभर पानी पिवून निजलो पण गणपाला जेऊ घातलं. लक्ष्मीनं सुदिक कधी कुरकुर केली नाही.

लक्ष्मी रुपानं काळी-सावळी हुती पण नाकाडोळ्याली हुती. तिचं लगीन एका फौजी बरुबर लाऊन दिलं. आज लक्ष्मी आपल्या दादल्या व पोरबाळाबरुबर दूरच्या देशी हाय. तर गणपा चांगला हपिसर झालाय. त्यानं घर बांधलं अन शातही घेतलं. पारबतीचं व माझं 'सपान' साकार झालं हे सारं बघताना आमचा हुरद भरून आला. गणपाला शिकल्याली बायकू मिळाली. ती सुदीक लई प्रेमळ. माझी व पारबतीची खूप सेवा करायची. कोणची लेकबी आपल्या आईबाची सेवा करत नसेल इतकी ती सेवा करायची. आज मी अन् पारबती नातवंडाना खेळवण्यात गुंग आहोत. गणपानं त्याचं नाव राखलं हुतं. जलमभर केलेल्या कष्टाचं आज सार्थक झालं हुतं.

* * *

प्रेमाचे बदलते स्वरूप

विजय महावीर मासुलें

बी. ए. भाग - १

प्रेम ही भावना अशी आहे की जीथे सर्व काही विसरायला होतं. 'माझा न मी राहिलो' हीच ती समर्पणाची भावना आजूबाजूच जग विसरायला लावणारी जादुमय दुनिया. प्रेमाला इंग्रजीत LOVE म्हणतात. हा LOVE ज्या चार शब्दांपासून बनला आहे त्या शब्दांचे स्पष्टीकरण केले असता हा शब्द किती अर्थपूर्ण आहे हे समजते.

L - Lake of sorrow (दुःखाचा तलाव)

O - Ocean of tears (अश्रूंचा सागर)

V - Valley of death (मृत्यूची दरी)

E - End of life (जीवनाचा शेवट)

म्हणजे प्रेमामध्ये दुःख, अश्रू, संकटे, आणि जिवनाचा शेवटही होऊ शकतो. पण एवढे असूनही आपण जीवनात प्रेम करतोच.

ज्योतीवर झडप घालणारे 'पतंग' आपण! जळून जाऊ याची परवा न करता केवळ प्रेमासाठी ज्योतीवर झडप घालतो, पण आजकाल आपण पाहतो की प्रेम हे एखाद्या कपड्याप्रमाणे झाले आहे. जो पर्यंत कापड नवीन असते तो पर्यंत आपण वापरतो व जुने झाल्यावर फेकून देतो. कुसुमाग्रज एका कवितेत म्हणतातही -

प्रेम कर एखाद्या भिल्लाप्रमाणे

बाणावरती खोचलेले

मातीमध्ये उगवूनसुद्धा

मेघापर्यंत पोहोचलेले.

आजचे प्रेमविर आपल्या प्रेयसीच्या प्रेमाऐवजी वासनेला बळी पडले आहेत. आजचा प्रियकर आपल्या प्रेयसीच्या जिवावर उठतो. तिचा खून करून आपणही मरतो याला प्रेम म्हणत नाहीत. प्रेमामध्ये त्यागालाही फार महत्त्व आहे. आपण ज्या व्यक्तीवर प्रेम केले आहे त्या व्यक्तीबद्दल कधीही वाईट चिंतू नये. एखाद्या व्यक्तीने आपणावर प्रेम करावेसे वाटते तेंव्हा आपण त्या व्यक्तीची पूजा केली पाहिजे. चाकू किंवा सुरा घेऊन आपण प्रेम मिळवू शकत नाही.

जेंव्हा एक मन दुसऱ्या मनाला साद घालते आणि त्या मनातून प्रतिसाद मिळतो तेंव्हाच प्रेम होते. आणि ते शेवटपर्यंत टिकते. काळाच्या ओघात जरी माणसाचे सौंदर्य नष्ट झाले तरीही प्रेम नष्ट होत नाही. आणि सहज एखादा गीतकार म्हणतो,

खुदा भी आसमाँसे जब जमीपर देखता होगा।

मेरे मेहबूबको किसने बनाया सोचता होगा ॥

अशा प्रकारे जो प्रियकर आपल्या प्रेयसीचे प्रेम मिळवितो तो असे म्हणतो. पण या प्रेमाच्या दुनियेत सर्वांनाच खरे प्रेम लाभत नाही. काही प्रियकर आपल्या साथीदाराच्या फसव्या प्रेमाला बळी पडतात आणि देवाजवळ तक्रार करतात की,

खुदा के दरबार में हम फरीयाद करते हैं।

मत कर हसीनाओंको पैदा जो हमे बरबाद करते हैं।

अशा प्रकारे आज प्रेमाला एक वेगळे स्वरूप प्राप्त झाले आहे. त्या प्रेमाला बदनाम करणारे अनेक मानवरूपी राक्षस या भुतलावर आहेत. जोपर्यंत त्यांच्यात मानवता निर्माण होत नाही तोपर्यंत या प्रेमाची बदनामी संपणार नाही. नाहीतर या पृथ्वीवर खरे प्रेम अस्तित्वात नव्हते असे म्हणायला लावणारा दिवस उजाडेल. मी शेवटी एकच म्हणेन,

Some one said,

Love is sad

Some one said,

Love is Mad.

But Love is

great, greater & gratest

than the lovers.

चुटका

मृत्यूसंबंधी सांगताना बुवा म्हणाले, 'मृत्यू सर्वव्यापी आहे. तो सगळ्यांनाच गाठतो. एक दिवस या गावातला प्रत्येक माणूस मरणार आहे.' बुवाचं म्हणणं ऐकून सारे गंभीर झाले पण एक बाई मात्र हसत होती. 'तू का हसतेस?' बुवानी त्या बाईला विचारले, 'मी शेजारच्या गावातली आहे ना!' ती उत्तरली.

एस. डी. निकम, बी. ए. भाग -

वृक्षशेती आणि आपण

कु. प्रीती आप्पासाहेब पवार,
बी. ए. भाग - २

जंगल म्हणजे देशाचे 'हिरवे सोने' असे म्हटले जाते. अलिकडच्या काळात पर्यावरण संरक्षणाच्या दृष्टिकोणातून जंगलाचे महत्त्व अनन्यसाधारण आहे. इतकेच नव्हे तर जंगलातील वृक्षामुळेच आपल्याला जळण, इमारती, लाकूड, फळे, गवत, औषधी वनस्पती इत्यादींपासून मिळणाऱ्या उपभोग्य वस्तू मिळतात. संपूर्ण मानवी संस्कृतीचा इतिहास वृक्षसंपदेशी संबंधीत आहे. परंतु डॉ. राजेंद्रप्रसाद यांनी म्हटल्याप्रमाणे जंगलाचा आपण भरपूर उपभोग घेतो पण त्याच्या बदल अज्ञानही भरपूर आहे.'

गेल्या पन्नास वर्षात अपरिमित वृक्षतोडीमुळे भारतातील भूपृष्ठभागावरील जंगलांचे ३३ टक्के प्रमाण १० टक्क्यापर्यंत घसरले आहे. त्यामुळे एकूण पर्जन्यमानात घट झालेली आहे. पाण्याची तीव्र टंचाई जाणवत आहे. जमिनीचा सुपिक थर वाहून जात आहे. नदीतील गाळ वाढल्यामुळे महापूर भयंकर स्वरूप धारण करीत आहेत. धरणामधून गाळ साठत गेल्यामुळे धरणांचे आयुष्यमान कमी होत चाललेले आहे. हवेतील कार्बनडाय ऑक्साईडचे प्रमाण वाढल्यामुळे ओझोन वायूच्या थराला छिद्रे पडत आहेत, त्यामुळे सूर्याचे अल्ट्रा व्हायोलेट किरण सरळ पृथ्वीवर येत आहेत. त्याचे अनेक दुष्परिणाम आपणास भोगावे लागत आहेत. पृथ्वीचे तापमान ३ ते ४ सेल्सीयसने वाढत आहे. त्यामुळे 'हरित गृह' परिणाम दिसून येत आहे. बर्फ वितळून समुद्राची पातळी वाढत असून समुद्रकाठावरील मानवी वसाहतींवर धोका वाढत आहे.

वरील सर्व परिणाम वनांचा विध्वंस झालेला असल्यामुळे घडून येत आहे. दोन महायुद्धांचे परिणाम जगाने अनुभवलेले आहेत. तिसरे महायुद्ध - निसर्गा विरुद्धचे मानवजातीने पुकारलेले आहेत. अर्थात या महायुद्धाचा फारसा गाजावाजा नाही. यामध्ये आपणापैकी प्रत्येकजण गुंतलेला आहे. स्वतःला सोडून दुसऱ्याला प्रत्येकजण दोषी धरत आहे. वेळ निघून जाण्यापूर्वी ही सुंदर वसुंधरा तिसऱ्या महायुद्धाच्या विनाशापासून वाचविली पाहिजे. यासाठी काही उपाय योजना नला मुचवाव्याशा वाटतात.

- १) राष्ट्रीय सण वृक्षारोपणाने सुरू झाले पाहिजेत.
- २) प्रत्येकाने आपला वाढदिवस स्वतःच्या परिसरात किंवा स्वतःच्या शेतात वृक्षारोपणाने साजरा केला पाहिजे.
- ३) प्रत्येकाने ३ ते ५ कि. मी. चा प्रवास सायकलने केला पाहिजे.

४) रासायनिक खता ऐवजी सेंद्रिय खताचा वापर वाढविला पाहिजे.

५) प्रत्येक खेड्यामध्ये एक रोपवाटिका ग्रामपंचायतीमार्फत चालविली पाहिजे.

६) स्वतःच्या परिसरात औषधी वनस्पतींची लागवड केली पाहिजे. व त्याचे संवर्धन केले पाहिजे.

७) प्रत्येक विद्यार्थ्यांनी दहा सागवानाची झाडे आपल्या शेतामध्ये लावल्यास बेकारीचा प्रश्न सुटू शकेल.

८) प्रत्येक विद्यार्थ्यांनी पाच चिंचेची झाडे आपल्या शेतामध्ये लावल्यास आणि ती जगवल्यास जीवन विमा पॉलिसी घेण्याची गरज नाही.

या किमान गोष्टी जरी आपण करू शकलो तरी मानवजातीची आणि निसर्गाची फार मोठी सेवा केल्याचे पुण्य आपल्याला लाभणार आहे.

* * *

चंद्र की सूर्य

रात्रीच्यावेळी दोन मित्र आपसात जोरजोरात भांडत आहेत. (चंद्राकडे पहात)

पहिला - तो चंद्र आहे

दुसरा - नाही तो सूर्य आहे.

पहिला - अरे तू वेडा आहेस, तो चंद्रच आहे.

दुसरा - तू वेडा आहेस, तो सूर्यच आहे.

(एवढ्यात एक तिसरा माणूस तेथे येतो. दोघेजण त्याला विचारून काय ते ठरवू म्हणतात व त्याला विचारतात.)

दोघेपण - आहो पावणं हा आकाशात जो दिसतोय तो सूर्य की चंद्र ?

तिसरा (वाटसरु) - माफ करा बाबानो त्यातल मला काय कळणार मी या गावचा नव्ह.

आंबुलकर पी. आर.

बी. ए. भाग - ३

संगीत

कु. शैलजा हिरेमठ
विज्ञान भाग - २

संगीतनिरता नित्यं वाद्यानन्दस्वरूपिणी ।
तथा सरस्वती वीणावादने निरता भवेत् ॥१॥
अपि ब्रह्म परमानन्दादिदमभ्यधिकं ध्रुवम् ।
जहार नारदादीनां चित्तानि कथमन्यथा ॥२॥

संगीत हे पूर्णज्ञानी महात्म्यापासून ते रानटी मनुष्यापर्यंत सर्वांना आनंद देणारे आहे. सुश्राव्य संगीताने मनुष्याचा अंतःकरणतातून दुष्टता, नीचता, क्रौर्य इत्यादी अवगुण क्षणभरतही नाहीसे होतात. मनुष्य काय पण विद्यादेवता सरस्वती आणि महान वैराग्यशाली नारदासारखे मुनीसुद्धा ब्रह्मानंदाच्या तल्लीनतेसाठी संगीतामृतप्राशनांत नित्य रत झालेले आहेत असे संगीताचे अवर्णनीय महात्म्य आहे.

‘गीतम्, वाद्यम्, नृत्यम्, त्रय मुच्छते संगीतः’ गीत, वाद्य आणि नृत्य यांचा संगम म्हणजेच संगीत होय. भारतीय संगीताचा मूळ स्वरबैठकीची कल्पना ‘पाणिनी’ च्या अगोदर आहे. सप्तस्वरांचे स्वरूप हिंदूंकडून पर्शियन यांचेकडे गेले. पर्शियन राजाच्या दरबारी हिंदू संगीतकार असत. राजा वेहराम यांचे दरबारी असे हिंदू संगीतज्ञ असल्याचे उल्लेख आहेत. भारतीयोंचे सप्तसूर प्रथमतः पारशीयांनी घेतले. नंतर इराणातून हे अपूर्व मोहक शास्त्र अरबांनी उचलले. पुढे इराण, आणि अरबस्तान या दोन्ही देशांनी भारतीयोंच्या संगीतग्रंथांची क्रमाक्रमाने भाषांतरे केली व यापासून या पुरातन कलेचा युरोप खंडात प्रवेश झाला. भाषा भिन्नतेमुळे त्यांच्या सुरात क्वचितच, स्थानांतर व विपर्यास झालेला दिसतो. आपल्या सप्तसुरांप्रमाणेच त्यांच्या स्वरांची नावे सा, रे, ग, मे, फा, सॉल, ला, हे अशी आहेत. या संगीत कलेचे अध्ययन इराणी आणि अरबी भाषेच्या द्वारे करून प्रथमतः ‘गायडो डी ओरेझो’ याने युरोप खंडात इ.स. ११ व्या शतकात याचा प्रसार केला.

संगीत आनंद देते. मन उदात्त करते. दुःखाची तीव्रता कमी करते. रोग नाहिसा करते. एखाद्या व्यक्तीला मानसिक आजार असल्यास त्याला संगीत ऐकविल्यास त्याचा आजार कमी होतो. संगीत वेदना हलक्या करते. रागाचा पारा खाली आणते. आणि म्हणून प्राचीन सूत्र माणसे, संगीताचा आदर करीत असत.

ज्या माणसाच्या रक्तात संगीत नाही आणि संगीताच्या मधुर ध्वनीचा ज्याच्या हृदयाला स्पर्श होत नाही. असा मनुष्य विश्वासघातकी, डाव करणारा, वाया गेलेला असतो अशा माणसावर विश्वास ठेवू नये.

सर डब्ल्यु जोन्स म्हणतात, “The Hindu System of music has been formed on better principles than our own.”

आणि म्रिसेस मॉनिंग म्हणतात, “We understand that the Hindu musicians have not only the chromatic but also the Enharmonic genus.”

आता मात्र भारतीय संगीतशास्त्राची भारतातच उपेक्षा होऊ लागली आहे हे पाहून खेद उत्पन्न होतो. महाराष्ट्र समाजाने मात्र शास्त्रीयगायन आणि रागरागिणीवर आधारीत संगीत नाटकातील गायनाला आजपर्यंत प्रोत्साहन दिले आहे. कै. आण्णासाहेब किलोस्कर यांच्या ‘संगीत शाकुंतल’ पासून अ. भा. मराठी साहित्य संमेलनाचे अध्यक्ष श्री. विद्याधर गोखले यांच्या ‘जय जय गौरीशंकर’ पर्यंत शास्त्रीय संगीतावर आधारीत नाट्यसंगीताची वाटचाल चालू आहे. महाराष्ट्रानेच विविध उपायांनी आणि मार्गांनी शास्त्रीय संगीत टिकवायचे प्रयत्न केलेला दिसतो. पॉप संगीताच्या या जमान्यात आजही शास्त्रीय संगीत ऐकणारा एक वर्ग आहे.

या जगात सर्व दुःखाचा विसर पाहून मनुष्याला काही काळ सर्वस्वी आनंद देणारी जर एखादी कला असेल तर ती संगीतकलाच होय.

* * *

कशास काय म्हणतात ?

- ♥ आयर्लंड पाचूचे बेट
- ♥ सयाम पांढऱ्या हत्तीचा देश
- ♥ अरबस्थान खजूरांचा देश
- ♥ मलाया कथलाचा देश
- ♥ जपान उगवत्या सूर्याचा देश
- ♥ पॅलेस्टाईन सरोवरांचा देश
- ♥ ऑस्ट्रेलिया धनगरांचा देश
- ♥ पेनांग सुपारीचे बेट
- ♥ अर्जेन्टिना गव्हाचे कोठार
- ♥ सिंगापूर साबूदाण्याचे बंदर
- ♥ हॉलीवूड नट्यांचे राज्य
- ♥ ब्राझील कॉफीचा देश
- ♥ स्कॉटलंड तागाचे बेट

संकलन - सुहास गो. पोतदार, टी.वाय. बी.एस्सी.

प्रियेस

शिवाजी शिष्ट्याळकर

ब. एसो. भाग - ३

प्रिये,

तुझ्या आठवणीने माझे मन पाण्यात टाकलेल्या चून्या-प्रमाणे खदखदते आहे. प्रत्येकवेळी 'O₂' आत घेताना आणि 'CO₂' बाहेर सोडताना मला तुझीच आठवण येते. तुला हातात ठेवण्याचा कितीही प्रयत्न केला तरी सुद्धा तू हवेत उघड्या ठेवलेल्या. 'Naphthalene' प्रमाणे उडून जातेस. त्या विरहात माझे हृदय 'Yellow phosphorous' प्रमाणे धुरकन जळून गेले. तू असशील तेथून लोहकणासारखी चुंबकाकडे आकर्षित हो.

मला आजून ते दिवस आठवतात जेव्हा प्रयोग शाळेत बसून मी डोळ्यातील 'Alcohol' पीत असे त्या नाजून ओठातील 'Glucose' खाण्याचा मोह मला अनेक वेळा टाळावा लागला. 'Activated compound' प्रमाणे असणारे तुझे सरळ केस, एका ओळीत ठेवलेल्या 'Test-tube' प्रमाणे तुझे सुंदर दात 'Qualitative Analysis' च्या प्रत्येक क्रियेत तुझा सुवास येतोय गं! तू रागवायचीस तेव्हा 'Titration' च्या क्रियेतील 'Phenolphthalene- colourless to just pink' तुझा राग तीव्र गंधकाम्लासारखा होता. माझ्या सारखे 'Gold' ही त्यात विरघळे. तुझे ते कपडे 'PH-table' मधील रंगाप्रमाणे असत. तुझ्या नाकातील चमकी 'Ring-test' मध्ये येणाऱ्या 'Ring' प्रमाणे भासे. तर कानातील रिंगा 'Analytical balance' मधील पारड्याप्रमाणे लटकत असत.

तू वर्गात आलीस की माझी नजर 'paper chromatography' त चढत जाणाऱ्या रंगाप्रमाणे तुझ्या पायापासून डोक्यापर्यंत सरके 'Filter paper' वर पसरत जाणाऱ्या रंगद्रव्याप्रमाणे वाढणारी प्रीती पाहून जळणारे अनेक 'spirit lamp' होते. त्यामुळे सूर्य प्रकाशापासून वाचवावे म्हणून silver nitrate प्रमाणे तुला रंगीत बाटलीत ठेवावे लागे. पण मी पडलो. Kerosene मध्ये बुडालेला sodium metal दुष्ट हवेचा संपर्क टाळणारा.

तू Ionic क्रियेच घडल्याप्रमाणे eletrode सोडून दुसऱ्याकडे आकर्षिली गेलीस. दोन वेगवेगळ्या रंग दर्शविणाऱ्या Litmus-paper प्रमाणे तुझी असणारी वृत्ती मला माहीत नव्हती. नाहीतर मी केव्हाच Inert झालो असतो.

आम्ल व आम्लारी यांच्या Titration प्रमाणे आपण सामावू असे वाटत होते. पण आपण Benzene व Oil चे mixture आहोत हे माहित नव्हते. आता सारेच संपले आहे. Newton's cooling curve प्रमाणे मीही आहे तुझ्या सर्व preliminary test' मध्ये पास होऊन सुद्धा!

आता तरी तू ज्याच्या बरोबर Covalent Bond Form केला आहेस त्याला Brownion movement करायला लावू नकोस हीच आपेक्षा.

तुला धरणारा

Burette stand.

// 0 //

मु. पो. समांतर रेषा,

ता. लंबांतर रेषा

जि. परिमिती.

पिन. ३.१४२८५

प्रिय व्यास यांना,

स. न. विवि.

आता पत्र लिहिण्यास कारण कारण की, परवाच बहुभुजाकृतीचे पत्र आले. इकडे वर्तुळाबाई बऱ्या आहेत. काळजी नसावी. चार दिवस झाले विषमभुज चौकोनाचे लघुकोन येऊन गेले.

चौरसाकडून असे कळाले की, समभुज चौकोनाची तब्बेत बिघडली आहे. त्यासाठी डॉ. त्रिकोण याना बोलावून योग्य तो उपचार करावा त्यातूनही बरे न वाटल्यास कोन-मापकाचा रस काढून पिण्यास द्यावा असे डॉ. दंडगोल सांगतात त्यामुळे प्रकृती सुधारेल. त्याची आई वर्तुळाबाई बऱ्या आहेत. पाय, बिंदू, रेषा व कंस यांना अशीर्वाद व छोट्याशा त्रिजेला गोड गोड पापा. कळावे,

आपला,

परिघ

देसाई सुरेश शंकर

अकरावी आर्टस्,

प्रिय

मि. नटवरलाल, (ऊर्फ अमिताभ)

सादर प्रणाम,

मला आठवते की, 'बरसात की एक रात' मध्ये 'डॉन' बनून 'हेराफेरी' करीत असताना पोलीसांनी तुला 'गिरफ्तार' केले आणि 'जंजीर' मध्ये बांधून 'आदालत' च्या चौकटीत उभे केले तेंव्हा तू 'अंधा कानून' च्या विरुद्ध आवाज उठविण्यासाठी तुरुंगाची 'दिवार' फोडून बाहेर पडलास तेंव्हा लोक तुला 'मर्द' म्हणू लागले परंतु तुला 'रोटी कपडा और मकान' ची गरज भासली तेंव्हा तू 'कुली' बनलास तेव्हा तुला कोणी 'शराबी', तर कोणी 'लावारिस', 'बेशरम' म्हणू लागले. या काळातच तुला जुगाराचा नाद लागला आणि तू 'दि ग्रेट गॅम्बलर' बनलास परंतु तुझ्या मनात आपल्या देशाविषयी 'अभिमान' होता. म्हणून मू मोठ्या 'शान' ने 'इन्कलाब' झिंदाबाद चा 'पुकार' करीत होतास. तेंव्हा लोक तुला 'महान' म्हणू लागले परंतु पुन्हा तुला पोलीसांनी अटक केली तेंव्हा तू 'गंगा की सौगंध' घेऊन तुरुंगातून 'फरार' झालास आणि 'अमर अकबर अंधोनी' बनून पोलीसांना धोका देऊन 'बांबे टू गोवा' निघून गेलास म्हणून लोक तुला 'बे-नाम' करू लागले याचाच तुला 'जुर्माना' द्यावा लागला. तुझे 'नशीब' चांगले म्हणून तू 'मुकद्दर का सिकंदर' झालास हा 'सिलसिला' अनेक वर्षे चालला. परंतु तुझ्या मनात सुडाचे 'शोले' पेटत होते आणि त्यातूनच तुझ्या मनात 'शक्ती' निर्माण झाली. तेंव्हा तुला 'मजबूर' होऊन 'कालीयाँ' बनावे लागले. पण तो 'आखरी-रास्ता' होता हे लोकांना काय ठाऊक? ते तुला 'नमक हराम' म्हणू लागले. नंतर त्यांना कळाले की तू 'नमक हलाल' आहेस. तू 'खुद्दार' बनून त्यांना क्षमा केलीस. नंतर तू 'जादूगार', 'इंद्रजीत' बनून 'तूफान' उठविलेस आणि 'आज का अर्जून' म्हणू लागले. आता 'हम' बनून तू 'अकेला' होऊन आमच्या समोर येशील तेंव्हा आम्ही तुझे स्वागत करू.

संजीव अनंतराव मेखी,

बी.ए. भाग - ३

* * *

केमिस्टची हुशारी

रावसाहेब हरिभाऊ नवाळे

आकरीची वाणिज्य,

पेट्रोलियमपासून जो एकप्रकाशका गाळ मिळतो त्याचा भाजलेल्यावर औषधी म्हणून उपयोग होतो. हे रॉबर्ट चेजेब्रो नावाच्या तरुण केमिस्ट शास्त्रज्ञाने हेरुन त्यापासून एक औषधी तयार केली. या औषधीचे नाव त्याने व्हॅसलीन असे ठेवले. आता प्रश्न होता तो औषध विक्रीचा. त्यासाठी देखील या तरुणाने अनेक युक्त्या लढविल्या. लहान-लहान बाटल्या व्हॅसलीनने भरून मग त्या त्याने डॉक्टरांना नमुन्यादाखल पाठविण्यास सुरुवात केली. या व्यतिरिक्त तो रोज एका बग्गीत बसून निरनिराळ्या गावातून दारे काढी व भेटेल त्या माणसाला व्हॅसलीनचे उपयोग समजावून सांगून तो त्यास व्हॅसलीनचे नमुने देई. ही युक्त फारच सफल ठरली. त्याला प्रसिद्धी मिळाली व सर्वांच्या तोंडी त्याचे व्हॅसलीनचे नाव खेळू लागले.

१९१२ मध्ये न्युयॉर्क मधील लाईफ इन्शुरन्स कंपनीच्या बिल्डिंगला प्रचंड आग लागून अनेक लोक त्यात भाजले. तेंव्हा चेजेब्रोने आपल्या व्हॅसलीनचे सहाय्याने या लोकांचे दुःख कमी केले. मग त्या व्हॅसलीनला एवढी प्रसिद्धी मिळाली की रेडक्रॉस या संस्थेने पण त्याची शिफारस केली आणि चेजेब्रोनेच्या जाहीरात प्रकारास मग आमाप यश येऊन पुढे अनेक वर्षेपर्यंत त्याचे व्हॅसलीन सर्वत्र प्रचंड प्रमाणावर खपू लागले.

* * *

चुटका

रत्नमालाबाई दवाखान्यात आल्या. त्यांना पाहिल्याबरोबर लगेचच डॉक्टर त्यांना म्हणाले, 'बाई-साहेब, तुम्हाला चष्म्याची आवश्यकता आहे. 'अय्या!' रत्नमालाबाई अत्यंत अश्र्वर्याने म्हणाल्या, 'मला न तपासता तुम्ही हे कसे ओळखलंत?' 'अगदी सोपे आहे.' डॉक्टर म्हणाले, 'दाराएवजी खिडकीतून तुम्ही आत आलात तेंव्हाच ओळखले मी.'

एस. डी. निकम, बी. ए. भाग - ३

रुपयाचे पूर्ण परिवर्तन

सचिन पोवार

बी. कॉम भाग - १

गतवर्षी प्रथमच केंद्रीय अर्थमंत्र्यांनी रुपया अंशतः परिवर्तनाय केला होता. पण यावर्षी तो पूर्णतः परिवर्तनीय करण्याची घोषणा करून एक दीर्घकालीन मागणी पूर्ण केली.

गतवर्षी रुपया अंशतः परिवर्तनीय केला, त्यावेळी त्याचा दर ४० : ६० असा ठेवण्यात आला होता. याचा अर्थ, समजा, एखाद्या भारतीय उद्योजकाने आपला माल परदेशी निर्यात केला व त्यामुळे त्याला १०० डॉलर्स मिळाले, तर त्यातील ४० डॉलर्स त्याने रिझर्व्ह बँकेकडे द्यायचे व डॉलर = २६ किंवा २७ रु. अशा सरकारी दराने ४० डॉलर्सचे रुपये घ्यायचे. (सुमारे १०८० रु.) आणि त्याच्याकडे राहिलेल्या ६० डॉलर्सचे त्याला बाजार दराने रुपये घेण्याची मुभा देण्यात आली होती. डॉलर्सचा बाजारातील दर समजा १ डॉलर = ३१ ते ३२ रु. इतका आहे. (सुमारे १८६० रु.) त्यामुळे या पद्धतीने गेल्या वर्षापासून निर्यातदारांना निर्यातीपासून अधिक नफा मिळू लागला आणि निर्यातीत वाढ घडून आल्याचे दिसून आले. तसेच परकीय चलनाला दुर्बईदराने किंवा हवाला दराने होण्याच्या परकीय चलनाच्या गैरव्यवहाराला पायबंद बसण्यास सुरुवात झाली होती. तसेच अंडर इनव्हायर्सिंग (बील कमी लावून) करून आपले परकीय चलन परदेशात ठेवण्याच्या प्रवृत्तीलाही लगाम बसला होता. त्यामुळे यावर्षी अर्थमंत्र्यांनी रुपया पूर्ण परिवर्तनीय केला असून भारतीय निर्यातदाराना आता त्यातून मिळणाऱ्या सर्वच परकीय चलनाचे बाजार दराने रुपयांत रूपांतर करून घेता येईल. त्यामुळे आता परकीय चलनाचा एक सरकारी दर जो कमी असतो व दुसरा परकीय चलनाचा बाजार दर कि जो सरकारी दरापेक्षा अधिक असतो. असे दोन दर बाजारात राहणार नाहीत तर परकीय चलनाच्या मागणी-पुरवठ्यानुसार जो दर बाजारात ठरेल तो एकच दर बाजारात राहील आणि आता निर्यातदारांना सरळ-सरळ २० ते २२ टक्के जादा प्राप्ती होईल. आणि ही बाब भारतीय निर्यातदारांना प्रोत्साहन देण्याची तर ठरेलच पण त्यामुळे भारताची निर्यात मोठ्या प्रमाणावर वाढून भारताला भेडसावणाऱ्या परकीय चलनाच्या गंभीर समस्येची दाहकता बरीच कमी होईल. तसेच वस्तूंची निर्यात करणारे उद्योगधंदे

देशात वाढतील व आज जे उद्योगधंदे निर्यात करीत आहेत, त्यांचा विस्तार घडेल. तसेच परदेशात नोकरी किंवा व्यवसायाच्या निमित्ताने जाऊन राहिलेल्या अनिवासी भारतीय लोकांकडून परकीय चलनाचा ओघ मोठ्या प्रमाणावर भारताकडे वळेल. कारण त्यांना आता भारतात परकीय चलन पाठविल्याने किंवा गुंतविल्याने पूर्वीपेक्षा २२ टक्के पेक्षा अधिक लाभ होईल. त्यामुळे परदेशातील अनिवासी भारतीयांकडून अधिक परकीय गुंतवणूक भारतात येईल व ती देशाच्या आर्थिक विकासाला मोठ्या प्रमाणावर उपयुक्त ठरेल. परंतु या निर्णयामुळे रिझर्व्ह बँकेला थोडासा तोटा होणार आहे. पूर्वी निर्यात-येण्यापैकी ४० टक्के रिझर्व्ह बँकेला द्यावे लागत असे त्यामुळे रिझर्व्ह बँकेकडील परकीय चलनाची शिल्लक आपो-आपच वाढत असे ती आता वाढणार नाही म्हणजे रिझर्व्ह बँकेला परकीय चलन आवश्यक असल्यास आता ते बाजारात खरेदी करावे लागेल. ही परिवर्तनीयता केवळ व्यापारी खात्यातील व्यवहारांना लागू असून चालू खात्याच्या अन्य क्षेत्रांना लागू नाही व्यापार क्षेत्रातील रुपयांच्या पूर्ण परिवर्तनीयतेचा हा प्रयोग जर यशस्वी झाला तर चालू खात्यातील बहुतेक व्यवहाराबाबतही तो अंमलात आणण्याचा सरकारचा उद्देश आहे. हवाला मार्गाने येणारे चलन आता या उपाय-योजनांमुळे सनान्य मार्गाने देशात येईल व त्यामुळे रुपया अधिक बळकट होईल, असे केंद्रीय अर्थमंत्री मा. डॉ. मनमोहन सिंग यांनी सांगितले आहे. त्याची प्रचीती पुढील काळात येईल अशी आशा वाटते.

* * *

तुम्हाला माहित आहे ?

- ♥ मॉस्कोचा राजवाडा, १३०० फूट उंच
- ♥ एम्पायर स्टेट बिल्डिंग अमेरिका, १२५० फूट उंच
- ♥ क्रिसलर बिल्डिंग अमेरिका, १०५० फूट उंच
- ♥ आयफेल टॉवर पॅरिस, फ्रान्स, ९३५ फूट उंच
- ♥ बँक ऑफ हॅट्टन, अमेरिका, ९२५ फूट
- ♥ क्रेन टॉवर, अमेरिका, ८८० फूट
- ♥ आर सी. ए. रॉक फेलर न्यूयॉर्क सेंटर, अमेरिका, ८५० फूट
- ♥ बुलवर्थ बिल्डिंग, अमेरिका, ८०० फूट
- ♥ वॉल टॉवर न्यूयॉर्क, अमेरिका, ७५० फूट
- ♥ टर्मिनल टॉवर क्लिफ्लॅंड अमेरिका, ७४८ फूट
- ♥ सिटी बँक न्यूयॉर्क, अमेरिका, ७४५ फूट
- ♥ चेओप्सचा पिरॅमिड - इजिप्त, ४५० फूट

संकलन - सुहास गो. पोतदार, बी. एस्सी. भाग - ३

हे तुम्हाला माहित आहे का ?

राज शेड्डी

बी. एस्सी. भाग - २

- ♣ प्रत्येक स्पंदनासाठी सुमारे १०० मि.ली. रक्त हृदय शरीराच्या वेगवेगळ्या भागांकडून घेत असते व तेवढेच रक्त हृदयाकडून शरीराला मिळते. अशा प्रकारे आपले हृदय रोज आपल्या शरीराला १०,००० लि. रक्त पुरवते व शरीराकडून खेचून घेते.
- ♣ पृथ्वीच्या केंद्रस्थानी एखाद्या वस्तूचे वजन शून्य असेल असे तुम्हाला वाटेल पण ते चुकीचे आहे. गुरुत्वाकर्षण व उर्ध्वाकर्षण या दोन विरुद्ध दिशेच्या आकर्षणामुळे वस्तूचे वजन घटते. त्यामुळे पृथ्वीच्या केंद्रस्थानी कोणत्याही वस्तूचे वजन शून्याएवजी ८ ग्रॅम असते.
- ♣ पृथ्वीचे उत्तर व दक्षिण ध्रुव जोडणारा एक बोगदा तयार केला. पृथ्वीच्या उत्तर ध्रुवावरून बोगदातून चेंडू फेकला असता तो पृथ्वीच्या केंद्राकडे खेचला जाईल व त्याच्या पडण्याचा वेग इतका असेल की त्यांच वेगाने तो दक्षिण ध्रुवापर्यंत येईल व तेथून परत केंद्राकडे खेचला जाऊन परत उत्तर ध्रुवाकडे येईल. अशा प्रकारे चेंडू लंबकाप्रमाणे अनंत कालापर्यंत फेऱ्या मारत राहील.
- ♣ पॅरीसमधील " आयफेल टॉवर " ३०० मी. उंच आहे हे सर्वांना माहित आहे पण ती उंची चुकीची आहे. हा टॉवर लोखंडाचा असून त्यामुळे त्याचे उन्हाळ्यात प्रसरण व हिवाळ्यात आकुंचन होते.
१०० मि. लांबीचा लोखंडी दांडा १° सेंटिग्रेड तपमान वाढले असता १ मि. मि. प्रसरण पावतो म्हणजे ३०० मि. उंचीचा मनोरा १° सेंटिग्रेड तपमान वाढल्यास ३ मि. मि. ने प्रसरण पावेल.
पॅरीसमधील उन्हाळा साधारणतः ४०° सेंटिग्रेड उबदार असतो तर कडक थंडीत तेथील तपमान - १०° सेंटिग्रेड पर्यंत उतरते. म्हणजेच पॅरीसच्या तपमानातील चढ-उतार ५०° सेंटिग्रेड एवढा होऊ शकतो.
दर १° सेंटिग्रेड तपमानाच्या फरकाला टॉवरच्या उंचीच्या ३ मि. मि. फरक पडतो. म्हणजे ५०° सेंटिग्रेड तपमानाच्या फरकाला टॉवरच्या उंचीत १५० मि. मि. म्हणजे १५ से. मि. एवढा बदल घडून येईल.
म्हणून टॉवरची उंची सांगताना ती कोठल्या ऋतुत अभिप्रेत आहे हे विचारून घेणे आवश्यक आहे.

महत्त्वाची फळे व भाज्यांचे गुणधर्म

- १) गाजर - " अ " जीवनसत्त्वाचे नैसर्गिक भांडार. डोळ्याच्या आरोग्यासाठी अतिशय उपयोगी.
- २) टोमॅटो - लोह, जीवनसत्त्व " अ " व " क " यानी समृद्ध, त्यामुळे पंडूरग, डोळ्यांचे विकार व हिरड्यांचे विकार यास उपयोगी.
- ३) पपई - अकाली वृधत्व, डोळ्याचे रोग, अपचन व बद्धकोष्ठता तसेच अनियमित मासिक पाळी यासाठी उपयोगी.
- ४) मोसंबी - ताकात मोसंबीचा रस, मध टाकून शक्तीवर्धक पेय म्हणून पिण्यास उपयोगी. " क " जीवनसत्त्वाने समृद्ध असल्याने दात व हिरड्यांचे आरोग्य व नैसर्गिक प्रतिकार शक्ती वाढविण्यासाठी उपयुक्त.
- ५) लिंबू - जंतू नाशक त्यामुळे शरीर शुद्धीसाठी गुणकारी सर्दी, आम्लपित्त यावरील खात्रीशीर उपाय, रक्त वाहिन्यांच्या आरोग्यासाठी उत्तम.
- ६) सफरचंद - बहुतेक सर्व प्रकारच्या व्याधीत उपयोगी. म्हणूनच असे म्हणतात की " रोज एक सफरचंद खा व डॉक्टरांना दूर ठेवा " लहान मुलांतील जुलावात अतिशय उपयोगी. " ब " जीवनसत्त्व प्राप्तीचे साधन.
- ७) नारळ - मूतखडा, मूत्र मार्गाची आग, कॉलरा या व्याधीत उपयोगी.
- ८) द्राक्षे - अपचन, मूत्राशयाचे विकार, आम्लपित्त, सांधेदुखी, मूळव्याध, लघवीची जळजळ यामध्ये उपयोगी. अमेरिकेत तर कॅन्सर सारख्या रोगांमध्ये सुद्धा द्राक्षाचा उपयोग होत आहे.
- ९) जांभूळ - पांढू रोग व मधुमेह या व्याधीत उपयोगी.
- १०) अननस - पित्तशामक पाचक रस, पचनसंस्थेच्या सर्वच विकारात गुणकारी.

संकलक - रामच्या हिरेमठ,

बी. एस्सी. भाग - २

शब्द !

ऐकून तुझा शब्द तो
अपराधी वाटते मला
सहज होता दर्शन असे
रूप लपवावे लागले मला
प्रेमाचे तरंग उठता
का लहरता नये मला
अपराधी मीच का
शब्द झुलवतात मला

अशोक पाटील
अकरावा कला

सुख

किती दीवसांनी आज
सुख आले दारी
जीव कावरा बावरा
मन हर्षावले भारी
पाही तृप्तीचा सोहळा
दूर कुठेतरी मात्र
तीव्र आंतरीच्या कळा
दुःख पाझरे डोळ्यात
मीच सोबती सोयरा
सांगे हळूच कानात
प्राण कंठाशी हा आला
गेले घराया सुखाला
त्याचा कापूर जाहला

संभाजी पाटील
एम् ए भाग -१

सरिता

सरिते, तू वाहात रहा —
तुझ्या अनंत, अखंड प्रवाहातला,
प्रत्येक थेंब जीवन आहे.
तुझ्या अनेक रूपात
आईची प्रतिमा आहे.
काळ्या मेघांची आसवं,

हृदयात साठवून
निसर्गातल्या जीवांना
जीवदान देत आहेस
वसंतातल्या नव्या पालवीला,
कोकीळेच्या स्वरांना
वेलीवरच्या फुलांना,
तूच तो दिलासा आहेस
माणसांची त्राता
प्रलयातली दुर्गा
सागराची प्रिया
तूच तू आहेस
सरिते, तू वाहात रहा

कु. अर्चना गड्डी
एम् ए भाग -१

स्पंदन

नजर कैद

सकाळ झालेला तुझा चेहरा
उगवलेले डोळे
उमललेले ओठ
फुललेले गाल
चिवचिवणारा आवाज
भुरभुरणारे केस
आणि दरवळणारी नजर
नजरेने बोलण्याचा प्रयत्न
पण-
जात-पातीच्या अंधार कोठडीतला
मी एक नजरकैदी

रणजित पाटील
बी. कॉम भाग -१

तू पुन्हा येणार म्हणून

आयुष्याच्या वाटेवर
आता फक्त काटेच उरलेत
पान अन पान झडलय
जमीन सारी कोरडी पडलीय
हवा तर निःस्तब्ध आहे
मृगजळाच्या पाठीमागे धावून
मी आज थकलोय —
उद्या फुलणारी कळी
वेलीवरच जळून गेलीय
तरीही वेल—
तग धरून आहे
फक्त उद्याच्या आशेवर
तू — पुन्हा येणार म्हणून

शशी नाईक,
तृतीय वर्ष विज्ञान

अखेरचा निरोप

अखेरचा हा निरोप माझा
पुन्हा कधी भेटू नको
जखमांचे जुने वण
पुन्हा कधी पाहू नको
अखेरचा हा निरोप माझा
वळून आता पाहू नको
वळणावळणावर उभी राहून
माझी आठवण काढू नको
अखेरचा निरोप हा माझा
डोळे ओले करू नको
दूर जरी जाहलो तरी
स्नेह मात्र सुकवू नको

निर्मळकर ए. के.
बी. ए भाग ३

कळू नये

शब्द असे यावेत
ओठांनाही कळू नये
भावना अशा फुलाव्यात
मनालाही कळू नये
स्नेह असा जडावा
स्नेहालाही कळू नये
गीत असे गावे
निसर्गालाही कळू नये
डोळ्यांत अश्रू यावेत
नजरेलाही कळू नये
प्रिती अशी फुलावी
दोधानांही कळू नये

रवी इंजल
बी. ए. भाग - २

- कोणासाठी

भल्य पहाटे कळी उमलते
फूल जगते कोणासाठी ?
गंध सांडतो पाकळ्यातुनी
धुंद दिलासा कोणासाठी ?
मन वाऱ्याचे उधळत नाही
तुषार गंधीत कोणासाठी ?
प्रसन्नतेचा साथ सर्वथा
दिशा लाजते कोणासाठी ?

रवी पाटील
बी. ए. भाग एक

आठवण आणि आसू

थेंब थेंब पडावेत तशा
आठवणींच्या सरी पाहिल्या
विरक्त दुःखी जीवनात
क्षणासाठी का होईना स्थिरावल्या
आसवांचे ठीक असते

क्षणात ओसरतात
पण —
आठवणीचे वेगळ असत
मरणप्राय वेदना उरात राहतात

- कु. भारती कांबळे
बी. ए. भाग ३

जीवन

धुंद या जगी
धुंद ऐसे व्हावे
सरलेल्या क्षणांना
पुन्हा न स्मरावे
घडलेल्या घटनांना
पुन्हा न आठवावे
वर्तमान क्षणांना
व्यर्थ न घालवावे
येतील संकटे ती
त्यांना न घाबरावे
सागरातील लाटांसम
एकरूप व्हावे
जीवनात या जगी
लक्ष एकच असाव
नियतीच्या या खेळात
सतत पुढे चालावे

होडगे एन्. व्ही.
बी. ए. भाग - २

“ अंधार ”

ज्यांचे भलेच केले
त्यांचाच ताप झाला
उजळून लाख तारे
अंधार दाटलेला
बोलून सत्य गेलो
त्याचा अनर्थ झाला
वाटेवरी कधिचा
अंधार दाटलेला

सोसून भार सगळा
उपयोग काय झाला ?
माझ्या मनात आता
अंधार दाटलेला
वाटेत भेटलेल्या
शब्दाक्ष गंध आला
स्वप्नात जाग येता
अंधार दाटलेला
हा न चंद्र हा सुखाचा
दारात स्वर्ग आला
नेत्री परी अनंत
अंधार दाटलेला

वसंत मुसळे
बी. ए. भाग १

पाखरु

अजाण पाखराला या
शिवार मोकळा आहे
मनमुराद फिरण्याची
आस अंतरी आहे
भविष्याची चिंता त्याचे
काळीज पोखरत आहे
वनराईच्या एकांतात इथं
गर्दी काळसर्पांची आहे
भटकंतीत शोधार्थ भक्ष
दिशादाही उडते आहे
सांजावलेल्या दिशातून मार्ग
रोज काढत आहे

सांजावताना घट्ट्याकडे धावले
घट्ट्यात जीव आहे
त्या मखमलीच्या घट्ट्यास
फांदीचा आधार आहे —

- श्रावण मोटे
प्रथम वर्ष कला

बकुळी

मी-

एक फूल
बकुळीचं

मला फुलायला
रातराणी सारख
बंधन नाही वेळेचं —

मला सजवू नकोस
गुलाबासारखं
उंची फुलदाणीतं—

नुसतं माझ्याकडे बघ
तुझ्या स्नेहाळ नजरेनं
टपटपून बरसेन मी
तुझ्या अंगांगावर —

आणि धुंद करून टाकीन तुला
अंधर्वाह्य
अगदी सुकल्यानंतर देखील !

जावळे एम्. आर.
बी. ए. भाग १

चिंब माझ्या कवितांना

चिंब
माझ्या कवितांना
आधार
गहिऱ्या भावांचा
भग्न
माझ्या स्वप्नांना
फुटे
अंकूर आशेचा !
आयुष्य
वावटळत जातांना
आसरा
तुझ्या हातांचा
अंधार
गडद होतांना

उबारा
पहाट स्वप्नांचा !
बेधुंद
बेफान क्षणांना
झोका
तुझ्या आठवणींचा
भिजल्या
माझ्या नेत्रांना
चैतन्यस्पर्श
तुझ्या गात्रांचा !
चिंब
माझ्या कवितांना
आधार
गहिऱ्या भावांचा
भग्न
माझ्या स्वप्नांना
फुटे
अंकूर आशेचा !

मोहन तेऊरवाडकर
एम्. ए. भाग १

जखमी मन

धुंडाळूनही साऱ्या वाट
कांहीच नाही जमले
ठेचाळून रक्ताळणे
जन्मभर नशीबी आले
दिवस जात राहिले
जखमा भरुनी आल्या
लाख उपाय करूनही
खुणा तशाच राहिल्या
अबोल प्रिती आपली
वाटलं येईल बहराला
ऐन वेळी खोट्या मनाचा
धोका काळजात रुतला.
मन विषण्ण झाले
काळीज चिरत गेले

रुतला खडा हृदयात
प्रेम रक्ताने माखले
वेदना असंख्य जखमांच्या
चालूच आहे ठसठसणे
भार घेऊन जखमांचा
चालूच अश्रूंचे वाहणे

प्रबोध पाटील
प्रथम वर्ष कला

आमचा वेडेपणा

अलिकडे आम्ही
आमच्यातच गुरफटलेलो असतो.
सर्वत्र वावरताना
हसताना दिसतो
कळून सुद्धा आमचे आम्हाला
का कळत नाही मुर्खासारखे वागतो.
आतून जळत असूनही
वरवर हासत असतो.
दुःखाचे कढ गिळताना
वरवर हसताना
आमच्याच वेडेपणाला
आम्हीच हासत असतो

नांदबडे टी. ए.
बी. ए. भाग - २

कविता

बरेच दिवस वाटत होतं
तुझ्यावर एक कविता करावी
तुझ्या-माझ्या पहिल्या गाठी-भेटीवर
तू-मी घेतलेल्या आणाभाकांवर
पण, प्रयत्न करूनही जेंव्हा
शब्द जुळेनासे झाले
तेंव्हाच मला कळून चुकले की
साक्षात तूच माझी 'कविता' आहेस

शरद सं. दवडे
बी. ए. भाग - २

स्वप्नातली कळी

जागेपणी पाहिलेली कळी
स्वप्नात माझ्या आली
तारुण्याने मुसमुसलेली, गुलाबी
रंग उधळूनी गेली.

उषःकाली दवबिंदुंचे
साज लेवुनी आली
सोनेरी मखमली वस्त्र
लपेटून गोरीमोरी झाली.

खट्याळ पवन हा मंद
स्पर्शतो गारवा त्याचा थंड
वाऱ्याचा मृदू स्पर्श जाहला
कळीला हुरूप नवा आला.

किरणांची तव बरसात होऊनी
गुलाबी कळी उमलू लागली
फुलताच परि कळी तो
एका अनोळखीने खुडली
जागेपणी पाहिलेली कळी
स्वप्नात माझ्या आली
वियोगाने तिच्या मज
निद्रेतुनी जाग आली

कु. सुलोचना पाटील
बी.ए. भाग - ३

ती

वादळी वाऱ्याची रात होती
कडाडत्या बिजलीची साथ होती
पावसाची सतत धार होती
ती ओली चिंब होती.
नदी ओढ्यांना पूर होता
फुलाझाडांचा तो काळ होता
भल्याभल्या वृक्षांचाही
शेवटचाच श्वास होता.
ती चिखलात रगडली जात होती.

चीज वस्तू भरली होती
सामानाची गठडी भरली होती
आपला जीव वाचवण्यासाठी
माणसे दूर पळाली होती
ती एकटीच —

एकटीला त्यांनी सोडलं होतं
पण ती त्यांच्यासाठी थांबली होती
गावावर प्रेम करणारी
ती एक 'पायवाट' होती.

कु. स्नेहलता शिंदे
बी. ए. भाग - ३

प्रतिक्षा

स्वप्निल तुझ्या डोळ्यांनी
माझ्या डोळ्यात स्वप्ने पेरली
हसऱ्या तुझ्या ओठांनी
कालची रात्र हरवून गेली.

वारा स्पर्शून वसंत पालवी,
धरारून गेलं मन
हिरव्या पानांनी गाईली भैरवी
भारून आले क्षण अवक्षण
शिंपून प्राजक्त फुलांचा सडा,
ठेवली पेटवून निरंजने
श्वासाश्वासात तुझा ओढा
कंठात प्राण आणून

पद्माकर गवेकर
बी. कॉम. भाग - २

दुःख नाही रे

दुःख नाही वाटलं
वचन - शपथा विसरून गेल्यांचं
वाईट वाटलं फक्त
प्रेम गरीब-श्रीमंतीत तोलल्याचं
दुःख नाही वाटलं
माझ्या भावनांशी खेळल्याचं

वाईट वाटलं फक्त
मागे वळून न पाहिल्याचं
दुःख नाही वाटलं
भोग भोगुनि विरक्त झाल्याचं
वाईट वाटलं फक्त तू
सत्यवचनी असूनही खोट बोलल्याचं
दुःख नाही रे वाटलं
आज 'आय हेट यू' लिहिल्याचं
वाईट वाटलं फक्त
तू कधीकाळी,
'आय लव्ह यू म्हटल्याचं - !'

यासिन नदाफ
बी. ए. भाग - ३

प्रेम

दोन मनांची गुंफात होते
निलकमलांची माला
प्रियतम पाहून लज्जेने जणू
घरीला होता अबोला
त्या मालेतच गुंफात होते
सलज्जता, संयम
आणि त्याला कळवित होते
माझे विशाल प्रेम
पवित्र प्रेमा तुला करीते
असे मानवंदन
तुझ्या कुशीत जे आले
ते खरे भाग्यवान
काय म्हणू मी तुजला आता
सर्वत्र तुझीच ख्याती
जिकडे पाहीन तिकडे आहे
प्रेमाचीच दाटी

कु. विद्या बाटे
बी. ए. भाग - १

स्मृती

जा पुढे तू तशीच जा
मागे वळून पाहू नको
तुझे नि माझे होते प्रेम
उघड्यावरती आणू नको

तूझा मी अन् माझी तू
गणित असले जमवू नको
निराशेची आशा करून
भंग स्वप्न रंगवू नको

गुलावाचा काटा हो पण
कधी कुणाला टोचू नको
प्रेयसी तू जरूर हो पण
असे कुणाला फसवू नको

फूल नाही म्हणून तू
झाडाला दोष देवू नको
राजाची तू राणी हो पण
माझी ओळख विसरू नको

चंद्रकांत सुरंगे
बी. कॉम भाग - २

तो उदास पक्षी

दुर एकाकी झाडावरचा तो उदास
पक्षी
अरे, माझ्या कवीतेच्या
पानावरून हा उडाला कधी ?
आज तुझं एवढं खळखळून
हसणं सोप नाही
माझ्यापासून दडवतेस काही ?
नूर्योदय आणि सूर्यास्त
दोन्ही चित्रांत सारखेच रंग
पण किती भिन्न त्यातील आशय रंग

यु. डी. टक्केकर
बी. कॉम भाग - ३

आधार

चार भिती,
एक आढे
एक दार
आधार आहे घराला.

एक देश
नाना भाषा
नाना जाती
आधार आहे एकात्मतेला

भाषण एकाचे
अभ्यास दोघांचा
न्याय पंचाचा
आधार आहे तत्त्वांचा

सुखदेव दळवी
बी. कॉम भाग - ३

नजर

भाव डोळ्यात उमटले
पण शब्द ओठावर फुललेच नाहीत
शरिरात तुफान माजलं,
आणि सारं तुझ्यापर्यंत
पोहचलच नाही

तुझ्याशी बोलायचे आहे
पण शब्दच गवसत नाही

लिहायचे ठरवले होते
तर या अक्षराला वळणच नाही
समोरून जशी जातेस
जशी तुला माझी फिकीरच नाही

नजरंत मिळव नजर
फक्त एकदाच पुन्हा नको
सर्वकाही डोळ्यांत उमगेल
ओठ माझे असतील अबोल

टी. आर. टक्केकर
बी. ए भाग - १

वेड नको लावू

सुंदर तुझ्या रूपाचे
वेड नको लावू
स्वप्नात तू माझ्या
येत नको जाऊ

टाकू नकोस तू
नयनांचे तिरपे कटाक्ष
पहाते ही दुनिया
आहे मोठी चलाख

चल इथून आपण
दूर निघून जावू
तुझ्या माझ्या स्वप्नांचे
एक घरकूल बनवू

अरुणकुमार ठवळे
बी. एस्सी. भाग - १

सूर

माझे गाणे
तिचे सूर
सुरांचाच होतो पूर

पुरामध्ये
माझी गांव
नावेमध्ये तिचे गांव -

गावामध्ये
आम्ही दोघे
कुणीही नसते
पुढे मागे -

हिंदकळत
जातात दूर दूर
माझे गाणे
तिचे सूर

रामव्या दुं. हिरेमठ
बी. एस्सी. भाग - १

पहाटेच्या स्वप्नात

पहाटेच्या स्वप्नांत
गंध फुलांचा फुलला
ओल्या - ओल्या ओठांनं,
थेंब दवाचा टिपला

पहाटेच्या स्वप्नात
गुलाबी वारा वाहिला,
धुंद अशा मिठीनं
क्षणधुंद स्पर्श चाखला

पहाटेच्या स्वप्नात
धुक्याचा प्रवास दिसला
अधीर माझ्या नेत्रांनी
मनी रेंगाळणारा वेध घेतला

गवळी आर. एस.
बी. ए. भाग - २

भीती वाटते

तुझ्या निळ्या डोळ्यात
प्रतिबिंब होऊन रहावं वाटतं
पण —

अश्रु बरोबर धुवून निघण्याची
भिती वाटते

तुझ्या ओठातील
स्मित हास्य व्हावसं वाटतं
पण —

ओठांत विरण्याची
भिती वाटते

हळव्या तुझ्या मनातील
आरसा व्हावसं वाटतं
पण —

चौकटीतुन पाय उडण्याची
भिती वाटते.

रवी कुंभार
बी. ए. भाग - ३

स्फूर्ती

असे स्रवावे संगीत जेथे,
सुरतालांचे सख्य असावे,
बेसुर आणिक बेतालांना,
ठिकाठिकाणी आग्नि द्यावे

असे धुमावे वादळ ज्वाला
गतिशीलतेचे ज्ञान असावे
उंच बंगले आणि झोपड्या
यातिल अंतर संपत जावे

असे पेटून दीप क्रांतीचे
सारे जग तेजोमय व्हावे.
दीपापासून पेटत-पेटत
प्रत्येकाने मशाल व्हावे

एस. वाय. नाईक
बी. ए. भाग - ३

प्रेम योग

तुला नित्य पाहून सुद्धा
मन माझं भरत नाही
तुझी ओळख झाल्यापासून
जीव कुठंच लागत नाही

नेत्र दर्पणात माझ्या
रूप तुझ मावत नाही
हृदय फलकावरील
तुझ नांव सुद्धा पुसत नाही

मी लैला झाले वेडी,
तू मजनू होणार की नाही
तुझ्या चेहऱ्यावरती तशीच नोंद
अजूनही दिसत नाही

तुझ्या तळहाताच्या भाग्यरेखात का
तुला मी दिसले नाही
अखेरच्या वृळणावरती पडली गाठ
हा प्रेमयोग पुन्हा पुन्हा नाही

लता पालकर
बी. ए. भाग - १

हे जीवन

हे जीवन —
हसण्यासाठी, रुसण्यासाठी
वेळोवेळी फसण्यासाठी
हे जीवन —

मजेसाठी, लाजेसाठी
एकमेकांच्या गरजेसाठी
हे जीवन —

क्षमेसाठी, प्रेमासाठी
रंगवलेल्या मनासाठी
हे जीवन —

पावलापावलाला मरताना
बरेवाईट करण्यासाठी

गोरुले एन. टी.
बी. ए. भाग - १

ओंजळभर प्रकाशासाठी

ओंजळभर प्रकाशासाठी
हात वर उचलले तेंव्हा
काळोखाने झडप घालून
हातच छाटून टाकले
अन

अस्तित्व सुद्धा हिरावून नेलं
जिदगी राहिलीच नाही तेंव्हापासून
भर दिवसा देखील
प्रकाशाकडे पाहायला
नजर उचलत नाही
कदाचित
काळोख पुन्हा झडप घालून
माझे डोके सुद्धा —?

मोहनगेकर व्ही. एम.
बी. ए. भाग - ३

धुंकलो नावाने

दंगलीच्या वणव्यानं
अंतर्बाह्य पेटलो
उदध्वस्त झालो,
माणुसकीविना -
जाळपोळ लुटालुटीत
बेचिराख आम्ही
विजयाचे झेंडे
दांभिकांना —
गंजले गा उरी
देशाचे प्रेम
एकतेला सुरंग
धर्माधतेच्या —
कुरवाळीने ना कधी
घरणीचे स्वप्न
प्रगतीला वार,
संघर्षाचा —
रात्रंदिन पोट
भरले पाण्याने
धुंकलो नावाने,
जातीधर्माच्या —

बाळासाहेब परितकर
बी. ए भाग - १

नको असतानाही

नको असतानाही
दृश्य-अदृश्य आकृत्यांचं
मनापुढंचं बेफाम नाचणं
पहावं लागतं
संथ पाण्यात उगीच
तरंग उठवीत लाटा छेडीत
सारं उगाच ढवळावं लागतं
वणे असतानाही
गूढ लाटेसरशी
दुद सरकत रहावच लागतं

परिणाम माहीत असूनही
अंधार दरीत स्वतःला
झोकून घ्यावंस वाटतं
नको असतानाही
भटक्या पावलांना
जडावूनही चालावंच लागतं
सरणातलं मरण शोधीत
जगणं जगावेगळं
जगावं लागतं

प्रशिकान्त माने
एम. ए. भाग - २

माझी कविता

मला सुचत नाहीत
कविता प्रेमाच्या
चंद्र चांदण्याच्या
फुला सुगंधाच्या
भाव कोमल व्याकूळ शब्दांच्या
सुचतात उफळतात कविता
दुःखाने आश्रू गाळणाऱ्यांच्या
नागावलेल्या दोन दलितांच्या
भुकेने तडफडणाऱ्यांच्या
बलात्कारीत भगिनींच्या आकांताच्या
संतापाचा ज्वालामुखी उठतो
धर्माचा जोगवा मागणारे पाहून
अंधश्रद्धेला खतपाणी घालणारे पाहून
जातीयतेला कवटाळणारे पाहून
लोहाराच्या भात्यासारखं माझ मन
धापत राहतं.
चीड संताप आक्रोश यांनी
मी बेभान होऊन जातो
रक्त पेटून उठतं
माझी कविता
त्या सुप्त ज्वालामुखींचा हुंकार बनते.

अशोक जोशी
बी. ए. भाग - ३

जर

जर —

तुझ्या चोरून ऐकलेल्या गप्पा
लेक्चर्स होतील
तुझ्यासाठी तयार केलेल्या भेटवस्तू
प्रॅक्टिकल्स होतील
तुला घेतलेले घड्याळ
कॅल्क्युलेटर होईल
तुला लिहिलेली प्रेमपत्रे
होम असायनमेंट होतील
तुझ्या डोळ्यांपूढे रेखाटलेली चित्रे
जर्नल्स होतील
तुझ्या विरहात केलेल्या कविता
नोट्स होतील
तुझ्या मागे फिरण्यात घेतलेला त्रास
अभ्यास होईल
तर —
ही डिप्री स्वप्नात देखील मिळून
जाईल.

सुभाष निकम
बी. ए. भाग - ३

ना कळे

दिवस कळे ना रात्र कळे
घड्याळाचा काटा पळे
ज्ञान कळे ना विज्ञान कळे.
फळ्यावरती खडू पळे
अल्सर कळे ना कॅन्सर कळे
डॉक्टरांना बील मिळे
बेकारी कळे ना भूकबळी
लोकसंख्येचे घोडे पळे
सीता कळे ना सावित्री कळे
हुंड्यापाई पल्लि जळे

'शिवराज' ला आमच्या हार्दिक शुभेच्छा !!!

युवक युवतींसाठीचे
रेडीमेड सेंटर

न्यू बेंझर सिलेक्शन

टिळक पथ, गडहिंगलज

प्रिन्स सिलेक्शन

जेंट्स स्पेशालिस्ट

मेन रोड, गडहिंगलज - ४१६ ५०२
जि. कोल्हापूर.

रजि : KPR/PRD(A) 319

फोन: ४५

रजि KPR-ARA-RSR(CR)1246-89-90 स्थापना - ५-३-९०

जनता कुक्कुटपालन दुग्ध व्यवसाय सह.
संस्था लि. उत्तूर

ता. आजरा, जि. कोल्हापूर.

संस्थेचे चेअरमन श्री. रविंद्र पां. आपटे यांच्या मार्गदर्शनाखाली यशस्वी
घोडदौड करणारी कोल्हापूर जिल्ह्यातील अग्रगण्य संस्था

खास वंशिष्टे

- ▣ जिल्हापातळीवरील जास्तीत जास्त दूध पुरवठा सलग तीन वर्षे दुसरा क्रमांक.
- ▣ तालुका पातळीवर जास्तीत जास्त दूध पुरवठा सलग तीन वर्षे प्रथम क्रमांक.
- ▣ स्वतःची ६ लाखापर्यंतची भव्य इमारत.
- ▣ दैनंदिन दूध संकलन १५०० लि.
- ▣ ऑडिट वर्ग 'अ'
- ▣ शेअर भांडवल १९६०
- ▣ सभासद संस्था २८८

श्री. बी. आर. उत्तूरकर डॉ. ए. बी. देशमाने आर. पी. आपटे
सेक्रेटरी व्हा. चेअरमन चेअरमन
व संचालक मंडळ

श्री भावेश्वरी नागरी सह.
पतसंस्था मर्या. उत्तूर

ता. आजरा, जि. कोल्हापूर.

वंशिष्टे

- ▣ ऑडीटवर्ग सतत 'अ'
- ▣ सभासद संख्या ६८२
- ▣ भाग भांडवल ५, ००, ६००
- ▣ खेळते भांडवल २१, ७२, ७००
- ▣ टेवी - १५, ०१, ०००
- ▣ दिलेली कर्जे १९, ७४, ५००
- ▣ निव्वळ नफा १, २५, ०००

श्री. भैरु भा. निऊंगरे श्री. विश्वनाथ शि. करंबळी
सेक्रेटरी चेअरमन

श्री. आण्णाप्पा भि. मादवणकर
व्हा. चेअरमन
व संचालक मंडळ

शिवराज

हिन्दी विभाग

विभागीय सम्पादक

- प्रा. डॉ. कृष्णाकांत पाटील

अविरत दुख है उत्पीड़न
अविरत सुख भी उत्पीड़न
सुख-दुख की निशा-दिवा में
सोता-जगता जग-जीवन
सुख-दुख के मधुर मिलन से
यह जीवन हो परिपूरन।
फिर घन में ओझल हो शशि,
फिर शशि में ओझल हो घन।

- सुमित्रानंद पंत.



अनुक्रम

साहित्य के पूजारी- नरेश मेहता	१
जुदाई	३
तब चाँद भी हँसा होगा	५
उजड़ी हुई सपनों की दुनिया	६
मेघा	८
स्पंदन	१० - १४

हिंदी साहित्य के प्रख्यात साहित्यकार श्री. नरेश मेहता को सन १९९२ का ज्ञानपीठ पुरस्कार प्राप्त हुआ है। और कवि नरेश मेहता, सुमित्रानंदन पंत, रामधारी दिनकर, अज्ञेय तथा महादेवी वर्मा आदि ज्ञानपीठ पुरस्कार प्राप्त साहित्यिकों की शृंखला में स्थित हुए।

नरेश मेहता का जन्म मालवा के राजापुर नाम के एक कसबे में १५ फरवरी १९२२ को हुआ। जन्म के डेढ़ वर्ष के पाश्चात ही उनकी माँ चल बसी। तीन-चार वर्ष की उम्र से ही नरेशजी अपने चाचा के पास रहने लगे। वहाँ के वातावरण ने नरेशजी में साहित्य के बीज बोये। वहाँ कविता, कला और भौतिक सुख सुविधा की पूरी व्यवस्था थी। नरेशजी जब दस बरस के थे तब उनकी बड़ी बहन की मृत्यु हुयी। जब वे पच्चीस बरस के थे तब उनके पिता की मृत्यु हुई। इसप्रकार जीवन की कटू सच्चाईसे वे परिचित हो गये। इसलिये ही उनके काव्य में गहराई दिखाई देती है।

नरेश मेहताजीने अपने लेखनद्वारा संपूर्ण हिंदी साहित्य को संपन्न बनाया है। साहित्य के हर प्रकार के उन्होंने लेखन किया है। अबतक मेहताजी का तुम मेरा मौन हो, उत्सवाँ, महाप्रस्थान, प्रवादपर्व, शबरी, संशय की एक रात, बन पारवी सुनो, बोलने दो चीड को, मेरा समर्पित एकांत और औछाल आदि जैसे चौदह काव्य संग्रह, उत्तर कथा खंड एक, उत्तर कथा खंड-दो, यह पथ बंधुया, प्रथम फालगुन, दो एकांत, डूबते मस्तूल, आदी जैसे सात उपन्यास, तीन कहानी संग्रह, चार नाटक, ललित गद्य संग्रह तथा एक प्रवास वर्णन इतना साहित्य भंडार प्रकाशित हो चुका है। अतएव नरेश मेहताजी को आज के साहित्यक्षितिज में चमकनेवाला तेजोमय सीतारा कहे तो गलत न होगा।

श्री नरेश मेहता वैष्णवी संस्कारीता, आर्ष चिंतन, प्रेममूलक, व्यक्तित्व और औपनिषदिक भाषा के कारण आज के विशिष्ट रचनाकार के रूप में खड़े हैं। वर्तमान स्थिति की भयानक कड़ुवाहट, प्रतिशोध, प्रतिहिंसा, संकीर्णता और घोर प्रतिद्वन्द्वता की तलख सच्चाईमें नरेश मेहता का काव्य एक सर्वतः नई दिशा की खोज है। उदात्त और वैष्णवतासे परिपूर्ण मंगलाकांक्षीणी दिशा की खोज है।

नरेश ही वह कवि है, जिसने अपनी अंदर्भेदी दृष्टि से हरपक्ष को हर स्थिति की और जीवन की हरएक गति को एक साथ देखा है। नरेशजी का समग्र काव्य ही इस

साहित्य के पूजारी - नरेश मेहता

विजय रत्न पाटील

बी. ए. भाग - २

कथन को स्पष्ट करता है। केवल एकही पंक्तिसे जीवन की सच्चाई और आज के मनुष्य की विवशता को उन्होंने व्यक्त किया है।

दिनभर तो नहीं

किंतु मेघ बरसे संध्या को

जैसे संतान मिले वर्षोंपरांत वंध्या को।

नरेशजी पाठक के सामने प्रेम और प्रकृति के कवि के रूप में आये। नरेश मेहता के काव्य के विपुल भंडार को देखते हुए हमे मालुम होता है कि उनकी प्रेम संबंधी कविताओंकी संख्या बहुत ही कम है। फिर भी उनकी संवेदनाका केंद्रीय स्वर प्रेम ही माना जाता है। प्रिय व्यक्ति से बिछड जाने का दुख बड़ी मार्मिकता के साथ व्यक्त करते हुए कवी कहते हैं,

सृष्टि प्रियापीडा है

कल्पवृक्ष दान समझ

शिश झुका स्विकारो

ओ मन करपात्री

मधुकरी स्वीकारो

इन चार पंक्तियोंसे ही उनकी रचनात्मक कुशलता स्पष्ट रूप से हमे दिखाई देती है।

नरेशजी को प्रकृतिका बहुतही आकर्षण है। प्रकृतिका हर एक रूप उन्हे लुभाता है। 'मेघ' नरेशजीका प्रिय विषय है। 'बदली' को संबोधित करते हुए वे कहते हैं।

'निल कुहर की मच्छरदानी

सिर पर लादे चली आ रही

वह पागल बदली बंजारिन

इस प्रकार संध्या व सुर्यास्त का चित्र प्रस्तुत करते हुए कवि अलंकृत शैली को अपनाते हैं।

'साँज दिवस की पत्नी
अपनी नील महल में बैठी
कातर ही है बादल
दिशा की आठों कन्याएँ
है माँग रही तारोंकी गुडियाँ।

प्रकृतिका सौंदर्य नरेशजी को लुभा तो सका किंतु
बाँध नहीं सका। और यही वजह है कि वे प्रकृति-छवियोंके
सहारे सामाजिक सत्य से साक्षात्कार करा सके है।

नरेश मेहता आस्थावादी कवी है। समस्त पिडाओं
और वेदनाओं को स्वीकार करने के बावजूद भी वे जीवन
से निराश नहीं है। अंतः वे आनेवाले हर संघर्षमय क्षण का
स्वागत ही करते है।

मुझे हर प्रतिक्षावाला एकांत
भविष्य लगता है।

इससे स्पष्ट है कवि आशावादी है। नरेश प्रकृति,
सौंदर्य, प्रेम, संस्कृति के कवि है। किंतु इसका अर्थ यह नहीं
कि उनका समाज से कोई वास्ता नहीं है। वे व्यक्तित्ववादी
है। व्यक्तित्व की रक्षा चाहनेवाले समाजवादी है।

लोग होने का अर्थ
नामों का कूचलना नहीं होना

आधुनिक जीवन में हिंसा, अत्याचार, अनाचार,
बलात्कार, अन्याय आदि के सिवा कुछ दिखायी ही नहीं
देता है। फिर भी नरेशजी समाज की इन कालिमाओं का
साहित्य में चित्रण नहीं करना चाहते है। कारण वे तो मानवता
के तथा अहिंसा के पूजारी प्रतीत होते है। इसलिए तो उनके
महाप्रस्थान खंडकाव्य में युधीष्ठिर कहते है।

' करुणा मेरा धर्म है भीमा
किसी भी संबंध
साम्राज्य या शक्ति के सामने
मैं इसे नहीं छोड सकता'

युधीष्ठिर का यह विचार वस्तुतः कवि नरेशजी का
ही है।

कवि नरेश की कल्पना शक्ति बड़ी सजग है ऐसी
बात नहीं किंतु यदि, आवश्यकता ही हो तो उन्हे रोमानी
भावनाओंका ऐसा यथार्थवादी कवि कहा जा सकता है जो
सौंदर्य छपियों के चित्र भी लगा देता है। बसंत के साथ-साथ
फाल्गून के प्रति भी समर्पित होते है। कभी वे धूप के

आकर्षण चित्र अपनी कविता में उभारते है। धूप कही तितली
है तो कही वह एक संभावित सिम्फनी बन गयी है।

एकांत पते सी
आखरी धूप
कही है
केवल लगने भर को है

नयी कविता में निराशा का संकुल परिवार दीखाई
देता है। अवसाद की घनी परते कवी व्यक्तित्व को घेरे हुए
दिखाई देती है। अतृप्ति और प्रश्नों के जंगल में घिरे हुए
कवियों को जैसे कोई रास्ता दिखाई नहीं देता है। किंतु
नरेशजी उसके अपवाद है। जिस प्रकार अज्ञेय अपनी संपूर्ण
काव्य यात्रा में आस्था का अशेष सम्भल कर चलते है वैसे
ही नरेश मेहता काम, आशा, प्रतीक्षा और एक संस्कृतिक
गरिमा अपने साथ लिए चलते है। कवि के व्यक्तित्व में
एक संकल्प है एक निष्ठा है किंतु वह जब वैचारिक धरातल
पर उतरता है तब वे कहते है-

'पुत्र मेरे
हमारा मनु ही पृथक है
अपने वंश में गौतम नहीं होता
अपनी विवशता के स्वत्व की भिक्षा
अन्य को देकर न तुम छोटे कहाना

नये कवी की कविता परंपराओं को तोडकर नये
प्रयोग करती है। और इस प्रक्रिया में वह धर्म संस्कृति और
ऐतिहासिक दया को भूल देती है। लेकिन नरेश मेहता उनमें
से नहीं उनका काव्य परंपरा और अधुनिकता का संगम है।
वैदिक वातावरण के सहारे कविने अपने सांस्कृतिक बोध
को स्पष्ट किया है-

'तभी उन किरनाश्वों की टाप
भर गयी उन नयनों में बात
हो उठे उनके आँचल लाल
लाल कुंकुम में डूबे गाल

'संशय की एक रात' नरेश मेहता का सुप्रसिद्ध
खंडकाव्य है। पौराणिक चित्र अंकित इस काव्य में समकालीन
परिवेश में अधुनिक प्रज्ञा का प्रतिनिधीत्व प्रदान किया है।
राम आधुनिक प्रज्ञा का प्रतिनिधीत्व करते है। युद्ध आज
की प्रमुख समस्या है इस विभीषिका को सामाजिक और
वैयक्तिक धरातल परसभी युगों मे भोगा जाता रहा है।
इसलिये राम को भी ऐसा ही एकत्व देकर प्रश्न उठाये गये

है। जिस प्रकार कुछ प्रश्न सनातन होते हैं। उसी प्रकार कुछ प्रज्ञा पुरुष भी सनातन होते हैं राम ऐसे ही प्रज्ञा प्रतीक हैं। राम, सीता हरन को अपनी व्यक्तिगत समस्या मानते हुए युद्ध को टालना चाहते हैं। इसलिये राम कहते हैं -

‘मैं सत्य चाहता हूँ।

युद्ध से नहीं

खडग से भी नहीं

मानव का मानव से सत्य चाहता हूँ।’

इस प्रकार राम के माध्यम से विश्व की शांति के लिए युद्ध का धिक्कार करते हैं। और संपूर्ण समाज में मानवता का सत्य स्थापित करने की चाह रखते हैं।

ऐसे महान साहित्यिक नरेश मेहताजी को ज्ञानपीठ का पुरस्कार बहाल करके नरेशजी का नहीं बल्कि ज्ञानपीठ ने ही अपना गौरव बढ़ाया है। साहित्य के पूजारी, ज्ञानपीठ पुरस्कृत श्री. नरेश मेहताजी के प्रति श्रद्धा प्रकट करने के लिए ही मेरा यह एक प्रपंच।

पूजा सात साल की थी, तब उसके पापा उसे छोड़कर भगवान के यहाँ चले गये। घर में माँ और छोटा समीर था। इतनी छोटीसी उम्र में पूजा और समीर अपने पापा के प्यार को खो बैठे थे। लेकिन पूजा की माँ ने हिम्मत से काम लिया। पूजा और समीर को कभी पापाकी याद तक नहीं आने दी। पूजा के मामा का भी उन्हें बहुत सहारा था। पूजा अपने मामा को बहुत प्यार करती थी, उनकी इज्जत भी करती थी। वह मामा की हर बात को मानती थी।

दिन बीत रहे थे, पूजा बारहवी कक्षा में पढ़ रही थी। उसके क्लासमें ही तुषार नाम का एक लडका पढता था। वह बहुतही होशियार था। उसकी होशियारी को देखकर पूजा उसकी ओर आकर्षित हो गई। उसके दिल ने तुषार से प्यार मंजूर किया। तुषार ने भी पूजा के प्यार को स्वीकार किया। वे दोनों एक दूसरे से बहुत प्यार करते थे। हर दिन- हर पल वे दोनों एक दूसरे के खयालों में खो बैठते थे। वे दोनों एक दूसरे के सुख की तरह दुःखके भागीदार बने थे। एक दुसरे को देखने के बगैर उनका एक दिन भी नहीं कटता था।

एक दिन तुषारने पूजा को अपनी बाहोंमें समेट लिया और बोला, ‘पूजा मैं शादी करके तुझे अपने घर ले जाना चाहता हूँ। क्या तेरे घरवाले इजाजत देंगे?’ यह सुनतेही पूजा बहुत खुश हो गयी और बोली, ‘पता नहीं मेरे घरवाले इजाजत देंगे या नहीं, लेकिन तू फिक्र मत कर कुछ भी करूँगी लेकिन तुझसेही शादी करूँगी। तुषार तूने तेरी माँ से इजाजत ली? सचमुच ही तेरी माँ देवी है। कभी उसके खयालोंसे बाहर मत जाना कभी अपनी माँ का दिल नहीं दुखाना, यह कसम है तुझे अपने प्यार की।’ तुषार मुस्कराकर

जुदाई

यादवाडे सुरज टी.

बी. ए. भाग - ३

बोला, ‘पूजा, तुझे पता ही है न? मेरी माँ कैसी है। मेरी खुशी के लिए वह कुछ भी कर सकती है, क्योंकि आजतक मैं उसके खयालों के बाहर नहीं हो गया हूँ और येह ही मेरा वादा रहा। तो बोल पूजा मेरी माँ मेरी खुशी नहीं चाहेगी क्या?’ दोनों एकदम जोरसे हँस पडे। तुषार ने पूजा का एक हल्कासा किस लिया। और वे दोनों खुशीसे घर चल गये।

घर जाकर पूजा अपनी माँ से बोली, ‘माँ मुझे तुमसे और मामासे कुछ बाते करनी है।’ माँ ने मामा को बुलाया। मामा आये और बोल उठे बोल पूजा बेटी क्या कहना चाहती हो?’ ‘मामा मैं — मैं तुषार से शादी करना चाहती हूँ। घबराते हुए पूजा ने इतनी सी बात कह डाली। माँ के चेहरेपर खुशी की लहर दिखाई दी, लेकिन मामा गुस्से से लाल हो गये और पूजा के गालपर एक जोरसे तमाचा देकर बोले, ‘शरम नहीं आती तुझे? ऐसी बात करते हुए आईदा कभी ऐसी बात मत करना। पूजा की आँखों से आँसूओं की धारा बहने लगी। माँ की आँखोंमें से भी आँसू बरसने लगे। पूजा को अपनी गोदमें लेकर माँ बोली, ‘नहीं बेटी पूजा, अपने मामा के दिल को नहीं दुखाना उन्होने हमें बहुत सहारा दिया है।’ ‘माँ मैं तुषार को बहुत चाहती हूँ, तुषार के सिवा जीना भी नहीं चाहती।’ पूजा के स्वर में करुणा थी। माँ, पूजा को समझाते हुए बोली, ‘पूजा मैं

मामा को समझाती हूँ, जा खाना खा और सो जा।' 'नहीं माँ जबतक मामा इजाजत नहीं देंगे, तबतक न मैं खाना खाऊँगी और न सोऊँगी।' पूजा बोल उठी। माँ ने मामा को बहुत समझाया लेकिन मामा इजाजत नहीं दे रहे थे। बहुत देरसे यह सब तमाशा देखनेवाला समीर रोते-रोते बोल उठा 'मामा अगर तुम दीदी को इजाजत नहीं देंगे तो मैं यह घर छोड़कर चला जाऊँगा।' समीर का यह फैसला सुनकर मामा का दिल पिघल गया और उन्होंने शादी को इजाजत दी। पूजाने अपने भाई समीर को गले लगा लिया। अपने प्रति अपने भैया का प्यार और मामा की इजाजत को सुनकर पूजा बेहद खुश हो गयी। सब ने मिलकर खुशी से खाना खाया और सो गए। पूजा बहुत खुश थी, वह सपने में भी तुषार से कह रही थी कि, 'मैं तुमसे शादी करूँगी तुषार, मैं तुमसे शादी करूँगी।'

सुबह होते ही तुषार का दोस्त सागर, तुषार ने दी हुई चिठ्ठी लेकर पूजा के घर आया। पूजा को बाहर बुलाकर सागरने चिठ्ठी दी, और कुछ बोलने के बगैर ही चला गया। पूजा को लगा जब भी सागर मिलता तो बोलने के सिवा नहीं जाता और आज खामोश कैसे चला गया। पूजा ने झटसे चिठ्ठी खोली और पढ़ने लगी। उसमें लिखा था —

पूजा,

इस खतसे मैं तुम्हें मेरी मजबूरी सुनाना चाहता हूँ। मुझे पता है कि तु मुझपर बहुत गुस्सा होगी फिर भी अंत तक खत पढ़ोगी यही आशा है। पूजा, जब मैं दस साल का था तब मेरे मामा मौत की आखरी साँस ले रहे थे। तब उन्होंने माँ से कहा कि, 'अपनी बेटी रुपा के साथ तुषार की शादी करना।' उसी वक्त माँ ने उनसे वादा किया। और माँने मुझे यह आज बता दिया जब कि मैं तेरे बारे में बात कर रहा था। तो तूही बता पूजा, अब मैं क्या करूँ? माँ के विचार के बाहर गया तो, माँ को जींदा नहीं देख सकूँगा।

पूजा, तेरी भोली और उदासी मेरा भरी सुरत को देखकर मेरी हृदय डूब जाता है। तेरी जुदाई सह नहीं पाता हूँ, पर वह सहनेका मुझे साहस करना पड रहा है, वह सिर्फ माँ के खातिर और तूनेही माँ के खयालों के बाहर न जाने कि कसम दे कर मुझे बाँध रखा है। मैं जानता हूँ पूजा, कि तूमभी मुझे बेहद प्यार करती हो और इसी प्यार से वेशीभूत तुम्हारा मन मेरी जुदाई सह नहीं पायेगा। पूजा क्या यह तुषार तेरा दुःख नहीं जानता पर मैं मजबूर हूँ पूजा।

पूजा, तू कहती थी न, 'तेरी खुशीमेंही मेरी खुशी, तेरी खुशी के लिए मैं कुछ भी कर सकती हूँ। तो पूजा मेरी खुशी के लिए एक वादा कर कि तू कभी खुदखुशी नहीं करोगी।'

मगर सच मानो पूजा मैं पवित्र गीता और रामायण की कसम खाकर कहता हूँ कि, 'मैं मन और आत्मा से तुम्हें प्यार करता रहूँगा। तु भी सिर्फ मन और आत्मा से प्यार करते रहना।'

" हम तुम्हें न भूलेंगे, तुम हमें न भुलना।

नजरोसे दूर होंगे लेकिन दिल से दूर न रहना।"

पूजा, पता नहीं कैसे जीता हूँ, तेरे बीना। हो सके तो मुझे माफ कर देना। करोगी न, माफ; अपने तुषार को ?

कहीं भी हूँ लेकिन तुम्हारा ही,

तुषार

पूजा के जीवन की वह निराशा। आँखोंकी राह से आँसू बनकर निकल रही थी। फिर भी रोते-रोते पुजाने फोन उठाया और तुषार को फोन किया और बोली, 'तुषार मैंने तुझे माफ कर दिया है, तू खूश रहेगा तो मैं कहीभी खुश रहूँगी। इस जनम में न मिल सके तो अगले जनम में हम मिलेंगे जरूर। तब तक मैं सिर्फ तेराही इंतजार करूँगी। अपनी माँ का खयाल रखना, कभी उसका दिल नहीं दुखाना और मेरा फिकीर मत करना। तू हमेशा खुश रहना। और जितना प्यार मुझसे करता था, उतनाही प्यार रुपा से करना और उसेभी खुश रखना। - बाय.'

आठ आदमियों में

आठ आदते पसन्द नहीं होती-

- १) धनियों में कंजूसपन।
- २) साधुओं में अहंकार।
- ३) विद्वानों में लालच।
- ४) स्त्रियों में निर्लज्जता।
- ५) जवानों में आलस।
- ६) बुढ़ों में संसार की चाह।
- ७) बादशाही में अन्याय।
- ८) अभ्यासियों में पाखंड।

संकल : भारती कांबळे, बी. ए. भाग -३

अरुण एक बैंक में क्लार्क की नौकरी करता है। उसकी तनखाभी अच्छी है लेकिन उसके माता-पिता बचपन में ही गुजर गये हैं। इसलिए वह एकेला बन गया है। बैंक के सहयोगी मित्रों में वह अकेलापन भूलने की कोशिश करता है। दिन में सिर्फ वह दोस्त के साथ रहता है, और रातभर अकेलापन महसूस करता है। उसकी आयु ३० बरस की होकर भी उसकी शादी नहीं हो चुकी है।

हररोज की तरह उस दिन भी शाम पुस्तकालय में जाता है। वह पेपर पढ़ते-पढ़ते एक ऐसी खबर पढ़ता है, जिससे वह रोमांचित हो उठता है। खबर थी कि 'वर चाहिए' लड़की दसवी कक्षा तक पढ़ी है। लड़का नौकरदार तथा सुंदर होना चाहिए। संपर्क का पता है -

धोंडूराम गुंडूराव बुलबुले
गांव तथा डाक - टेकनेवाडी,
तहसील एवं जिला - अथणी

अरुण ने पता नोट कर लिया खुशी में ही वह घर आ जाता है और खत लिखता है। खत में अपना सुंदर वर्णन लिखता है। खत लिखने के बाद एने में देखता है। तो वह दुःखी होता है। क्योंकि वह बाये कान से रहित था। इस कान हीनता के कारण ही अभितक उसकी शादी नहीं हो पायी थी। फिर भी वह मन को तसल्ली देकर खत डाक में डालता है। और वह उत्तर की प्रतीक्षा में रहता है।

इधर धोंडूराम अरुण का खत देखकर खुश होता है, वह अपनी भाँजी सुशिला को देता है। सुशिला खत पढ़कर संतुष्ट भी हो जाती है और दुःखी भी। क्योंकि सुशिला की दाई आँख नहीं थी। इसलिए वह दुःखी बनती है। कारण उसकी सुंदरताने उसके कई रिस्ते पक्के किए थे किन्तु दाई आँखने उन रिश्तों को तोड़ डाला था। उसका मामा उसे धीरज रखने का सलाह देता है। वह सुशिला का एक सुंदर फोटो खींचकर अरुण को भेजता है।

सुशिला का फोटो देखकर अरुण खुश हो जाता है, और वह केशरी फेटा बाँधकर जैसे किसी भी तरह अपना कान ढक जाए, फोटो खिंचवाता है और वह फोटो सुशिला के गाँव भेजता है। अरुण का फोटो देखकर मामा और सुशिला भी अरुण को पसंद करते हैं। और वह अरुण को शादी की तारीख तय करने के लिए बुलाते हैं।

अरुण अपने दो मित्रों को लेकर सुशिला के यहाँ जाता है। अरुण ने आज भी फेटा बाँध लिया है। सुशिला

तब चाँद भी हँसा होगा . . .

बी. आर. कोले

बी. ए. भाग - ३

को अभुषणा से लदवाकर अरुण के सामने प्रस्तुत की जाती है। सुशिला को देखकर अरुण अपने आप में खो जाता है। क्योंकि, वह तो उसे फोटोसे भी सुंदर महसूस होती है। वह सुशिला को पसंद करता है और मामा अरुण को। लेकिन उस समारंभ में अरुण के कान की तथा सुशिला की आँख की खोट किसी के ध्यान में नहीं आती है किंतु शादी की तारीख पक्की होती है।

सुशिला सात बरसकी थी तब उसकी माँ गुजर चुकी थी। पिताजी है लेकिन वह शराब के नशे में धुंद रहते हैं, इसलिए सुशिला अपने मामा के यहाँ रहती है। उन दोनों की शादी बड़े धुमधामसे हो जाती है। लेकिन उसके पिताजी शादी में नहीं आते हैं। इसलिये सुशिला दुःखी बनती है।

उस वक्त के रिवाजों के अनुसार उनका मिलन तो जल्द नहीं हो जाता, क्योंकि उस वक्त के रिवाजों से उनका मिलन पुर्णिमा के रात को ही होना था।

अरुण और सुशिला शादी होने के बाद आनंदी हो जाते हैं, किंतु एक सुप्त पीडा से पिडित रहते हैं। दोनों भी अपने-अपने अधुरेपन की बात छिपाई थी इसलिये वे दोनों भी दुःखी हैं। मेरे कान के अधुरे पन से सुशिला दुःखी होगी क्या? वह क्या कहेगी? यह सोचकर अरुण घबराता है। तो मेरी बजाय आँख के होने से अरुण को क्या लगेगा? वह क्या कहेगा? यह सोचकर सुशिला दुःखी बन जाती है। लेकिन उनके सोचने, दुःखी होने से वक्त तो कभी दुःखी नहीं था। वह ठहर नहीं जाता। वह तो अपना कार्य करता ही है। सुशिला और अरुण दोनों भी निश्चय करते हैं, कि अपनी छिपाई हुई अधुरेपण की बात बताने का निश्चय करते हैं।

पुर्णिमा आ जाती है। पुर्णिमा की रात अरुण सुशिला की राह देखते हुए कॉट पर लेटा हुआ है। वह जरा घबराया हुआ दिखाई देता है। सुशिला भी घबराती हुई कमरे में दूध का प्याला लेकर अपनी गर्दन नीचे झुकाई हुई अंदर

आती है। और वह उसके पास बैठती है। दोनों भी घबराये हुए हैं, फिर भी सुशिला अपना मन खंबोर करके अपनी आँख की बात बताती है। अरुण आवाक सा रहता है उसे अपने दिल का बोझ हलका सा महसूस होता है और इस बात को हँसी मजाक में बदल कर वह अपना अधुरा पन भी स्पष्ट करता है। उन दोनों का भी अधुरापन सुनकर और

देखकर दोनों भी हँसने लगते हैं। उनका यह हसना देखकर कमरे में लगाया हुआ बल्ब भी हसता दिखाई देता है। हवा भी शायद हँस रही थी। चंद्र के शीतल प्रकाश में प्रकाशित सृष्टि को हँसते हुए देखकर चाँद भी अगर हँस न पाया तो ही आश्चर्य होगा।

* * *

चि चपोकला, एक छोटासा गाँव था। गाँव पिछड़ा हुआ था किंतु मानवता की भावनासे भरा पूरा था। चारों ओर जंगल फैला हुआ था। गाँव में अनेक बड़े लोग रहते थे, किंतु गरीब और इमानदार लोगोंकी एकता से वातावरण प्रसन्न दिखाई देता था।

इस गाँव में काशिनाथ लुहार रहता था। काशिनाथ की पत्नी रमिला और उनके दो बच्चे थे। एक लडका था, नाम था 'अजितसिंह' और लडकी 'प्रेमा'। रमिला सदा ही अपने भविष्य के सपने देखती रहती थी। 'मेरा बेटा जवान होगा, उसे नौकरी मिलेगी, और हमारा कर्ज का बोझ हल्का हो जायेगा। इन सपने में वह मशगुल रहती थी। हर आदमी अपने भविष्य के लिए कुछ न कुछ कर बैठता है, लेकिन उन्होंने कुछ भी नहीं कर रखा था। क्योंकि गरीबोंसे उनका जीवन त्रस्त बन गया था। 'अजितसिंह' दिन ब दिन बड़ा होता रहा। वह मराठी साँतवी कक्षा उत्तीर्ण हुआ और हाईस्कूल में जाने की चाह करने लगा।

लेकिन काशिनाथ को चिंता थी 'यह हमारा गरीबी का कलंक कभी छुटेगा नहीं। न जाने क्या होगा? अब दो वक्त की रोटी भी मिलना मुस्किल हो गया है। बच्चे की पढ़ाई कैसी होगी? दिनभर काम करने के बाद पाँच रुपये मिलते हैं, हर दिन का बोझ तो बढ़ता ही जा रहा है। थोड़ीसी खेती है, क्या करूँ? और 'प्रेमा' भी ब्याहने योग्य हुई है। उसका ब्याह करने के लिए हमारे पास खेती के टुकड़े को बेचने के बिना कोई चारा नहीं है। क्योंकि उसकी शादी के लिए दहेज देना पड़ेगा ही। यह तो सब सच था लेकिन रमिला नहीं चाहती थी कि अपना दुःख बेटे के जीवन का विष बने।

उसने साहस कर, बेटे को हाईस्कूल में दर्ज किया। अजितसिंह पढ़ाई में चमकने लगा। वह फटाफट हर कक्षाएँ उत्तीर्ण होकर दसवीं कक्षा भी प्रथम श्रेणी में उत्तीर्ण हुआ।

उजड़ी हुई सपनोंकी दुनिया

मोहन भि. कुंभार

बी. ए. भाग - २

बेटे की सफलता को देखकर काशिनाथ और रमिला फूला न समाये। वह अपने गरीबी का दुःख कही क्षणों के लिए भूल गये।

दूसरे दिन प्रेमा को देखने के लिए 'मेरकपूर' से मेहमान आए, लडका भी आया था। देखने में बहुत सुंदर था। प्रेमा भी दिखने में बहुत 'स्मार्ट' थी। सब लोग उसका गुणगान गाते थे। वह किसी काम में पीछे नहीं थी, बस कमी थी केवल अमीरी की। लड़केवालों को उनकी यह स्थिति मालुम थी, उन्हें उससे कोई वास्ता नहीं था। इसलिए रिवाज के अनुसार ब्याह का मुहुर्त निश्चित हो गया। ब्याह करने के लिए कुछ तो पैसोंकी जरूरत थी। इसलिए रमिला अपने भाई 'करमचंद' के पास पैसे माँगने गयी। लेकिन करमचंद बहुत ही कंजुस था। उसने कहा कि मेरे पास अब एक पैसा भी नहीं है। रमिला नाराज होकर घर लौट आई। पति-पत्नी दोनों ने सोच-समझकर जमीन का टुकड़ा बेच दिया और 'प्रेमा' का ब्याह कर दिया।

हर आदमी सुख की चाह रखता है, किंतु दुःख की अनुभूति के बिना सुख का महत्त्व प्रतीत नहीं होता।

इसी तरह हरदिन दुःख सहते ही रमिला शांत होकर अपने में खो बैठती है। वह सोचती है कि अब हमारे लडके को नौकरी मिलेगी। वह सुख की सुखद अनुभूति को महसूस करने लगी।

नौकरी के लिए अजितसिंह बंबई जाता है। वहाँ जान से ही उसे एक ऑफिस में नौकरी मिलती है। अजितसिंह अपने माता-पिता के लिए अपना समाचार खत में लिखकर भेजता है।

प्रिय माता-पिताजी,

माँ मुझे यहाँ आते ही नौकरी मिली है। अब चिंता करने की कोई जरूरत नहीं है हमारा कर्ज का बोझ कम हो जायेगा। तुम्हारा हरदिन का सपना सच हो जायेगा, बस कई दिन की बात है।

आपका लडका,
अजितसिंह।

पत्र पढ़कर काशिनाथ और रमिला अत्यानंदित हुए। वे खुशी में सब लोगों से कहने लगे कि मेरे बेटे को नौकरी मिली है। काशिनाथने दिनभर कि मजदूरी पाँच रुपयों की लोगोंको मिठाई बाँटी। वह अपनी खुशी में ही हाँटोडा लेकर लोहे पर प्रहार करने लगा। आज वह अपनी पत्नी के सपने सत्य होते हुए देख रहा है। जिंदगी में उन्हे ऐसा कभी आनंद नहीं मिला था। अपनी पिडीओंका दुःख सहते हुए उसकी जिंदगी बरबाद हो चुकी थी। लेकिन आज वह सब भूल चुका है।

पंद्रह दिन बित जाने के बाद काशिनाथ के हाथ में बंबई से तार आया कि 'आपका लडका रास्ता पार करते वक्त गाड़ी के पहियों के नीचे कुचला दिया गया। उसका अंत हो गया।

तार सुनतेही काशिनाथ और रमिला पर पहाड दूट पडा। पास पडोस के लोग आकर उन्हे संभलने लगे, समझाने लगे। किंतु रमिला रोकर बेहोश हो गयी। थोड़ी देर बाद कुछ संभल गयी। रात के बारा बजे थे, सब लोग वापस चले गये थे। रमिला और काशिनाथ दोनों कोने में बैठकर रातभर जागते रहे। सुन्न होकर अपनी उजड़ी हुई सपनों की जिदगी देखते रहे।

सुबह हो गयी आसमान में काले बादल छाये थे, सूरज ने अपना चेहरा काले बादलों में छुपा लिया था। काशिनाथने एक गहरी साँस ली और हाथ में हाँटोडा लेकर अपने कार्यशाला की ओर चल पडा। तप्त लोहेपर हाँटोडेसे अघात करने लगा, मानो वह लोहेपर नहीं, अपने नशिबपर आघात कर रहा हो।

* * *

संसार में अठारह काम कठिन है।

- १) निर्धन होकर दानी बनना।
- २) धनी और प्रतिष्ठित होकर ईश्वर सेवा में लगना।
- ३) प्रारब्ध से बचना।
- ४) इंद्रियों और कामनाओं को दबाना।
- ५) अच्छी वस्तु देखकर न लालचना।
- ६) बिना क्रोध किये अपमान सहना।
- ७) सब संसारी वस्तुओं से संसर्ग करना, पर किसी से बन्धन न पैदा करना।
- ८) हर बात की पूरी जाँच कर लेना।
- ९) मुख को तुच्छ मत समझना।
- १०) मान बढ़ाई तजाना।

- ११) विद्वान और चतुर होने पर भी सदा भले बने रहना।
- १२) जिस धर्म में लगे उसके गुप्त भेद को समझना।
- १३) मनोर्थ पूरा होने पर न फूलना।
- १४) अपने कर्तव्य में न चूकना।
- १५) बुरों को भलाई की राह पर लाकर रक्षा करना।
- १६) रहनी और गहनी एक रखना।
- १७) वाद विवाद न करना।
- १८) जीवन भर सत्य का पालन करना।

संकल : भारती कांबळे

बी. ए. भाग - ३

* * *

यह ऊन दिनों की बात है जब हम रत्नागिरी में रहा करते थे। हमारे पिताजी सरकारी अफसर होने के कारण उनका हमेशा तबादला हो जाता था। हम जहाँ रहते थे उसके ठिक सामनेवाले मकान में एक बाबूजी रहा करते थे। उन्हे तीन बेटियाँ थी। उनमें से दो की शादी हो चुकी थी। इसके कारण उनकी धोती हमेशा खराब रहती थी। घर में साबुन लाने के लिए एक कवड़ी भी नहीं थी।

बाबूजी का नाम हरदयाल प्रसाद था। उनकी तीसरी बेटी का नाम था मेघा। मेघा के घरवालों और हमारे घरवालों के बिच बहुत ही मिलाप-जूलाप था। इसके कारण मैं हमेशा मेघा के घर में और मेघा कभी हमारे घर में आया करती थी। मुझे से लगभग पाँच-छे बरस से मेघा बड़ी थी। इसलिये वह मेरी दीदी बन गयी थी। कुछ ही दिनों में मेघा और मेरा रिस्ता इतना बढ़ गया कि मानो हम दोने सगे भाई-बहन हो।

एक दिन की बात है कि मेघा और मैं उनके आँगन में बैठे गपशप कर रहे थे कि इतने में अचानक मेघा ने मुझे सावधान किया और सामने देखने को कहा। सामने एक बड़ा जहरीला साँप आया था। जो हमारे बहुत ही करीब था। अगर मेघा ने साँप नहीं देखा होता तो वह शायद मेरे पाँव तक चला आता था मैं कुछ करने से पहले मेघा ने पास ही पडा डंडा उठाया और एक ही झटके में साँप को मार डाला। मैं देखता ही रह गया और बाद में माँ को कहने के लिए दौड़ गया। इस बात से मुझे यह पता लगा की मेघा एक बहादुर लडकी है।

दिन से दिन बढ़ते गये और मेघा काफी बड़ी हो गयी। उन दिनों मैं हाईस्कूल में पड़ता था। मेघा के लिए कई जगहों से रिस्ते आने लगे। और एक दिन हरदयाल हमारे घर आये और उन्होंने मेरे पिताजी से कहा पुनः से एक लडका और उनके घरवाले मेघा को देखने आ रहे हैं। आप हमारे घर कल आ जाये तो अच्छा रहेगा। माँ ने सुबह मुझे कहा कि देख आज मेघा के घर में मेंहमान आनेवाले हैं। और तुम वहाँ मत जावो। श्याम को पिताजी जब घर लौटे तो वो बोले मेघा का रिस्ता तय हो गया।

थोडे ही दिनों में मुझे यह पता चला कि मेघा अब शादी के बाद अपने ससुराल जानेवाली है। तब मैं एकदिन दोपहर के समय मेघा से अकेले में मिला तो वो रो पडी। वह दिन भी आया जब मेघा की शादी हुई, हमारे घरवाले

मेघा

अमोल अ. देशपांडे

बी कॉम भाग - २

मेघा की शादीमें शरीक हो गये। जब मेघा को शादी के बाद गाडी में जाने के लिए जाना पडा तो उसने मेरी तरफ देखा, मुझे गले लगाया और रो पडी और रोते ही उसने कहा रक्षा बंधन के दिन जरूर आना। मेरी आँखो मे पानी भर आया।

मेघा की शादी के ठिक एक महिना बाद हमारे पिताजी की बदली नाशिक में हो गयी। नाशिक में मैंने दसवी कक्षा पास की और कॉलेज के लिए बंबई चला आया क्योंकि हमारे पिताजी फिर से बंबई मे आ गये थे। वो छुटी का दिन होने के कारण मैं घुमने के लिए एक आलीशान बगीचे में गया था। इधर उधर टहला रहा था। तो इतने में अचानक पिछे से एक आवाज आई, भैया। मैं तो चौंक पडा क्यों की मुझे कोई भैया कहनेवाला सगा नहीं था। पिछे लौट के देखा तो एक मध्यम उम्र की स्त्री खडी थी। वह मेरी तरफ देख रही थी। मैंने अपने दिमाग को पिछे भुतकाल में ढकेल दिया। एक ही झटके में कहा अरे! यह तो अपनी मेघा है। जब हम लोगों ने रत्नागिरी छोड दिया था तब से मेघा और उसके घरवालों का संबंध टूट गया था। इसलिये मैं मेघा को पहचान न सका। लगभग आठ बरस के बाद मैं उसे देख रहा था। लेकिन शादी मे मैंने उसका जो चेहरा देखा था और अब देख रहा हूँ। उन में तो जमीन आसमान की दूरी थी। मैं अतीत से पुनः वर्तमान मे आ गया और झटके से दीदी के चरण स्पर्श किये। मैंने पुछा, दीदी तुम और बंबई में। क्या तुम लोग बंबई आये हो?

दीदी ने एक लंबी साँस ली और मेरी तरफ देखती हुई कहने लगी। मेरी शादी पकी हुई थी तब हमारे पिताजी के पास एक फुटी कवड़ी भी नहीं थी। हम जिस मकान में रहने थे वह गिरवी रखकर उन्होंने कर्ज लिया और मेरी शादी कर डाली। लेकिन जब मैं ससुराल आयी तो वहाँ का ढंग कुछ निराला ही था। कुछ दिन तो ठिक लगा

लेकिन दो महिने के बाद हमारे पतिराज शराब पिकर घर आने लगे। दिन-ब-दिन मजबूरियाँ बढ़ती गयी। वे कभी कभी नशेमें मुझे मारा भी करते थे। एक बार ससुराल वालोंने कहा कि मायके जाकर कुछ नगद और सोना ले आवो, पर मुझे मालूम था कि मायके में जाकर मुझे कुछ नहीं मिलनेवाला है। बारीश का मौसम था, दिन में झगड़ा होने के कारण वे रात को शराब पिकर आये। फिर झगड़ा हुआ और बारीश में मुझे उन्होने घर से बाहर निकाल दिया। रात भर मैंने पेड का सहारा लिया। सुबह मैं अपने मायके चली गयी कुछ दिन के बाद पिताजी गुजर गये। कुछ दिन के बाद मकान खाली करना पडा और रोटी के लिए माँ और मैं बंबई चली आई यहाँ बच्चों की एक पाठशाला मे मैंने नौकरी शुरु की है।

इतने में चार-पाँच साल का एक लड़का दौड़ता हुआ हमारी तरफ आया और दीदी से कहने लगा। 'माँ, माँ, घर चलो ना, मुझे भूख लगी है। तो दीदीने उसे कहा देखो बेटे! आकाश यह तुम्हारे मामाजी है। इन्हे नमस्कार करो। उसने मुझे नमस्कार किया। फिर दीदी ने एक कागज पर अपना पता लिखा और मेरे हात में देती हुई बोली, 'परसो रक्षाबंधन है, आ जाना। दीदी चल पड़ी। उसके साथ उंगली पकड़ के उसका बच्चा भी चलने लगा। मानो उसे दीदी एक नयी जिंदगी की राह दिखा रही थी। जो उसके बाप के रास्ते से बहुत दूर थी। मैं देखता ही रहा और मन ही मन मे कहने लगा 'जिंदगी ने मेरी दीदी के साथ मजाक किया है। लेकिन मेरी दीदी ने जिंदगी का ही मजाक किया है।

* * *

चुटकुले

राशन की लाईन लगी हुई थी। उसमें एक मोटी महिला खड़ी थी। और उसके आगे एक दुबला-पतला नौजवान खडा था। दुबला-पतला नौजवान बारबार कहता था। बहनजी धक्का मत दीजिए, धक्का मत दीजिए। छटी बार जब उस आदमीने कहा तो, महिलाने जवाब दिया, 'क्या श्वास लेना भी गुनाह है ?

सुभाष एस. डवरी

१२ वीं अर्दिस

- ♣ धर्म का ठिकाना दूर नहीं है। जो धर्म को खोजता है उस के बगलमें ही तो वह बसता है। सज्जन को दूसरों के दोष के भीतर भी धर्म झलकता है।
- ♣ विद्या का सुभाव पानी के समान है- जैसे पानी उंचे को नहीं बहता वैसे ही विद्या मानी की ओर न हो जाती दोनो विचान खोजते है।
- ♣ 'पढ़ना' एक जुगत है। अधिक लाभ सुनने से होता है और उस से भी अधिक औरों को पढाने से। जैसा कि धन देनेसे धन मिलता है, भलाई से भलाई। जैसे शिक्षा देने से शिक्षा मिलती है।

संकलन - भारती कांबले

बी. ए. भाग - ३

किस्से लेखकों की स्फूर्ति के -

- ♣ टेनिसन और ना. सी. फडके सिगरेट पीने के बाद ही लिख सकते थे।
- ♣ राम गणेश गडकरी और जॉन्सन इन लेखकों के चाय के बहुत से प्योलों का आस्वाद लेने के बाद ही लिखने की स्फूर्ति आती थी।
- ♣ ह्यूगो गरम पानी मे रहकर ही लिखना पसंद करते थे।
- ♣ फ्रेंच लेखक कांट, खिडकी में से होनेवाले चर्च के दर्शन के बगैर कुछ भी लिख नहीं पाते थे।
- ♣ बाल्झाक दिन के उजाले में भी मोंबती जलवाकर ही लिखते थे।
- ♣ चार्लस लॅंब को सात आठ मित्रों को मिलकर आये बगैर लिखने की स्फूर्ति नहीं मिलती थी।
- ♣ फ्रेंच लेखक व्हिक्टर ह्यूगो खड़े रहकर ही लिखना पसंद करते थे।
- ♣ क्रॉप्टन मॅकेझी शास्त्रीय संगीत सुनते लिखते थे।
- ♣ जर्मन कवि शिलर का मूड सड़े हुए सफरचंद के बदवू से लिखने के लिए जागृत होता था।
- ♣ टॉम्स कालाईड का लिखने का मूड बिल्लियों की आवाज से गायब होता था।

संग्राहक - वसंत पाटील,

बी. ए. भाग - १

अरमान

जीना चाहता हूँ,
एक ऐसी जिंदगी
जिसकी पहचान
एक सम्माननीय राह हो।

चलना चाहता हूँ
एक ऐसे रास्तेपर
जिसपर किसी के
पाँव के निशान न हो।

हँसना चाहता हूँ,
एक ऐसे मोड़ पे
जो हँसी जीवनभर
कम ना हो।

पढ़ना चाहता हूँ,
ऐसा कुछ
जिसमें मेरा दामन
प्रेरणाओंसे भर जाए।

लिखना चाहता हूँ,
ऐसा कुछ
जिसे पढ़कर हर मनुष्य को
जीने की तमन्नाएँ प्राप्त हो।

सिखना चाहता हूँ,
ऐसा कुछ
जिसमें हर गम,
खुशी में परिवर्तित हो।

काम करना चाहता हूँ,
ऐसा कुछ
जिससे समाज का ऋण
का बोझ कम हो।

रवि. एस. इंजल
बी. ए. भाग - २

शेर- शायरी

दिल ही दिल में
मैं रहूँ, या न रहूँ।
तेरी याद तो रहेगी ॥
सच कहता हूँ तुमसे।
तू दिल ही दिल में तडपतडपकर
नरेगी ॥

अब तुझे जरूरत नहीं है।
तेरे गरिब यार की ॥
एक दिन ऐसा भी आयेगा।
तुन भिक माँगोगे मेरे प्यार की ॥

दिवाना चला जा रहा है। तेरे
दरसे।
हो सके तो उसे नाफ करना
तब तुन्हारे सारे-सहारे टूट जायेंगे।
तब हमे जरूर याद करना ॥

नुहव्यत करना चाहता हूँ।
मगर उसकी नुहव्यत नहीं निलती ॥
जिसे प्यार करता हूँ, दिलो जानसे।
वह चाहकर भी नहीं निलती ॥

चौराहेपर बैठे है हन
हमे आवारा न समझना ॥
दिल तुम्हारा है, हम तुम्हारे है।
हो सके तो गँवारा समझना ॥

इश्क के मकाम से हम।
बहुत मायूस होकर निकले ॥
ताने न फसना दुनियावालों।
हम बहुत बेआबरु होकर निकले ॥

हम भी थे एक बार।
खिलाडी प्यार के।
इसी इश्क में हम।
न रहे घर के न घाटके ॥

शिरिष द देवाडें
एम ए भाग - १

' एक प्यार '

एक क्षण —
तेरे मेरे मिलन का।

एक शब्द —
तेरे मेरे प्यार का।

एक बूंद —
तेरे मेरे आसूँ का।

एक स्पर्श —
तेरी मेरी प्रिती का।

एक श्वास —
तेरे मेरे जीवन का।

सुभाष शं. डवरी
बारावी आर्ट्स

जिंदगी

दो दिन की है, जिंदगी
उसे बरबाद मत करना।
दो दिनों की जिंदगी में,
किसी को मुसिबत में न डालना।

है मतलब की दुनिया सारी,
लगाती है पागल- दीवानी।
जो पार कर सकेगा उसको।
जित जाएगा वही सबको।

दो दिन की जिंदगी में,
मिल जाते हैं साथी अनेक,
लेकिन मुश्किल हो जाता है मुझे,
अब उनसे जुदा हो जाना।

दो दिन की है जिंदगी,
उसे बरबाद मत करना।
इस दुःखी दुनिया को,
हसीन बनाते रहना।

सुनिल पाटील
बारावी कला

‘साथी’

मैंने तुमसे प्यार किया था
सच्चे दिलसे माना था।

तुमने मुझे चाहा,
दिखावे के लिए।

मैंने तुमसे प्यार किया था,
जीवन-साथी बनाने के लिए।

तुमने मुझे चाहा,
कॉलेज- साथी के रूप में।

तुमने मुझसे प्यार किया,
एक फॅशन के रूप में।

मैंने चाहा था तुमको
एक साथी के रूप में।

रवि कुंभार

बी. ए. भाग - ३

मत बाँटो इन्सान को

मंदिर या नसजिद निर्धार ने

बाँट लिया भगवान को

धरती बाँट गयी

सागर भी बाँटा।

मत बाँटो इन्सान को।

हरी-भरी धरती है।

नील भी वितान है।

न प्यार हो तो जग भी सूना है।

जलता रेगिस्तान है।

भालचंद्र कुलकर्णी

बी.कॉम. भाग - २

‘अजी !

प्यार करने के लिए...’

अजी ! प्यार करने के लिए,

बस एक छोटासा दिल लगता है।

जो तारीफ सुनकर खिल उठता है।

बुराई सुनकर रुठ जाता है।

जब यह दिल टूट जाता है।

शराब का प्याला लेकर आता है।

जिदगी डूबती है इस शराब में।

मालूम नहीं दिल डूबता है किसमें ?

शशी नाईक

टी. वाय. बी.एस्सी.

इंतजार

जब भी यह दिल उदास होता है।

जाने कौन आसपास होता है।

होंठ चूप चूप बोलते है।

साँस कुछ तेज-चलती है।

आँखों में तस्वीर तैरती है।

कोई वायदा नहीं किया लेकिन,

क्यों तेरा इंतजार रहता है।

बेवजा जब करार मिल जाए

दिल बड़ा बेकरार हो जाए।

राजेंद्र बी. शिंदे

बी. ए. भाग - २

दोस्ती

ए दोस्त मेरे—

जबसे बनी है दोस्ती हमारी,

तबसे कुछ बदल गये है हम

सुख दुःख बाँटना सिखा है हमने,

हँसना रोना भी सिखा है हमने

वादा करो ए दोस्त मेरे

जिदगी में कभी बिछड़ेगे ना हम।

गुलाब तो काटों के साथ मिलता है

खुशियों के साथ गम भी सहना
पडता है।

वादा करो ए दोस्त मेरे,

गम का हमारे खयाल ना करना।

अच्छे बुरे वक्त आते है जिदगीमें,

हँसते ही जिदगी की राह पे चलना

वादा करो ए दोस्त मेरे,

जिदगी में कभी बिछड़ेगे ना हम

कहती हूँ तुम्हे, कभी भूलना ना हमे,

सबसे प्यारे दोस्त मिले है हमें।

कु. सु. रा पाटील

टी. वाय. बी. ए

लेकिन

आकाश में छाये है बादल

लेकिन बरसात नहीं होती।

बगीचा में खिले है फूल

लेकिन खुशबु नहीं आती।

छाया है अंधेरा

लेकिन नींद नहीं आती।

आँखों में है आस

लेकिन दिखाई नहीं देती।

होठोंपर है हँसी

लेकिन मुस्कान नहीं फुटती।

दिल में है बहुत प्यार

लेकिन मुलाकात नहीं होती।

धर्मेन्द्रकुमार देसाई

बी. एस्सी. भाग - १

उलटा मुकदमा

अदालत में
दहेज संबंधी
एक उलटा मुकदमा आया।

कि एक बार तो
जज साहब का
सर भी चकराया।
लडके का बाप कह रहा था

हुजूर देखिये तो
इस लड़की के बाप को
पता नहीं क्या समझता है
अपने आपको।

कहता है दहेज देकर रहेगा
मगर हम कैसे लें ले
आखिर जमाना क्या कहेगा?

हमने दहेज न लेनेकी कसम खायी है।
मगर इसके अनुसार लोग सोचेंगे लड़की
भिखमंगों के घर से आयी है।

यह दहेज देकर ही रहोगा इसी बातपर अड़ा है।
और हमारे न लेने पर हमसेही लड़ रहा है।

अब हम क्या करें?
हुजूर ही कुछ निर्णय करें।

मामला वास्तव में गंभीर हो गया।
पलभर विचार करने के बाद जज साहब का हृदय
फैसला करने को मजबूर हो गया।
फैसले में उन्होंने सबकी वाह-वाह लूटी।
कि सांप भी मर गया और लाठी भी न टूटी
फैसले में जज ने एक अदभूत उपाय सुझाया
लडकी को अपनी बहू
और लडके को अपनाही दामाद बनाया।

नज़ीब बागवान
बी. ए. भाग - १

Isolation : जीवन का सत्य

एक राहपर wandering कर रहे थे life में जब,
तब वो बेवफा थें, जो राह की turning मे रहे गए,
हम तो अकेले life की lurning मे रह गए।

थे जब जवाँ, तो तोडते थे रातभर फूल,
बुडे हुए तो सुबह की walking में रह गए।
हम तो अकेले life की lurning में रह गए।

दुश्मन थे चालबाज जो आपस में मिल गए,
हम लोग बेवफूफ थे जो, fighting में रह गए।
हम तो अकेले life की lurning में रह गए ॥२ ॥

personal काम निकला करता है
Back-door से सदा,
हम तो दीवाने, दूर की Watching में रह गए,
हम तो अकेले life की lurning में रहे गए ॥३ ॥

जितने sub-ordinate थे, सब Bos बन गए,
अफसोस, हम ही बेचारे pending में रहे गए।
हम तो एकेले life की lurning में रह गए ॥४ ॥

कु. नाडगौडा एम. एम.
टी. वाय बी.ए

ड्रग्स

मैं हूँ ड्रग्स। एक भयानक राक्षस।
सुनो- सुनो हे नव युवकों, एक संदेश
काई मुझे छुए एक बार
वह करता मुझसे अंत तक प्यार।
जो मुझे हरदम चखता,
मैं उसकी नस-नस में बस जाता।
मुझे हमेशा-हमेशा के लिए भुला दोगे?
हे नवयुवकों! अब बस इतना ही करना है,
दुनिया को सुखद- समाचार देना है-
'ड्रग्स को मौत के घाट उतारेंगे
अपनी जिदगी सवारेंगे।

वसंत मुसळे
बी. ए. भाग - १

जीने की राह

जिंदगी के रास्ते पर चल रहा था।
चलते-चलते आगे ही बढ रहा था।
शायद उस रास्ते की अंत तक
चलते ही रहना था।

लेकिन रास्ते में अचानक ही रुक गया।
न जाने क्या मेरे पैर ही लटक गए।
लटके हुए पैरों से न खडा रह सका।
न जिन्दगी के रास्तेपर आगे चल सका।
इस रास्तेपर आकर मैंने गलती की थी।
ऐसी गलती जो कभी भूल नहीं जाती थी।

कांवले आर जी.
एफ. वाय बी कॉम्

टुटा हुआ रिश्ता

जिसने मुझे फसाया, उसने जीना सिखाया।
उस गम के साथ जीता हूँ, दिन रात।
जिस दिन से उसको चाहा,
उस दिनसे दुनिया भूल गया।
जिस फूल को मैंने चाहा,
उस फूल को किसीने चुराया।
फिर भी भटकता हूँ, उसे देखने के लिए।
अभी भी जीता हूँ इसलिये
उसे दिए हुए वचन निभाने के लिए।
दुनिया में कहीं भी मिलेगा प्यार,
लेकिन उसके जैसा नहीं।
मिलेगा सच्चा प्यार,
जिसने उसको चुना उसको मैंने पहचाना।
लेकिन मैं अब नहीं चाहता
उसकी नई जिंदगी उजाडना।

टि. एम. धवाले
बाराबी आर्ट्स

आखिर क्यों?

न जाने कहाँ से क्या हो गया।
तू चल गयी तो क्या रह गया।
आयी थी बहार तू लेकर गया।
रोने के सिवा कुछ नहीं दिया।
तूने ही बनाकर तूने ही तोड दिया।
ऐसा करना था तो, शुरूआत ही क्यों किया।
आये हजार तूफान मगर किसीको पुकारा नहीं
तुम्हारे सिवा किसीके सामने भी मैं झुका नहीं
भुलकर भी मैंने कभी भूल की नहीं
फिर भी तूने गम के सिवा कुछ दिया ही नहीं
मैंने मांगी थी खुशियाँ तूने गम ही बहुत दिया।
तुनेही बनाकर तुने ही तोड दिया
ऐसा करना था तो शुरूआत ही क्यों किया?
तेरे लिए मैं बना है दीवाना
मेरे किसमत में लिखा है जीने-जी नर जाना
बहुत दर्द होगा तेरे प्यार को भुलाना
जो हुआ ओ हो गया, किसीसे मत कहना
फिर भी कहता हूँ, जरूरत पडे तो आ जाना
मैंने मांगी थी दुवाँये, तूने जहर ही बहुत दिया
तूने ही बनाकर तूने ही तोड दिया
ऐसा करना था तो शुरूआत ही क्यों किया?
तेरी राह देखकर बन गया बहुत गम
फिर भी तेरी प्रीत, ना हो गयी कन
सच बनाओं, क्या हुआ प्यार में कन?
मुहब्बत सच्ची तेरी, ना मिले हम
नफरत तो आखीर मिली, यह तो है क्या कम
मैंने माँगी थी कलियाँ तूने काँटे ही बहुत दिये
तूने ही बनाकर तूनेही तोड दिया।
ऐसा करना था तो शुरूहि क्यों किया?

पाटील वी. एल.
बी. ए. भाग - १



दहेज प्रथा

ओ समाज के पहेरदारों, झुठी शान दिखाना छोडो
 पैसों के बल पर बेटी को बेचना और खरीदना छोडो
 क्या दहेज दुश्मन समाज का, क्या प्रथा कुप्रथा होती है।
 परिभाषा में बदल गई है, रीत यह अच्छी होती है,
 दहेज से परहेज न रखना, लेकिन 'माँग' गुनाह होती है,
 क्योंकि बेटी दान में आती नहीं, बलिदान की बेटी है,
 पूर्वजों की वाणी को, क्यों अधिकारों से तौल रहे,
 अपना घर भर जाए, इसलिए पर घर की तुग खीच रहे,
 हर एक पिता चाहता तन मनसे, सबकुछ दे डालूँ बेटी को,
 फिर सामाजिक जीवन में उसका परिवार भी रहता है,
 नहीं सोचते लोग उसे, सबकुछ दे दो यही कहते है,
 समझाये किस को कैसे हम, मुहं-मुहं की है, भाषा भाषा
 किसको क्या बतलाये हमने बदल दी है इस परिभाषा
 रीत पुरातन काल से आती, अधिकारों का हनन न हो,
 प्रेम से जीतो मन हर सबका, प्रेम की लंका दहन नहीं,
 ऐसी रीत तुम क्यों अपनाते दहेज को दोषी ठहराते ?
 अपने मन के भीतर झाँको, लोभी मन को बाहर निकालो
 प्रथारूप हो विनती, ना हो कोई अधिकार
 नहीं किसी का-हक हो, ही समरूप विचार।

साक्टे अशोक शंकर
 अकरवा आर्ट्स

दिल

दिल दिल दिल
 दिल चीज क्या होती है ?
 दिल के लिए बहुत कुछ खोना पडता है।
 जब दिल- दिल से मिलता है।
 तो उम्र को रोना पडता है।
 कौन कहता है यह ?
 यह तो सब झुट है।
 दिल तो जवानी का निशान है।
 दिल तो दीवानी का हक्क है।
 इस संसार में सब कुछ होता है।
 इस दिल से ही होता है।
 जिस आदमी के पास दिल नहीं
 वह सैतान कहलाए जाता है।
 दिल नें ही प्यार है।
 दिल में ही मनता है,
 दिल सें ही आदमी इष्क में पडता है।
 जो आदमी दिल को जानता है।
 वही 'दिलवाला' कहलाए जाता है।

'दिलवाला'



'शिवराज' ला आमच्या हार्दिक शुभेच्छा !!!

तत्पर, विनम्र, स्नेहपूर्ण व आदरयुक्त वागणुकीसह बँकींगची सर्व सेवा उपलब्ध करून देणारी जिव्हाळयाची बँक म्हणजेच -

श्री शिवाजी सहकारी बँक लि., गडहिंगलज

(जि. कोल्हापूर)

दृष्टीक्षेपात सांपत्तिक स्थिती (३०-९-९२)

♣ स्वनिधी -	५०.०६
♣ ठेवी -	३५७.२२
♣ कर्जे -	३५०.३०
♣ खेळते भांडवल -	४८२.००

* वैशिष्ट्ये *

- ♣ सर्व प्रकारचे बँकींग व्यवहार केले जातात.
- ♣ आकर्षक व्याज दराच्या विविध ठेव योजना.
- ♣ राष्ट्रीयकृत बँकेपेक्षा १ टक्का जादा व्याजदर.
- ♣ सेफ डिपॉझिट लॉकर्सची सोय.
- ♣ ग्राहकांच्या सोयीसाठी इव्हिनिंग काउंटरची सुविधा.
- ♣ ठेवीस विम्याचे संरक्षण

श्री. आर. ए. होडगे
मॅनेजर

श्री. प्रकाश भिमराव चव्हाण
व्हा. चेअरमन

श्री. आनंदराव तुकाराम चव्हाण
चेअरमन

हार्दिक शुभेच्छा !

गडहिंगलज तालुका सहकारी साखर कारखाना लि., गडहिंगलज

तालुका गडहिंगलज, जिल्हा कोल्हापूर

* कारखान्याची वैशिष्ट्ये *

- ♦ मा. वसंतदादा शुगर इन्स्टिट्यूट, पुणे यांचा सिझन १९९०-९१ मधील राज्य पातळीवरील " उत्कृष्ट तांत्रिक क्षमता" पुरस्कार कारखान्यास मिळाला आहे.
- ♦ नॅशनल प्रॉडक्टीव्हिटी कौन्सिल, नवी दिल्ली या संस्थेने कारखान्यास १९८८-८९ सालचे " तांत्रिक कार्यक्षमतेचे" अखील भारतीय स्तरावरील द्वितीय क्रमांकाचे पारितोषिक प्रदान केले आहे.
- ♦ अत्याधुनिक कंटीन्युअस फर्टिगेशन प्रोसेसची व्होगल बुश (ऑस्ट्रेया) मल्टीकॉन्ट टेक्नॉलॉजीचा वापर करून दैनंदिन २५, ००० लि. इंडस्ट्रीयल अल्कोहोलची निर्मिती, " स्प्रॅनिहिलेटर" प्लॅन्टद्वारे डिस्टिलरी सांडपाण्याचे पूर्णपणे झिरो पोल्युशन करण्याची योजना
- ♦ सभासदांचे ऊसाला जास्तीत जास्त दर देण्यामध्ये अग्रेसर.
- ♦ कारखान्यास शासनाकडून मिळालेल्या रोप वाटिका (नर्सरी) परवान्यानुसार कार्यक्षेत्रातील ऊस उत्पादकांना कारखाना साईटवर तयार केलेल्या रोप वाटिकेतून फळ झाडांची कलमे/रोपे इ. वाटपाचा घडक कार्यक्रम कार्यान्वीत केला आहे.
- ♦ कारखाना कार्यक्षेत्रात ठिबक सिंचन, जुन्या विहिरी दुरूस्ती व नवीन विहिरी खुदाई, खोडवा पीक नियोजन, जमीनीवरील बोअरिंग इ. कार्यक्रम कार्यान्वीत.
- ♦ ऊस उत्पादकांना लवकर पक्व होणाऱ्या ऊसाचा बेणे पुरवठा.
- ♦ २० कलमी कार्यक्रमातील कुटुंबकल्याण योजना, गोबर गॅस संयंत्र योजना व दुर्बल घटकांसाठी घरकुले बांधणे यासाठी आर्थिक सहाय्य.
- ♦ ऊस विकासासाठी बोअरवेल योजना व सुधारित जातीचे ऊसाचे नियोजन इ. कार्यक्रम कार्यान्वीत.
- ♦ कारखान्याच्या माध्यमातून गडहिंगलज तालुक्याचा सर्वांगीण विकास साधण्याचे ध्येय.
- ♦ सन १९९१-९२ हंगामामध्ये २, ००० मे. टन क्राशिंग कर्पोसिटीचे प्लॅन्टवर १९१ दिवसात ४, १०, ८५७ मे. टन ऊसाचे गाळप करून ५, २३, ८३० साखर पोत्याचे उत्पादन केले आहे. सरासरी साखर उतारा १२.७५ टक्के इतका मीळाला. हा उतारा आत्तापर्यंतच्या गळीत हंगामातील उच्चांक असून संपूर्ण भारतामध्ये चवथ्या क्रमांकाचा आहे. तसेच सन १९९१-९२ हंगामातील ऊसाचा अंतिम भाव टनास रु. ५२५/- दिला असून तो पश्चिम महाराष्ट्रात प्रथम क्रमांकाचा आहे.
- ♦ डिस्टिलरीचे सन १९९१-९२ मध्ये २८, १२, २१५ लिटर्स अल्कोहोलचे उत्पादन झाले असून हा आत्तापर्यंतच्या सर्व हंगामातील उच्चांक आहे.

श्री. एन्. एच्. कळके अॅड. हणमंतराव आपणासाहेब पाटील आ. अॅड. श्रीपतराव दिनकरराव शिंदे

कार्यकारी संचालक

व्हाईस चेअरमन

चेअरमन

संचालक मंडळ

English Section

Sectional Editor - Prof.- K. A. Savekar

*"A love match is generally failure and
a money match is always a mistake.
The heroes the saints and sages- they are
those who face the world alone.*

- Noram Douglas



Contents

<i>The Sea Shore</i>	1
<i>Is Examination 'A Real test?</i>	1
<i>Poems</i>	2-4

THE SEA-SHORE

Khanderao Desai
B.A. II

Visiting a seashore is one of the most precious opportunities.

I entered this world of nature once and was welcomed in the following way. I went and stood there, alone. The pure water with tiny. Shiny, crystals was inviting me.

The golden sunrays were wishing me a hearty good morning. I concentrated on the rising sun, it shone and glittered like a big orange ball throw into the blue calmness of the sky. The calm sky surpassed the heating effect of the sun.

The fishes as usual, were gilding. The white sand, representing, purity had come there to meet the waves. The waes were kissing the shore and parting. The birds were twittering and singing sweet songs ofjoy. The waves were playing the music then.

The coconut trees were dancing to its tune. The different changing colours of the sun and the music were changing with it.

The mountanis behind stood like an army. They were warriors protecting this dance from the outside disturbance of the modern world.

This appeared to be a seprate world of dream to me. I wished to stay there, for ever, but I had my routine, being a member of the world.

The picture of this wonderful world has remained in the heart of my heart. Whenever I look back tihs scene flashes by and I fly in this multicoloured, extravagent sky of my dreams.

IS EXAMINATION 'A REAL TEST'?

Shekhar A. Patil
B. Sc. - I

It is said that the present system of examination is not at all a real test for students of merit or intelgence. It is only a test of bookish knowledge. Students take interest only is getting through the examination. Nobody is interested in taking the knowledge. All the students, study their books, perhaps notes till the end of their examination and once it is over they close the books and keep aside forever. This kind of attitude on the part of the students make their knowledge shallow and limited.

Each student prepares 'Notes' and has guide & likely question sets. He reproduces word to words these notes and guide in the examination. They forget it soon after the exam.

The portion prescribed is vast and difficult even for the teachers. The question paper doesent cover the all prescribed portion. So it is possible that a student who studies in debail can not be examined properly.

Thus our exam. donot test what required to be tested in a student. The exams should not only test the written matter but the other aspects of his personality such as attendence, behaviour, application of the knowlege he has acquired, wosdom and obdience etc. So that the exams will bring real meaningful change and all round development in the life student.

•••••

•••••

*PROMISES

Am I really being taken
To the Twenty first century
Speeches & promise are made
To raise hope of the nice future
But they prove to be all empty
Around us are superstition
And ignorance & corruption
Which are like chains
Keeping us tied to where we are
Why not do away with them
And think of going into
The twenty first century
It costs nothing to make promise.
But it costs a lot to keep them

Dharmendra Desai
B. Sc. I

POEMS

WATTING

Standing on the college ground
I am waiting only for you.
My heart is beating
I know the time of meeting.
While I Study,
I see you in my vision,
And while burning midnight oil.
I study only for you
My life depends upon you,
And when I remembers you,
I forgot myself too,
Oh! dear! Examination!
Standing on the college ground.
I am, waiting only for you.

Dhulaj R.M.
B.A.- I

What is life

Some life is everything
To a few, life is nothing
To many, life is both,
Yet, We know well what is life.
Life, is a question.
That has no answer, Has it any?
Life is a permanent, long road.
We travel, travel and travel
What is our destination?
Where is it? We don't know.
We willn't know it.
And because we know not, we live
We live a fantastic life.

Madhukar V. Kurade
B. Com - III

Cultured Man

What we were is a mystery.
We were apes, says history
We did not wear suits or boots,
But lived in houses of leaves and shoots
Walked like animals without aim,
None had anything to claim,
There was nothing of our own.
We were uncultured, we now say.
But we could know what birds convey
And could take to beasts in their way.
Today we are calculated, they say
Walked off from nature far away
Knowing nothing of our fate
We write on sheet and slate
Let alone knowing animals and birds
Man can't understand other man.
We are cultured!
Yes, this is our culture.

-Mr. Ratan M. Naki
FY. B.sc.

A Jumble of N.C.C.

(News, Commentary, Cookery)

The father is listening to the news,
The child to cricket commentary
and the mother to a cookery programme.
The three programmes are jumbled completely.
This is what follows-
today in the parliament -
Patterson bowled his fourth over -
and is washed in boiling water -
President Bush visited England -
and Kapil Dev hits him a six -
and is chopped into pieces with chilly -
The famous African leader Nelson Mandela-
has been caught by Kiran More -
And sliced and soaked with Dalda oil -
In his speech, Mr. Gorbachev -
was hit right on his face -
Which will turn red in few minutes-
In Punjab, seven people were shot down -
And appealed for L.B.W. and is going to -
Break the egg -
We now and over news bulletin -
By requesting Ravi Shastri -
To peel the onions.

Vanyalkar Ram V.
B.Sc.- II

What is love?

Love is the way of life.
Love is the song of life.
Love is the music of life
That entertains the soul.
Love is the gift given to us.
Love is the treasure.
So all people love each other.

- More Sanjay
XI -Arts.

MAGIC MOON

In the still of the night,
I watch you awhile
Thou bathes in silvery light
And beauty shining bright,
Let this night be forever,
When the world is asleep
I hold you by my heart
An shower sweet kisses
To assert that you are mine
Let this moon be witness,
To our ethreal love.
And seal it with her magic.

- Sushma S. Patil
B. Com.-I

THEIR FAVOURITE LIES

Patient : I am quite okey.
Doctor : You will be okey soon.
Tailor : Come tommorrow please.
Barbar : Just five minutes,
You are next sir!
Salesman : Fully guaranteed.
Student : I have done the homework,
but I
Servent : I have done it neatly.
Player : Just missed
Guest : No, no I am full.
Friend : Wish you all the best
Professor : I don't mind if you do it
better than me.

Vasant Musale
B.A.-I

REALITY

When we enter the world,
We are innocent
When we speak a word
We try again and again
to speak - a sentence
When we start to walk
We try again and again
To run fast.
When we enter in the youth
We try again and again
To built up our career.
When we get a status
We try again again
To catch the happiness.
But time passes
When we enter
in the last phase
We try again again
To hide our griefs,
pains and sorrows
Thus the like continues
And one day it ends.

Nadgauda M. M.
B. A. - II

MONEY

Father earns it
Students burns it
Mother lends it
Brothers spends it
Forgers fake it
Taxers take it
Misers crave it
Bankers save it
Robbers seize it
Rich increase it
Gamblers lose it
We could use it

Patil Ranjit Rupana
F. Y. B. Com

College

The Polestar

The last day of college
The last meeting of friends,
The time of heartbreaking
Promises about not to,
Forgot each other in life,
Promise about to,
Write the letters,
Emotions expressed by eyes
Shakehands to show feelings,
Old students will go.
And now students will come
But the college remains
As a pole star.

Desai Khanderao
B.A -II

Time for Everything

Take time to work
It is the price of success.
Take time to think
It is source of power
Take time to pray
It is the key to Revelation.
Take time to play
It is the secret of youth.
Take time to Read
It is the source of Wisdom.
Take time to Good
It is the road to Happiness.
Take time to love
It is the privilege of God.
Take time to laugh
It is a music of the Soul.

Patil Ranjit Rupana.
F. Y. B. Com.

YOU

My life is meaningless
in absence of you
My morning is puzzled
waiting of you.
My eyes bear tears
When I miss you,
My cheerful and wonderful
life is you.
I can't success in life.
except you.
While your name is study.
You are only life partner.

Jadhav P.K.
B.A. -I

Rules of living

Never put off till tomorrow
What you can do today.
Never trouble another for
What you can do yourselves.
Never spend your money
Before you have it.
Pride costs us more
than hunger
Thirst, and cold.
We seldom repent having
eaten to little
Nothing is troublesome.
that we do willingly
How much pains the evil have
causes us that have
never happened!
Take things always by the
sooth handle.

Khorate Sunil
B.Sc.-III

क्रीडांगण



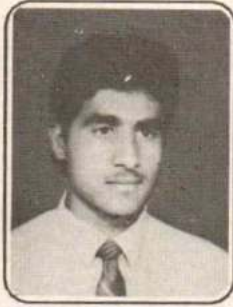
शिवराजच्या क्रीडांगणावर झोनल फुटबॉल
स्पर्धेचे आयोजन



श्री. कंचन बेल्दद
आंतरविद्यापीठ अॅथलेटिक्स
स्पर्धेसाठी निवड (ग्वाल्हेर)
महाराष्ट्र राज्यस्पर्धेसाठी निवड (पुणे)



कु. वैशाली पाटील
महाराष्ट्र राज्य खुल्या
मैदानी स्पर्धेसाठी कोल्हापूर
जिल्हा संघातून निवड



श्री. चंद्रकान्त बेनके
विभागीय, अंतरविभागीय
कुस्ती स्पर्धा, दुसरा क्रमांक



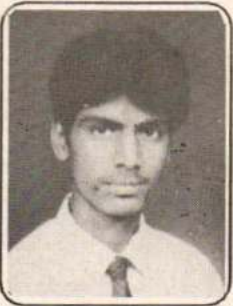
कु. एस. टी. धुमाळ
हॅन्डबॉल, शिवाजी विद्यापीठ
संघात निवड.



कु. लता पालकर
वै. ज. चॅम्पियन (सिनि)



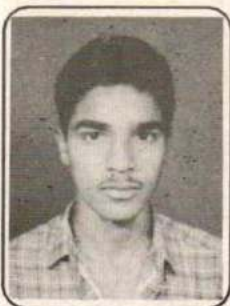
कु. संपदा चौगुले
वै. ज. चॅम्पियन (ज्युनि)



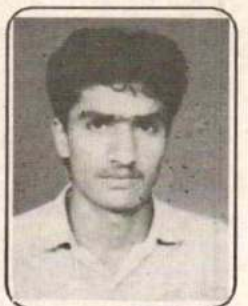
श्री. एस. जे. तारळेकर
महाराष्ट्र राज्य खुली मैदानी
जिल्हा प्रतिनिधित्व स्पर्धा



श्री. पी. डी. पताडे
महाराष्ट्र राज्य खुली
मैदानी स्पर्धा निवड



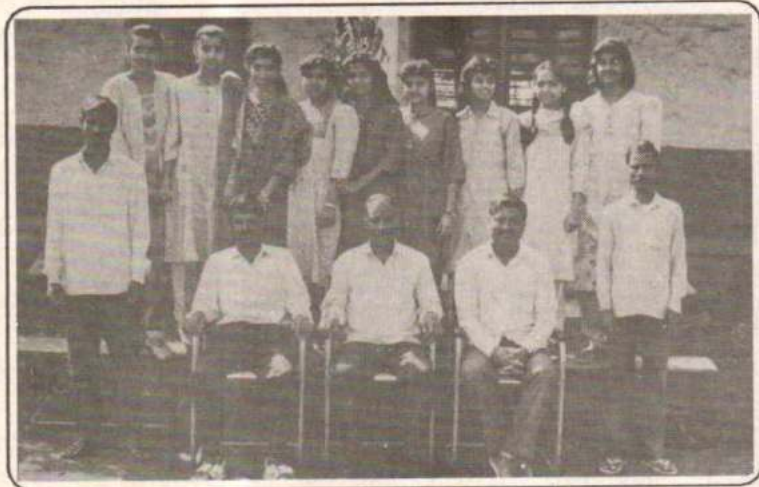
श्री. मगदूम एस. एस.
महाराष्ट्र राज्य खुली
मैदानी स्पर्धा, १५०० मि.
धावणे तिसरा क्रमांक



श्री. चौगुले एस. एस.
महाराष्ट्र राज्य खुली
मैदानी स्पर्धा जिल्ह्यातर्फे
प्रतिनिधित्व



झोनल व इंटर झोनल विजेते
अॅथलेटिक्स खेळाडू



आंतरविभागीय स्पर्धा
हॅन्डबॉलचा संघ



आंतरशालेय तालुका व जिल्हा
अॅथलेटिक्स विजेते
संभाजीराव माने ज्यु. कॉलेजचे
खेळाडू

तालुका स्पर्धा विजेता
खो-खो व कब्बडीचा संघ



← एन्. सी. सी.



श्री. नितीन चोथे,
आर्म्स अटॅचमेंट कॅम्पसाठी निवड.
बटालियन सिनि. अंडर ऑफिसर निवड.

एन. एस. एस.



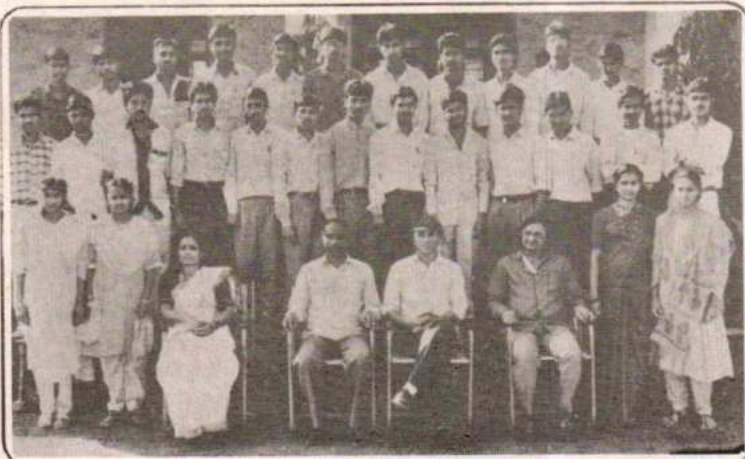
विविध ज्ञान-शाखा



तृतीयवर्ष साहित्य -
मराठी विभाग



हिंदी विभाग



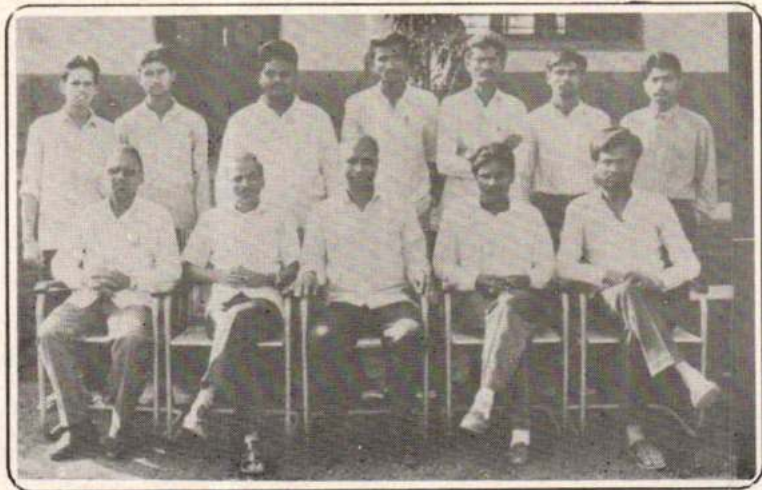
इंग्लिश विभाग

राज्यशास्त्र विभाग



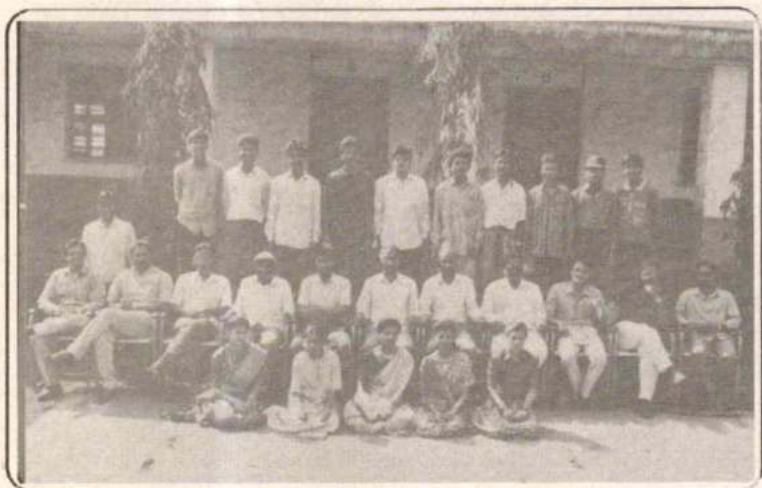
अर्थशास्त्र विभाग

समाजशास्त्र विभाग





तृतीयवर्ष वाणिज्य -
अकॉउंटन्सी विभाग



ग्रामीण अर्थशास्त्र व
सहकार विभाग



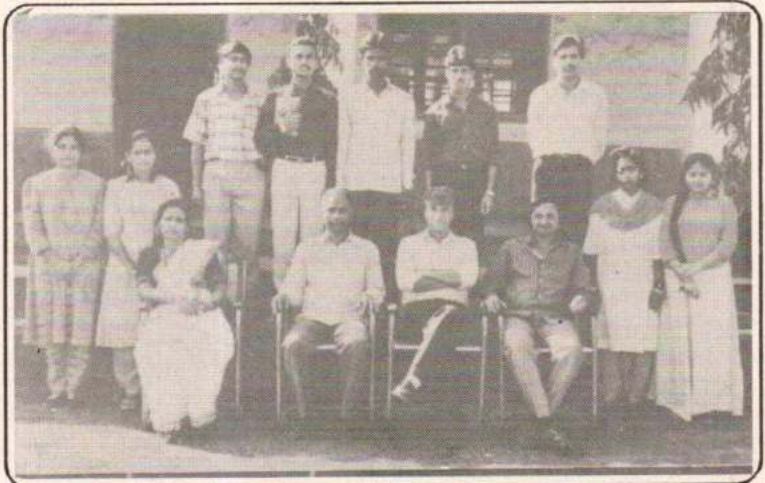
शिवराज
औद्योगिक व्यवस्थापन विभाग

तृतीय वर्ष विज्ञान
फिजिक्स विभाग



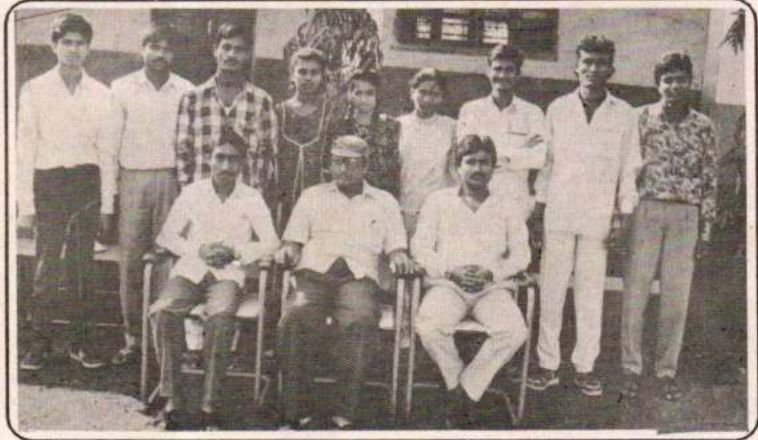
केमिस्ट्री विभाग

पदव्युत्तर (इंग्लिश)

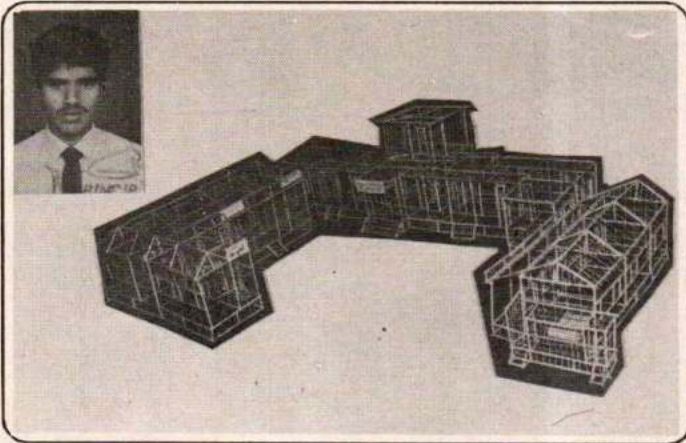




पदव्युत्तर (समाजशास्त्र)



हिंदी अध्ययन यात्रा



मुखपृष्ठ संकल्पना - सुहास पोतदार

जोंधळ्याच्या घाटापासून बनविलेली कॉलेजची प्रतिकृति - कलाकार ए. व्ही. सूर्यवंशी बी. ए. भाग - २

आमचे महाविद्यालय

- गेली २९ वर्षे ज्ञानदानाचे अविरत कार्य सुरू आहे.
- साहित्य, वाणिज्य आणि विज्ञानशाखेच्या अनेक विद्यार्थ्यांची गुणवत्ताप्राप्त परंपरा.
- विद्यापीठीय आंतरविद्यापीठीय आणि राज्यस्तरीय क्रीडास्पर्धेत उज्वल यश प्राप्त करणाऱ्या खेळाडूंची परंपरा.
- २८, ००० ग्रंथ संख्येचे सुसज्ज ग्रंथालय.
- ग्रंथालयाचे स्वतःच्या भव्य वास्तूत लवकरच स्थलांतर.
- मैदानी क्रीडापटूंचे आकर्षण असलेले देखणे क्रीडांगण.
- सर्व सुविधांनीयुक्त जिम्याशियम इमारत बांधकामास लवकरच सुरुवात होत आहे.
- संगणक केंद्र.
- स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन वर्ग.
- एन्. सी. सी. व एन्. एस. एस. ची अभिमानास्पद परंपरा.
- मराठी, हिंदी, इंग्लिश, समाजशास्त्र या विषयांची पदव्युत्तर शिक्षणाची सोय.
- गरीब आणि होतकरु विद्यार्थ्यांसाठी खास सवलती.
- विद्यार्थी दत्तक योजना.
- समजुतदार आणि कर्तव्यदक्ष प्रशासकीय विभाग.
- विद्यार्थी प्रिय, अभ्यासू व प्रशिक्षित असा कनिष्ठ व वरीष्ठ महाविद्यालयातील अध्यापक वर्ग.
- गडहिंग्लज, आजरा, चंदगड या तीन तालुक्यातील शैक्षणिक व सामाजिक चळवळींचे प्रमुख केंद्र असलेले.

शिवराज महाविद्यालय, गडहिंग्लज.

'शिवराज' ला आमच्या हार्दिक शुभेच्छा !

सहकार महर्षी दत्ताजीराव कदम सहकारी सूत गिरणी मर्यादित, गडहिंगलज

कडगांव रोड, गडहिंगलज - (जि. कोल्हापूर) फोन - कौलगे साईट - ३१४३, गडहिंगलज - २२४७

कामगार व शेतकरी यांच्या घामातून साकार होत असलेला महाराष्ट्र व
सहकारातील रेशीम मिश्रीत सिंथेटिक धागा निर्मितीचा पहिला प्रकल्प

- ❖ एकूण प्रकल्प १० कोटी रु.
- ❖ एकूण कामगार क्षमता १५००
- ❖ वसूल भाग भांडवल ६० लाख रु.
- ❖ मुख्य प्रकल्प उभारणीस कौलगे येथील मिलसाईटवर झपाट्याने सुरुवात
- ❖ वडरगे रोड येथे सायडिंग विभागाची सुरुवात
- ❖ मशीनरी आयातीस सुरुवात.
- ❖ प्रत्यक्ष उत्पादनास दोन महिन्यांत सुरुवात.
- ❖ सुतगिरणीच्या प्रेरणेने भागात १५०० च्या वर यंत्रमागांची सुरुवात.

प्रा. आप्पासाहेब आ. पोवार
व्हा. चेअरमन

प्रा. किसनराव व्ही. कुराडे
चेअरमन

श्री. बी. जे. मोकाशी
सेक्रेटरी

● संचालक ●

- | | | |
|-----------------------------|-----------------------------|----------------------------|
| १) श्री. ए. एस. नाळे | २) प्रा. जे. वाय. वारदेस्कर | ३) श्री. इ. भ. कांबळे |
| ४) श्री. शि. रा. मगदूम | ५) श्री. म. ल. गोडसे | ६) श्रीमती सुमन चं. ओहरा |
| ७) श्री. शं. धो. रेडेकर | ८) श्री. भा. य. कुराडे | ९) श्री. तानाजी के. कुराडे |
| १०) श्री. रामचंद्र जो. परीट | ११) श्री. ना. गु. बटकडली. | |